

Expert-Grup / Societatea Academică Română

România Republica Moldova

Analiza relațiilor economice bilaterale

11/17/2009

CZU
R

Această publicație apare cu suportul Fundației Soros Moldova și Fundației Soros România în cadrul Programului Est Est: Parteneriat fără Frontiere.

Autorii:

Expert-Grup: **Ana Popa, Adrian Lupușor, Valeriu Prohnițchi, Alex Oprunenco**

Societatea Academică Română: **Laurențiu Tîrcă, Andra Dușu**

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Coperta și design: **Simion Coadă, Mihai Sava**

Editare și tipar: **Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”**

Notă: conținutul prezentei publicații și/sau opiniile prezentate în cadrul acesteia nu reflectă, în mod necesar, punctul de vedere al finanțatorilor.

ISBN

Cuprins

Introducere	7
Introduction	8
Sumar executiv	9
Executive summary.....	13
1. Republica Moldova – România: analiza economică comparativă	17
1.1. Structura economică după două decenii de tranziție.....	17
1.2. Tendințe în comerțul exterior	21
1.3. Poziția Republicii Moldova și a României în ratingurile internaționale	26
1.4. Sistemele de impozitare din Republica Moldova și România	30
2. Cadrul legal și instituțional de cooperare între Republica Moldova și România la nivel Comunitar și bilateral.....	34
2.1. Evoluția cadrului instituțional al relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și România	34
2.2. Evoluția cadrului legal între Moldova și Uniunea Europeană.....	35
3. Comerțul bilateral între Republica Moldova și România.....	36
3.1. Evoluția cadrului regulator al comerțului extern.....	36
3.2. Comerțul bilateral de bunuri între Republica Moldova și România.....	36
4. Investițiile străine bilaterale dintre Republica Moldova și România.....	47
4.1. Analiza comparativă a cadrului regulator al activității investitorilor străini	47
4.2. Evoluția investițiilor bilaterale directe	48
4.3. Efectele crizei economice mondiale	52
4.4. Oportunități majore privind investițiile străine directe bilaterale.....	52
4.5. Barierele majore în relațiile economice bilaterale moldo-române	54
5. Moldova în contextul politicii românești de sprijinire a Parteneriatului Estic și Asistența oficială a României pentru Moldova	56
5.1. Asistența oficială pentru dezvoltare	56
5.2. Programe transnaționale și transfrontaliere	56
5.3. Euroregiunile și impactul acestora asupra dezvoltării.....	58
6. Experiențe pozitive și negative a companiilor românești și moldovenești în relațiile bilaterale.....	61
6.1. Micul trafic la frontieră.....	61
6.2. Experiența firmelor românești pe piața moldovenească	62
7. Concluzii. Utilitatea experienței integrării europene a României pentru Moldova.....	64

Lista graficelor

<i>Grafic 1.</i>	
PIB per capita exprimat la Paritatea Puterii de Cumpărare, 1992-2008 (USD).....	18
<i>Grafic 2.</i>	
Dezagregarea PIB după elemente de cheltuieli (%).....	18
<i>Grafic 3.</i>	
Structura producției industriale în industria prelucrătoare în Republica Moldova, 2008 (%)	20
<i>Grafic 4.</i>	
Structura producției industriale în industria prelucrătoare în România, 2008 (%).....	21
<i>Grafic 5.</i>	
Evoluția comerțului total al Republicii Moldova 1994-2008 (mil. USD).....	22
<i>Grafic 6.</i>	
Evoluția comerțului total al României 1994-2008 (mil. USD)	22
<i>Grafic 7.</i>	
Evoluția comparativă a indicatorului Doing Business 2009 și 2010 pentru Republica Moldova și România	27
<i>Grafic 8.</i>	
Evoluția comparativă a indicatorului Doing Business 2009 și 2010 pentru Republica Moldova și România	27
<i>Grafic 9.</i>	
Poziția comparativă a Republicii Moldova și a României conform celor 12 piloni ai Indicatorului Competitivității Globale.....	29
<i>Grafic 10.</i>	
Cei mai problematici factori pentru climatul de afaceri din Republica Moldova și România	30
<i>Grafic 11.</i>	
Comerțul bilateral între România și Moldova (mil. USD).....	37
<i>Grafic 15.</i>	
Evoluția investițiilor străine directe din România în Republica Moldova (1996-2008), mil. USD	49
<i>Grafic 16.</i>	
Valoarea capitalului social provenit din Moldova subscris în societățile comerciale din România, mil. USD	50
<i>Grafic 17.</i>	
Distribuția pe domenii a primelor 50 de investiții directe moldovenești în România	51
<i>Grafic 18.</i>	
Distribuția pe domenii a primelor 50 de investiții directe moldovenești în România, cu evidențierea UNICOM	51

Lista tabelelor

<i>Tabel 1.</i>	
Evoluția investițiilor străine directe per capita (USD) în anii 1995-2008	19
<i>Tabel 2.</i>	
Structura Valorii Adăugate Brute pe sectoare de activitate, % din total, anii 1995 și 2008	19
<i>Tabel 3.</i>	
Structura exporturilor Republicii Moldova și României, 2008 (%).....	23
<i>Tabel 4.</i>	
Ponderele celor mai importante categorii de export a Republicii Moldova și României conform HS-1992, % din total, anul 2008.....	23
<i>Tabel 5.</i>	
Structura importurilor Republicii Moldova și României, % din total, anul 2008	25
<i>Tabel 6.</i>	
Indicatorii Comerțului Transfrontalier	25
<i>Tabel 7.</i>	
Ratingul Băncii Mondiale privind Indicatorii Comerțului Internațional	25
<i>Tabel 8.</i>	
Tarifele vamale de import în România și Moldova, 2007	26
<i>Tabel 9.</i>	
Contribuțiile de securitate socială în Republica Moldova și România, % din fondul de salarii, anul 2009.....	31
<i>Tabel 10.</i>	
Produse cu cote reduse a TVA	32
<i>Tabel 11.</i>	
Ponderele comerțului bilateral în comerțul total al Moldovei și României, % din total flux comercial ...	37
<i>Tabel 12.</i>	
Clasele de produse pentru care România este principala piață de export pentru Republica Moldova, 2008	38
<i>Tabel 13.</i>	
Exporturile principale din Republica Moldova în România conform HS1992 la nivel de 4 cifre (2008)...	39
<i>Tabel 14.</i>	
Exporturile principale din România în Republica Moldova conform HS1992 la nivel de 4 cifre (2008)	40
<i>Tabel 15.</i>	
Indicele Avantajului Comparativ Relevat pentru produsele moldovenești pe piața României.....	41
<i>Tabel 16.</i>	
Indicele Avantajului Comparativ Relevat pentru produsele românești pe piața Republicii Moldova	42
<i>Tabel 17.</i>	
Evoluția exporturilor moldovenești în România în semestrul I 2009 față de semestrul I 2008.....	45
<i>Tabel 18.</i>	
Evoluția exporturilor românești în Moldova în semestrul I 2009 față de semestrul I 2008	46

Introducere

Această publicație a fost realizată de două organizații neguvernamentale – Centrul Analitic Independent Expert-Grup (Chișinău, Republica Moldova) și Societatea Academică Română (București, România). Cele două organizații și-au unit eforturile pentru a face o radiografie a relațiilor economice dintre Republica Moldova și România și astfel pentru a contribui la ameliorarea relațiilor dintre cele două țări. Credem că acesta și alte exemple ale colaborării societăților civile trebuie să fie preluate și intensificate în cadrul unei colaborări mai eficiente între guvernele celor două țări.

Pe parcursul ultimului deceniu relațiile economice dintre Republica Moldova și România s-au dezvoltat ascendent. Volumul schimburilor comerciale a crescut de la 160 milioane USD în 1997 la 690 milioane USD în 2008. Contrar așteptărilor legate de anularea în 2007 a acordului de liber schimb dintre cele două țări, aderarea României la UE pare să fi avut un efect net pozitiv pentru relațiile comerciale cu Republica Moldova. Exporturile moldovenești în România au crescut în 2007 cu 36%, plasând România pe locul doi în topul piețelor de desfacere a exporturilor moldovenești. Importurile din România au crescut cu 29% în același an. În 2008 România chiar a devenit cea mai importantă piață de desfacere pentru Republica Moldova, devansând astfel Federația Rusă. Spre deosebire de relațiile comerciale, relațiile investiționale între cele două țări sunt mult mai slabe. După o lungă perioadă de stagnare, se poate constata totuși o anumită înviorare a proceselor investiționale începând cu 2006-2007.

În pofida tendințelor generale pozitive, potențialul relațiilor economice între cele două țări nu este pe deplin explorat. O serie de factori au împiedicat intensificarea acestor relații în ambele țări: tensiunile politice, politicile opace de privatizare, dificultățile în asigurarea unui trafic feroviar și vamal adecvat, calitatea joasă a guvernării. Până în prezent nu a fost posibilă punerea la punct a unui mecanism eficient de transfer către Republica Moldova a practicilor pozitive și experienței relevante pe care o are România în procesul de integrare europeană. Anul 2009 a fost cel în care tensiunile politice dintre cele două țări au atins apogeul, odată cu introducerea la 8 aprilie a regimului de vize pentru cetățenii români și declararea ambasadorului român la Chișinău ca persoana non-grata. Ambele măsuri au fost denunțate de noua guvernare instalată la Chișinău ca urmare a alegerilor anticipate din iulie 2009.

Ținând cont de importanța strategică a României, care din punct de vedere geografic, istoric și cultural este pentru Republica Moldova cea mai apropiată țară-membră a UE și un aliat natural pentru realizarea aspirațiilor europene ale Chișinăului, este necesară identificarea și eliminarea factorilor care împiedică valorificarea potențialului de colaborare economică bilaterală. Anume aceste aspecte și fac obiectul de studiu al prezentei publicații. Autorii au dorit să evalueze spectrul de relații economice între România și Republica Moldova și să identifice principalele stereotipuri și obstacole care împiedică intensificarea acestor relații. În acest context au fost analizate datele statistice existente pe relațiile comerciale și investiționale între cele două țări și au fost realizate numeroase interviuri cu actorii vizați de subiectul relațiilor moldo-române. S-a încercat chestionarea structurată a companiilor moldo-române, dar numărul acestor interviuri a fost mai mic decât inițial se planifica. Mai ales în Republica Moldova, companiile solicitate să ne ofere interviuri în mare parte ne-au refuzat. Unele dintre acestea au fost speriate de înrăutățirea relațiilor politice care s-a produs după evenimentele din aprilie de la Chișinău, altele pur și simplu au considerat că proiectul nostru este „unul politic” și nu au dorit să ofere detalii despre așteptările și proiectele lor în contextul relațiilor economice moldo-române. Asemenea atitudini sunt definitorii pentru stereotipurile care afectează relațiile economice dintre cele două țări.

Autorii își exprimă recunoștința Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova și Agenției Române pentru Investiții Străine pentru datele statistice furnizate și care au fost de un real folos pentru elaborarea acestui studiu. De asemenea, autorii doresc să mulțumească puținelor companii din Republica Moldova și România care au dat curs solicitărilor noastre de interviu și care au preferat să rămână anonime. În sfârșit, autorii doresc să mulțumească Fundației Soros Moldova și Fundației Soros România pentru suportul financiar acordat pentru realizarea acestui proiect.

Introduction

This publication has been written by two non-governmental institutions – Expert-Grup independent think-tank (Chisinau, Republic of Moldova) and the Romanian Academic Society (Bucharest, Romania). The two organizations have joined their efforts to conduct this analysis of the economic relations between Republic of Moldova and Romania and thus to contribute to improvement of the relations between the two countries. We believe that this and other examples of collaboration between the civil societies have to be replicated at a more advanced level of cooperation between the governments of the two countries.

During the last decade the trade relations of the Republic of Moldova with Romania developed steadily. Trade exchange volume has grown from USD 160 million in 1997 to USD 690 million in 2008. Contrary to the negative expectations related to the dismantlement of the free trade regime between the two countries, the accession of Romania to the European Union had positive influences on the bilateral trade relations. The exports of the Republic of Moldova to Romania augmented in 2007 by 36%, placing Romania on the second place of destinations of the Moldovan exports. Moreover, in 2007 imports from Romania have also registered a significant increase of more than 29%. In 2008 Romania emerged as the most important trading partner for Moldova, while Russian Federation went to the second position. Investment relations between the two countries are much less developed, however. After a long period of stagnation, the investments processes intensified starting with the period 2006-2007.

Despite the overall positive trends the potential of economic relations between the two countries is not fully explored. A series of factors impeded the intensification of economic relations between the two countries: the political tensions, the opaque privatization policy, and the difficulties of ensuring an adequate railway and customs traffic, the low quality of economic governance. Furthermore, no effective mechanism of transfer of positive practices and relevant experience from Romania to Moldova has been put in place with the view of contributing to the European integration of the Republic of Moldova. In 2009 the political tensions between the two countries reached their apex as result of Moldova introducing visa regime for Romanian citizens and declaring Romanian ambassador as *persona non-grata*. The two measures have been recently revoked by the new government in Chisinau which came to power as result of early elections in July 2009.

Taking into consideration the strategic importance of Romania, which is the EU country that is geographically, historically and culturally the closest to the Republic of Moldova and the “natural ally” that can help fulfilling the European aspirations of the Republic of Moldova, it is necessary to identify and get rid of factors constraining the evolution of economic relations between the two countries. Identification of these barriers is the main goal of this publication. The authors aimed to evaluate a broad range of economic relations issues and to identify main stereotypes and hurdles affecting these relations. In this context, available statistical data on trade and investment were analyzed and interviews with a number of companies were conducted. However, we have been able to conduct fewer interviews with the companies than we initially expected. Many companies, especially in Republic of Moldova, did not want to speak about Moldovan-Romanian relations. Some of them were evidently afraid of the worsening political relations after April 2009 events, while others have considered our project a “political one” and did not want to offer any details regarding their expectations and projects. Such attitudes are a symbol of the stereotypes affecting the economic relations between the two countries.

The authors would like to express their gratitude to the National Bureau of Statistics of Moldova and Romanian Agency for Foreign Investments which provided useful data for the analysis. We send our thanks to the few companies in Republic of Moldova and Romania that accepted to be interviewed and wanted to remain anonymous. Finally, the authors would like to thank the Moldova Soros foundation and the Romania Soros Foundation for the financial support that made this project possible.

Sumar executiv

Fiind la începutul anilor 1990 unele dintre cele mai sărace economii post-socialiste în Europa, Republica Moldova și România s-au dezvoltat în mod diferit pe parcursul perioadei de tranziție. Drept urmare, decalajul dintre PIB per capita, favorabil de la bun început României, s-a majorat de la 2,7 ori în 1992 la 3,9 ori în 2008. Aceasta este rezultatul relansării economice întârziate a Republicii Moldova, care a început abia în 2000. În România, creșterea economică a reînceput deja în 1993. De asemenea, calitatea creșterii economice a fost diferită. În Republica Moldova aceasta s-a bazat în principal pe creșterea consumului populației. Acesta a fost un element important al creșterii economice și în România, dar spre deosebire de Moldova, investițiile în capital fix au avut un rol mai important. În România creșterea investițiilor a fost antrenată în special de investițiile străine directe (ISD), mai ales începând cu anul 1997. Aceasta se datorează reformării mai timpurii a României, proces încurajat și de negocierea aderării la UE. În lipsa unei ancore externe la fel de puternice, Republica Moldova a amânat sau a renunțat la multe reforme necesare susținerii economiei.

Aceasta, la rândul său, s-a răsfânt și asupra comerțului. Pierderea partenerilor comerciali tradiționali la începutul tranziției, dar și incapacitatea sectorului real de a răspunde cererii interne sporite a determinat creșterea mai rapidă a importului decât exportului în ambele state. În 2008 deficitul comercial a atins cca. 55% din PIB în Moldova, față de 15% în România. Deși în linii mari structura exporturilor diferă - Moldova exportând în special produse vegetale și alimentare, iar România produse minerale, mașini și aparate - există și unele similitudini. De exemplu, la exportul produselor textile și încălțăminte Republica Moldova și România concurează chiar pentru aceleași piețe de desfacere de multe ori. Aceste exporturi însă au crescut odată cu creșterea ISD în întreprinderile de procesare activă din sector. Dar, în afară de cererea externă și internă există și alți factori instituționali și administrativi care explică evoluția diferită a comerțului extern al celor două țări. Astfel, conform Raportului Doing Business 2010 Moldova se plasează pe locul 140 în ratingul comerțului transfrontalier, pe când România pe locul 46.

În ratingul Doing Business 2010 România și Republica Moldova foarte distanțate una față de alta: România deținea poziția 55, iar Moldova – 94. Acest fapt relevă diferențele majore dintre condițiile de afaceri din ambele state. Cele mai mari discrepanțe se fac remarcate la capitolul comerțului transfrontalier, obținerii creditelor și protejării investitorilor, aspecte la care poziția României este mai avantajoasă. Situația Moldovei este mai favorabilă în ceea ce ține de procedura de înregistrare a proprietății, implementarea legislației muncii și a celei fiscale. Conform indicatorului competitivității globale (World Economic Forum), cele două state sunt la etape diferite ale competitivității: Moldova se află la prima etapă, competitivitatea sa fiind bazată pe factorii de producție, în timp ce competitivitatea României este în mai mare măsură bazată pe eficiență. Prin urmare, sunt diferite și punctele problematice caracteristice acestor state. Pentru Republica Moldova o problemă fundamentală ține de eficiența scăzută în utilizarea factorilor de producție și aceasta din cauza pregătirii și dotării sale tehnologice proaste. Pentru România cele mai stringente probleme țin de legislația muncii și sectorul de cercetare și dezvoltare. În ultimul raport al competitivității globale editat de World Economic Forum, Republica Moldova a fost poziționată pe locul 95, iar România – 68 din 135 de state.

Există diferențe importante și în politicile fiscale din cele două țări. Diferența fundamentală dintre sistemele de impozitare directă a persoanelor fizice ține de modelul de impozitare progresivă (7%/18%) din Republica Moldova și cel bazat pe o rată fixă din România (16%). În același timp, odată cu introdu-

cerea de la 1 ianuarie 2008 a cotei zero la impozitul pe venitul persoanelor juridice, întreaga povară fiscală în Republica Moldova a căzut pe seama persoanelor fizice, pe când în România cota respectivă este de 16%. Deși contribuțiile privind taxele sociale sunt partajate între patron și angajați în ambele state, în România povara fiscală aferentă acestor taxe este mai mare comparativ cu cea din Republica Moldova. În România aceasta variază între 28%-39,2% pentru patron și 16,5% pentru angajat, iar în Republica Moldova – 26.5% pentru patron și 9.5% pentru angajat. În ambele țări impozitele indirecte, în special TVA, formează pilonul principal de formare a finanțelor publice. Totuși, diferența majoră este că diferențierea cotelor TVA în Republica Moldova se face din considerente sociale, iar în România - din interese mai degrabă de eficiență economică.

Proximitatea geografică, limba comună și relațiile istorice dintre România și Republica Moldova au facilitat comerțul bilateral de-a lungul perioadei de tranziție. Bineînțeles, importanța comerțului bilateral este mai mare pentru Republica Moldova. Astfel, România este principalul partener comercial după importanță pentru Moldova cu ponderea de cca. 20% în export și cca.12% în import, în timp ce comerțul bilateral moldo-român reprezintă doar cca. 1% în fluxurile comerciale totale ale României.

Evoluția neuniformă a fluxurilor comerciale a făcut ca, începând cu 1998, România să se transforme din importator net din Moldova în exportator net. Așteptările negative privind reducerea exporturilor moldovenești în România după aderarea acesteia la UE nu s-au realizat. Fluxurile comerciale au continuat să crească, dar cu schimbări semnificative în structura exporturilor spre România, datorate relocării unor afaceri din România în Moldova. De asemenea, Preferințele Comerciale Autonome de care beneficiază Republica Moldova unilateral din partea UE, au contribuit la relansarea exportului unor categorii de produse. În ceea ce privește exporturile românești în Republica Moldova, acestea în mare parte sunt produsele minerale, ponderea cărora este mai mare de 50%. Analiza performanței produselor exportate bilateral de către state identifică că majoritatea exporturilor importante prezintă avantaj competitiv pe piața țării partenere.

În ceea ce privește comerțul cu servicii, care reprezintă 12% din fluxurile comerciale totale dintre state, fluxurile bilaterale nu mai sunt atât de puternice, cu o pondere de cca. 10% pentru Moldova și mai puțin de 1% pentru România. În perioada 1996-2008 creșterea comerțului cu servicii a fost mult mai puternică decât a comerțului cu bunuri: 14 ori față de 6,7 ori. Structura serviciilor exportate este asemănătoare, cu o pondere majoră revenind serviciilor de transport și comunicații. Totuși, oportunitățile oferite de proximitatea geografică și apartenența României și Moldovei la entități politice și economice regionale diferite creează posibilități de extindere a comerțului cu servicii.

Trendul de creștere a fluxurilor comerciale bilaterale a fost inversat în contextul crizei actuale. Impactul însă a fost disproporțional. În primul semestru, exporturile din Moldova în România s-au redus cu cca. 25% pe când exporturile din România în Moldova cu cca. 56%. Luând în considerație reducerea mai semnificativă a importurilor românești comparativ cu importurile totale, această evoluție a fost atribuită de mulți experți introducerii vizelor moldovenești pentru cetățenii români în aprilie 2009. Fără îndoială, această acțiune a avut un impact negativ, dar mai mult asupra imaginii țării și relațiilor politice, decât asupra comerțului. Aceasta se poate identifica din structura fluxurilor comerciale din România în Moldova, în care ponderea cea mai mare o au produsele petroliere, prețul cărora s-a redus semnificativ în primul semestru al anului 2009 față de aceeași perioadă a anului precedent. Astfel, o mare parte a acestei reduceri (cca 30%) se datorează reducerii importului de petrol (inclusiv ca valoare).

Reducerea cererii externe în perioada crizei economice globale a determinat și scăderea exporturilor din Moldova în România, reflectată mai ales în scăderea exportului de articole textile. Rezilierea contractelor între parteneri, dar și lichidarea unor întreprinderi în lipsa cererii, va condiționa reabilitarea mai lentă a exporturilor de textile. În același timp au existat și evoluții pozitive chiar pe timp de criză. Astfel, exportul de fire, cabluri și alte conductoare electrice izolate a crescut, dar aceasta poate fi atribuit unei singure companii - „Draexlmaier Automotive” – care a fost relocată din România în Moldova în 2007. A mai crescut și exportul de semințe de floarea soarelui, dar în detrimentul exportului de ulei vegetal, ceea ce denotă orientarea României la producția proprie de ulei.

Legislația ambelor state este orientată spre atragerea investițiilor străine directe, fiind specificate o serie de măsuri stimulatorii în acest sens. Diferența majoră dintre R. Moldova și România la acest capitol ține de pârghiile utilizate în vederea stimulării activității investiționale. Astfel, România după aderarea la UE beneficiază de suport financiar care a permis dezvoltarea unor scheme de ajutor de stat în vederea sprijinirii investițiilor. În același timp, în Republica Moldova accentul se pune pe pârghiile stimulatorii de natură fiscală, principala fiind cota zero pentru impozitul pe venitul persoanelor juridice. Deși în ambele state legislația privind activitatea investițională prevede principiul tratamentului național, în Republica Moldova există o excepție conform căreia investitorii străini nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor cu destinație agricolă și a celor din fondul silvic pentru a desfășura activitatea de întreprinzător.

În pofida faptului că România este unul din principalii parteneri comerciali ai R. Moldova, aceasta nu s-a reflectat în modul corespunzător asupra relațiilor investiționale reciproce. Totuși acestea au început să se intensifice începând cu anul 2007, atât datorită conjuncturii economice favorabile, cât și în urma aderării României la UE. Diferența majoră constă în nivelul de fragmentare a investițiilor. Astfel, la începutul anului 2009 în România activau 3236 societăți mixte cu capital moldovenesc în valoare de 33 mil. USD, iar în Moldova activau doar 650 societăți mixte cu capital românesc în valoare de 68 mil. USD. Cele mai atractive domenii unde au fost până acum direcționate investițiile românești în Republica Moldova sunt sectorul financiar-bancar, construcțiile și industria ușoară.

Atractivitatea investițională reciprocă dintre România și R. Moldova este determinată de faptul că în pofida proximității teritoriale, ambele state fac parte din organizații internaționale diferite și sunt semnate de acorduri comerciale diferite ca orientare și extindere geografică. Principalele oportunități privind cooperarea economică bilaterală țin de extinderea piețelor externe de desfacere occidentale (UE) și orientale (CSI), constituirea parcurilor industriale și altor infrastructuri de business la frontieră, programul Operațional Comun România-Ucraina-Moldova, euroregiunile, construirea centralelor de energie electrică la frontiera dintre state și participarea investitorilor români la programele de privatizare din Republica Moldova.

Experiențele exportatorilor români în Republica Moldova indică atât probleme cât și oportunități. Managerii intervievați au declarat că intrarea României în Uniunea Europeană a făcut produsele românești mai puțin competitive sub aspectul prețului, lucru parțial compensat prin calitatea îmbunătățită. Un stimulent pentru investiții în Moldova, pe lângă regimul fiscal prietenos, îl constituie identitatea lingvistică și faptul că angajații moldoveni învață destul de ușor limbi străine. De asemenea, managerii intervievați au remarcat că, în ciuda opiniei unanime din Republica Moldova, tranzitul vamal al mărfurilor se desfășoară în mod previzibil, fără dificultăți artificiale create de vameși.

Valorificarea potențialului de cooperare dintre ambele state a fost bruiată de tensiunile politice dintre fosta guvernare din Republica Moldova și România. Cauza disensiunilor a fost nesemnarea Acordului de bază și a Acordului de frontieră dintre România și Republica Moldova, iar punctul culminant al tensiunilor diplomatice a fost instituirea la 8 aprilie 2009 de către Guvernul moldovenesc a regimului de vize pentru cetățenii români. Relațiile politice deficiente dintre ambele state constituie o barieră enormă pentru fluxurile investiționale reciproce dintre România și Moldova. Acestea au degenerat în proceduri mai complicate de eliberarea a vizelor pentru cetățenii moldoveni, fapt ce la rândul său complică cooperarea bilaterală.

Integrarea în Uniunea Europeană este principalul obiectiv al diplomației moldovene. Un prim pas în această direcție îl reprezintă trecerea de la definirea relațiilor în baza Politicii Europene de Vecinătate la semnarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană. Republica Moldova aspiră să obțină un statut asemănător cu țările din Balcanii de Vest, și să valorifice oportunitățile regionale de cooperare, precum CEFTA. România este principalul susținător al integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană, militând pentru includerea ei în același grup cu Balcanii de Vest. Aspectele bilaterale care rămân încă contencioase sunt semnarea tratatului de bază și cel de frontieră între cele două țări, acordul de mic trafic la frontieră fiind semnat deja, dar încă urmând a fi ratificat.

Autoritățile din România și Republica Moldova pot derula proiecte comune la nivel european prin intermediul programelor transnaționale, transfrontaliere și al euroregiunilor. Cooperarea transnațională se poate derula în zona sud-est europeană sau în bazinul Mării Negre. Cooperarea transfrontalieră este posibilă între autoritățile locale din județele estice de graniță din România, raioanele vestice din Ucraina și toate raioanele Moldovei, fiind finanțate în primul rând activități care țin de dezvoltarea socială și de securizarea frontierelor. La moment, oportunitățile de colaborare nu sunt pe deplin valorificate.

În ceea ce privește euroregiunile, ele au un impact mai mic asupra dezvoltării din cauza lipsei de comunicare dintre autorități și a modului mai dificil de accesare a fondurilor europene. România și Republica Moldova sunt asociate în trei euroregiuni: Siret-Prut-Nistru, Dunărea de Jos și Prutul de Sus. În toate aceste euroregiuni au fost întâmpinate probleme la nivelul cooperării dintre autorități, fapt care a dus la aprobarea foarte tardivă a strategiilor de dezvoltare.

Începând cu 2007, România a început să acorde și asistență oficială pentru dezvoltare. O treime din acest ajutor financiar a fost direcționat către Republica Moldova, prin intermediul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare. Deocamdată România este un donator minor în Republica Moldova, însă are ca prioritate creșterea rolului pe măsură ce dezvoltă programe proprii.

Executive summary

In early 1990s Moldova and Romania were among the poorest post-socialist countries in Europe, but during the economic transition period they developed differently. As result, the GDP per capita gap (favorable to Romania) increased from 2.7 times in 1992 to 3.9 in 2008. This is the result of belated economic reforms in the Republic of Moldova, where economic growth started only in 2000. In Romania the economic growth restarted already in 1993. Also, the quality of economic growth was different. In the Republic of Moldova it relied mainly on the growth of final consumption of the population. Consumption was an important element of the economic growth in Romania as well; however, capital investments played a more important role than in Moldova. Their growth was sustained by increasing foreign direct investment (FDI) especially after 1997. This is the result of earlier reforms in Romania, supported by the process of negotiating EU accession. Such an anchor was absent in Moldova, and the reforms necessary to economic development were postponed or even abandoned.

These difficulties were mirrored by the external and mutual trade of the two states. The loss of traditional trade partners in the early transition period and the inability of the real sectors to respond to the increased internal demand in 2000s determined a more rapid increase of imports than exports in both states. In 2008 the trade deficit reached about 55% of GDP in Moldova and 15% in Romania. Although the structure of exports is quite different – with Moldova exporting mainly vegetable products and foodstuffs, and Romania exporting mainly mineral products and machinery/electrical equipment - there are also some similarities. For example, exports of textiles and footwear from Moldova and Romania are competing on the same EU markets. These exports have increased in line with the increase of FDI in the sector, mainly in the companies working under loan agreements. Besides the domestic and external demand there are other institutional and administrative factors explaining the different evolution of external and mutual trade of the two countries. According to the Doing Business 2010 report Moldova is placed on 140th place in the global rating for easiness of trade across borders, while Romania on 46th place.

The significant differences between business climates in Moldova and Romania are revealed by the large gap between the two countries in the World Bank's Doing Business rating. According to the last report for 2010 Romania is situated on the 55th place and Moldova – on 94th place. The largest discrepancies are related to the trans-border trade, getting credits procedure, and protecting investors' index, where Romania is better positioned. Moldova has a better situation in registering property, employing workers and paying taxes. According to the Global Competitiveness Indicator of the World Economic Forum, the two countries are at different stages of competitiveness: Moldova is presently at the first stage, based on production factors, while Romania is at the second one, based on efficiency. Therefore, the most stringent issues related to countries competitiveness are different as well. In the case of Moldova the fundamental problem consist in the low efficiency of using existing production factors, because of its poor technological development and endowment. The major issue for Romania is its complex labor legislation and the poor research and development sector. According to the last Global Competitiveness Report, Romania is situated on the 68th place and Moldova – on the 95th place out of the 135 countries included in the ranking.

There are important differences in the fiscal policies of the two countries. Main difference between the direct taxation systems of physical persons is related to its progressive rate in Moldova (8%/18%) and flat rate in Romania (16%). At the same time, after the application of zero corporate income tax

since January 1, 2008, the entire fiscal burden in Moldova fell on the physical persons, whereas in Romania the CIT is 16%. Despite the fact that in both countries the social taxes are shared by the employer and employee, in Romania the fiscal burden associated with these taxes is higher. In Romania it ranges between 28%-39.2% for employers and 16.5% for employees, while in Moldova – 26.5% for employers and 9.5% for employees. In both countries, the main pillar of the state budget represents the indirect taxes, particularly the VAT. However, the main difference consists in the differentiated VAT, which in Moldova derives from the social propensity of its budgetary policy, while in Romania it is based on economic reasons related to the stimulation of consumption of some goods and services.

Geographical proximity, common language and historical relations between Romania and Moldova have facilitated the bilateral trade over the transition period. Certainly, the importance of bilateral trade is higher for Moldova due to its smaller economy. Romania is the largest trade partner for Moldova with a share of about 20% in its export and 12% in imports, while for Romania its bilateral trade with Moldova represents only 1% of its total trade.

The uneven evolution of trade flows since 1998 determined Romania changing from being a net importer from Moldova to being a net exporter. Expectations of a decrease in trade flows as a result of Romania's accession to EU did not happen. Trade flows continued to increase, but a change of structure of Moldovan export was registered due to the relocation of some businesses from Romania to Moldova. Also, Autonomous Trade Preferences, which Moldova was unilaterally granted by the EU in 2008 contributed to export growth from Moldova to Romania. As for the Romanian exports to Moldova, these are mainly composed of mineral products (petrol oil) whose share is more than 50%. The analysis of performance of bilaterally exported products shows a revealed comparative advantage for most of the products with important share in trade.

As for the bilateral trade in services, which represents 12% of total bilateral trade flows, it is not so important, with a share of 10% for Moldova and less than 1% for Romania. At the same time, the growth of trade in services was more significant than the trade in goods: 14 times compared to 6.7 times since 1996 to 2008. The structure of exported services is very similar, with a major share held by the transport and communication services. However, the opportunities given by the geographical proximity and by Romania and Moldova being members of different political and economical entities offers possibilities for extension of trade with services.

The increasing trend of bilateral trade was reversed in the context of actual economic crisis. The impact was uneven. In the first semester, the exports from Moldova to Romania decreased by about 25%, while the exports from Romania to Moldova by 56%. Taking into account the more significant decrease in imports from Romania to Moldova compared to the overall Moldovan imports, this was attributed by many experts to the visa regime introduced by Moldovans for Romanians since April 2009. No doubt, this event has had a negative impact, but more on the country's image and political relations, rather than on its trade with Romania. This can be identified by analyzing the structure of imports from Romania to Moldova, where the highest share is represented by petrol and other oil derivatives, whose price decreased significantly compared to the first semester of 2008. Therefore, an important part of imports' decrease (30%) is explained by the decrease in the value of petrol' import.

The decrease in foreign demand during the economic crisis was mainly reflected in the decrease of exports of textiles from Moldova to Romania. Cancellation of contracts between partners or even closure of some enterprises because of the weakening demand would make the rehabilitation of textiles trade flows slow, even after the economy starts growing again. At the same time, there were also registered positive trends in export. For example the export of wires and cables has increased in the first semester 2009, but this may be attributed to the production of a single company - „Draexlmaier Automotive” – which was relocated from Romania to Moldova in 2007. Also, the export of sunflower seeds has increased at expense of exports sunflower-seed oil, showing that Romania wants to rely more on its own production of oil.

In both countries the national legislation aims at attraction of foreign investments, with a number of stimulatory measures being adopted. Main difference between Moldova and Romania consists in the mechanisms used to stimulate the investment activity. Thus, after Romania's EU accession it has received direct financial support for the development of state's aid schemes for the investing companies. At the same time, in Moldova the emphasis is on fiscal stimuli, the most important being the zero CIT. Despite the fact that in both countries the legislations are based on the nation treatment principle, there is an exception in Moldova where legislation prohibits non-residents to buy agricultural and forest land for entrepreneurial activities.

Despite the fact that Romania is one of the main Moldova's trade partners, it has not had any significant impact on the bilateral investment relations. Only after 2007, due to positive economic circumstances, as well as the Romania's accession to EU, the investment relations started to intensify. The major difference between the bilateral direct investments consists in their fragmentation level. In early 2009 in Romania were 3236 joint-venture companies with Moldovan capital (USD 33 mln.), while in Moldova there were only 650 joint-venture companies with Romanian capital (USD 68 mln.). The most attractive sectors for Romanian investments in Moldova have been the financial-banking sector, constructions and light industry.

The mutual investment attractiveness between Romania and Moldova is conditioned by the fact that despite their territorial proximity, the two countries are part of different international organizations and signed trade agreements which are geographically different. Main opportunities regarding the economic bilateral cooperation are related to the expanding access to Western (EU) and Eastern (CIS) markets; creation of industrial parks and other business infrastructure at the border between the two countries; participation to the common operational program Romania-Ukraine-Moldova and euroregions; set up of electrical energy stations at the border; participation of Romanian investors in privatization programs in the Republic of Moldova.

The Romanian exporters' experiences in the Republic of Moldova reveal a series of problems, as well as many opportunities. The interviewed managers stated that the Romania's accession to EU made their products more expensive. However this was compensated by an improved quality of Romanian products. Besides a friendly fiscal regime, another important stimuli for attracting investment to Moldova represents the linguistic identity, as well as the Moldovans' capacity to easily learn new languages. Additionally, the interviewed managers pointed out that, despite the common opinion, there are no significant barriers for transiting goods through Moldova.

The political tensions between the previous Moldovan Government and Romania had negative effects on the bilateral economic relations. The main cause of these conflicts was the lack of progress in negotiating the Basic States Agreement and the Border Agreement between the two countries. The culmination of these diplomatic tensions was the application by the Moldovan Government on April 8, 2009 of a visa regime for the Romanian citizens. Obviously, political tensions between the two countries represented a major barrier for the bilateral investment inflows between Moldova and Romania. At the same time, the cold bilateral relations made the process of visa application for Moldovan citizens very difficult which became a significant constraint for the bilateral cooperation.

The European integration represents the main objective of Moldovan diplomacy. The first step in this direction consists in switching from the European Neighborhood Policy, which formed the base of its relations with EU, to signing of an Association Agreement with European Union. The Republic of Moldova aspires to get a similar status as the Western Balkan countries have and to explore the regional opportunities of cooperation, such as CEFTA. Romania is the main supporter of the Republic of Moldova's integration in the European Union, aiming at its inclusion in the Western Balkans group. The main deficiencies of the bilateral relations between Moldova and Romania are related to signing the basic agreement and the border agreement, while the small border traffic agreement has been already signed and has only to be ratified.

The authorities from Romania and the Republic of Moldova can implement bilateral projects at the European level through the transnational, cross-border and euroregions programs. The transnational cooperation can be implemented in the South-Eastern European zone or in the Black Sea Basin. At the cross-border cooperation programs can take part the local governments (counties) from Romania which are situated across its eastern border, oblasts from Ukraine situated across its western border and all districts from Moldova. The main financing priorities are related to social development and border security. The existing collaboration opportunities are not fully used presently.

Speaking about euroregions, they have had a minor impact due to the deficiencies in communication among authorities and the difficult procedure related to accessing European funds. There are three euroregions which link Romania and the Republic of Moldova: Siret-Prut-Nistru, Lower Danube and Upper Prut. In all these euroregions there were depicted deficiencies related to the cooperation between authorities, which made the development strategies to be tardily implemented.

Since 2007 Romania has started to provide official development assistance. About one third of these funds were directed to the Republic of Moldova, through the United Nations Development Program. Although, Romania is a minor donor in the Republic of Moldova, it seeks to increase its role and to develop additional programs.

1.

Republica Moldova – România: analiza economică comparativă

1.1. Structura economică după două decenii de tranziție

Condițiile economice dure de la care a început perioada de tranziție atât pentru Republica Moldova, cât și pentru România au influențat evoluția economică a acestora pe parcursul primului deceniu al tranziției. Deși nivelul de dezvoltare al celor două state era diferit - PIB per capita exprimat la Paritatea Puterii de Cumpărare (PPC) fiind superior în România comparativ cu Moldova - aceste două economii erau unele din cele mai sărace în regiunile politico-geografice din care făceau parte: Republica Moldova în CSI și România în Europa Centrală și de Sud-est. Fiind state cu populații rurale mari și cu ponderi înalte ale sectorului agricol în economie, în primul deceniu al tranziției România și Moldova s-au confruntat cu probleme asemănătoare. Acestea însă au fost depășite în mod diferit încă de la etapele timpurii ale tranziției, ceea ce a influențat dezvoltarea economică de mai departe a statelor.

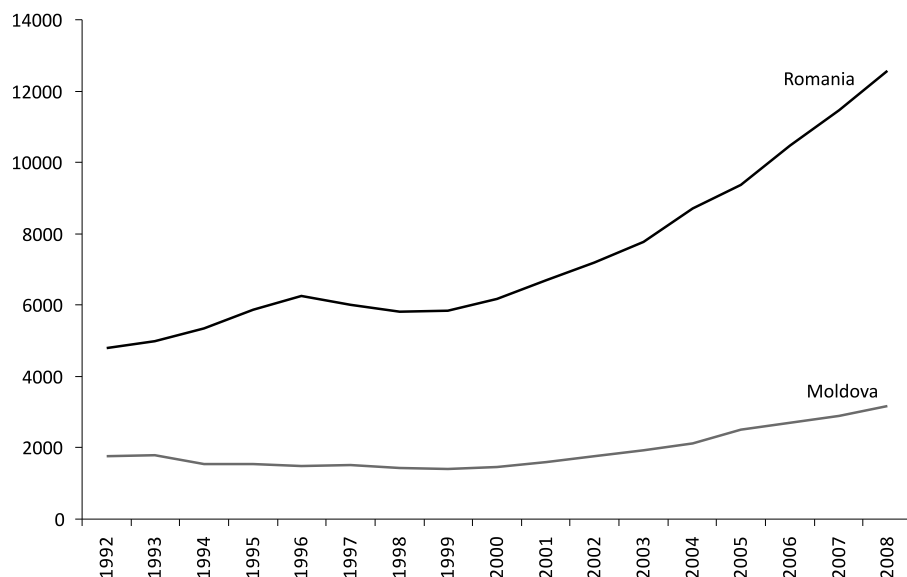
Astfel, creșterea economică în România a fost relansată în 1993, urmată de un declin economic din anii 1997-1999, în timpul Guvernării Convenției Democratice din România. În pofida recesiunii economice din această perioadă, au fost create condițiile necesare pentru reformarea României și dezvoltarea economică ce a urmat. În Republica Moldova însă, declinul economic a continuat pe parcursul întregului prim deceniu al tranziției în întregime. Singurul episod de creștere economică în această perioadă – cel din 1997 – a fost urmat de criza financiară regională care a agravat recesiunea economică în anii 1998-1999. Astfel, discrepanța dintre PIB per capita în România și Moldova a crescut de la 2,7 ori la începutul perioadei de tranziție la 4,2 ori la începutul anilor 2000 (în favoarea României). Odată cu relansarea creșterii economice în Republica Moldova, care în medie a fost ușor superioară celei din România pe parcursul anilor 2000-2008, raportul dintre PIB per capita între cele două state s-a redus la 3,9 ori (*Grafic 1*).

Diferențele în creșterea economică se datorează atât diferențelor în înzestrarea cu resurse și în orientarea relațiilor economice externe, cât și rapidității și calității diferite a reformelor. Pentru România, aderarea la UE a reprezentat principala ancoră care a asigurat o implementare accelerată a reformelor în perioada negocierilor pentru aderare. O motivație similar de puternică a lipsit în cazul Moldovei.

În pofida diferențelor existente, creșterea economică a avut unele aspecte asemănătoare în ambele state. Consumul privat ridicat a fost unul dintre factorii fundamentali care au contribuit la creșterea economică la începutul deceniului curent (*Grafic 2*). Totuși, factorii care au susținut consumul privat au fost diferiți și creșterea salariilor nu în mod necesar a contribuit cel mai mult. Emigrația este caracteristică ambelor state; totuși, amploarea acesteia în Moldova a atins nivele cu totul ieșite din comun, plasând-o pe locul doi în lume după ponderea remitențelor în PIB (32% în 2008). Remitențele au alimentat consumul privat care a crescut direct proporțional și a depășit cu mult valoarea PIB pe parcursul ultimilor ani. Deși în România remitențele au avut un rol mai puțin important, acesta nu este neglijabil. Adicional, creșterea creditului de consum în România pe parcursul ultimului deceniu (cca. 40% din totalul creditelor acordate de către instituțiile de credit în 2008) a adus o contribuție majoră la finanțarea consumului privat, care a atins pondere înaltă în PIB.

Grafic 1.

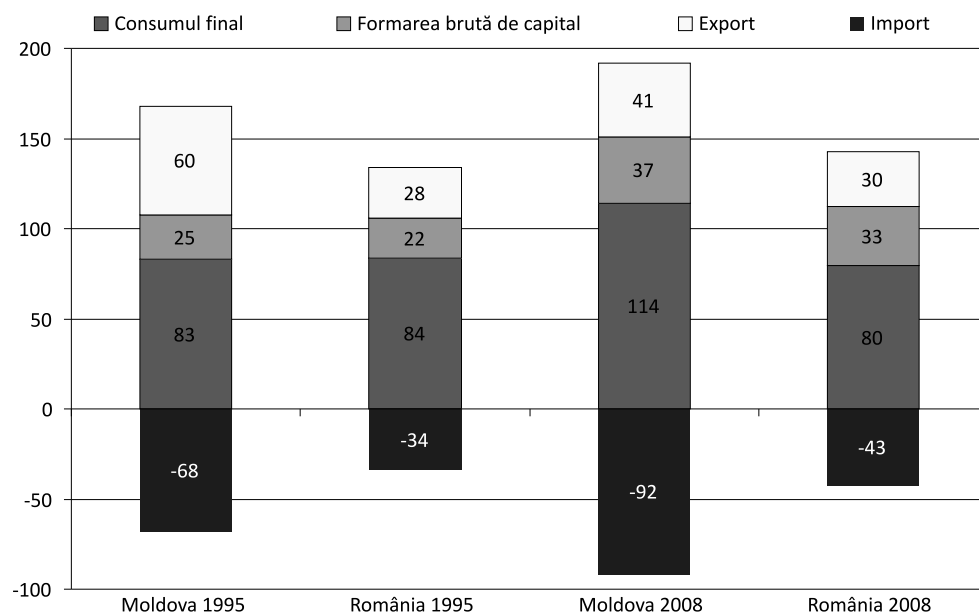
PIB per capita exprimat la Paritatea Puterii de Cumpărare, 1992-2008 (USD)

Sursa: World Economic Outlook 2009

Grafic 2.

Dezagregarea PIB după elemente de cheltuieli (%)

Sursa: BNS, INSSE

În ceea ce privește contribuția investițiilor la creșterea economică, în România acestea au sporit puternic încă în primii ani ai perioadei de tranziție, ceea ce explică relansarea mai timpurie a creșterii economice. În Republica Moldova investițiile capitale au început să crească începând cu 2005, creșterea economică din anii 2005-2007 bazându-se în mare măsură pe investiții. Atât în România, cât și în Moldova creșterea semnificativă a investițiilor capitale a fost în mare măsură condiționată de influxurile de investiții străine, dar în România acestea au început să crească mult mai timpuriu (Tabel 1). De asemenea, odată cu lansarea negocierilor de aderare la UE, România a beneficiat de atenția sporită a investitorilor europeni. De altfel, rolul ISD europene a fost major în ambele state, acestea constituind cca. 85% din stocul total de ISD în România și 70% respectiv în Moldova.

De altfel, rolul ISD europene a fost major în ambele state, acestea constituind cca. 85% din stocul total de ISD în România și 70% respectiv în Moldova.

Tabel 1.

Evoluția investițiilor străine directe per capita (USD) în anii 1995-2008

	Republica Moldova		România	
	Fluxul de ISD per capita	Stocul de ISD per capita	Fluxul de ISD per capita	Stocul de ISD per capita
1995	18,2	26,5	18,4	36,1
1996	6,5	33,3	11,6	48,4
1997	21,5	53,4	53,8	107,0
1998	20,7	69,4	90,2	201,0
1999	10,4	87,5	45,7	252,2
2000	35,0	123,2	47,1	309,6
2001	28,5	151,1	51,6	371,8
2002	23,2	176,2	52,2	359,4
2003	20,4	198,0	100,9	560,4
2004	41,9	240,9	296,4	943,6
2005	54,8	293,4	299,3	1192,0
2006	67,4	362,2	525,9	2103,3
2007	128,3	506,2	453,2	2825,0
2008	199,5	720,1	631,8	3393,9

Sursa: UNCTAD

Restructurarea întreprinderilor industriale, precum și modalitatea în care a avut loc privatizarea, inclusiv a terenurilor agricole în perioada de tranziție a avut impact major asupra structurii economice ale ambelor state. De la economii puternic agrare România și Moldova au evoluat spre economii bazate pe servicii (Tabel 2). Totuși există și diferențe: dacă în Republica Moldova serviciile cu o valoare adăugată joasă au crescut mai puternic, în România serviciile financiare au avut o contribuție mai importantă la formarea PIB-ului. În ceea ce privește industria, se poate constata că restructurarea post-comunistă și pierderea tradiționalelor piețe de desfacere la începutul perioadei de tranziție au determinat declinul sectorului industrial, care în România a durat până în 1994, iar în Republica Moldova până în 2001.

Tabel 2.

Structura Valorii Adăugate Brute pe sectoare de activitate, % din total, anii 1995 și 2008

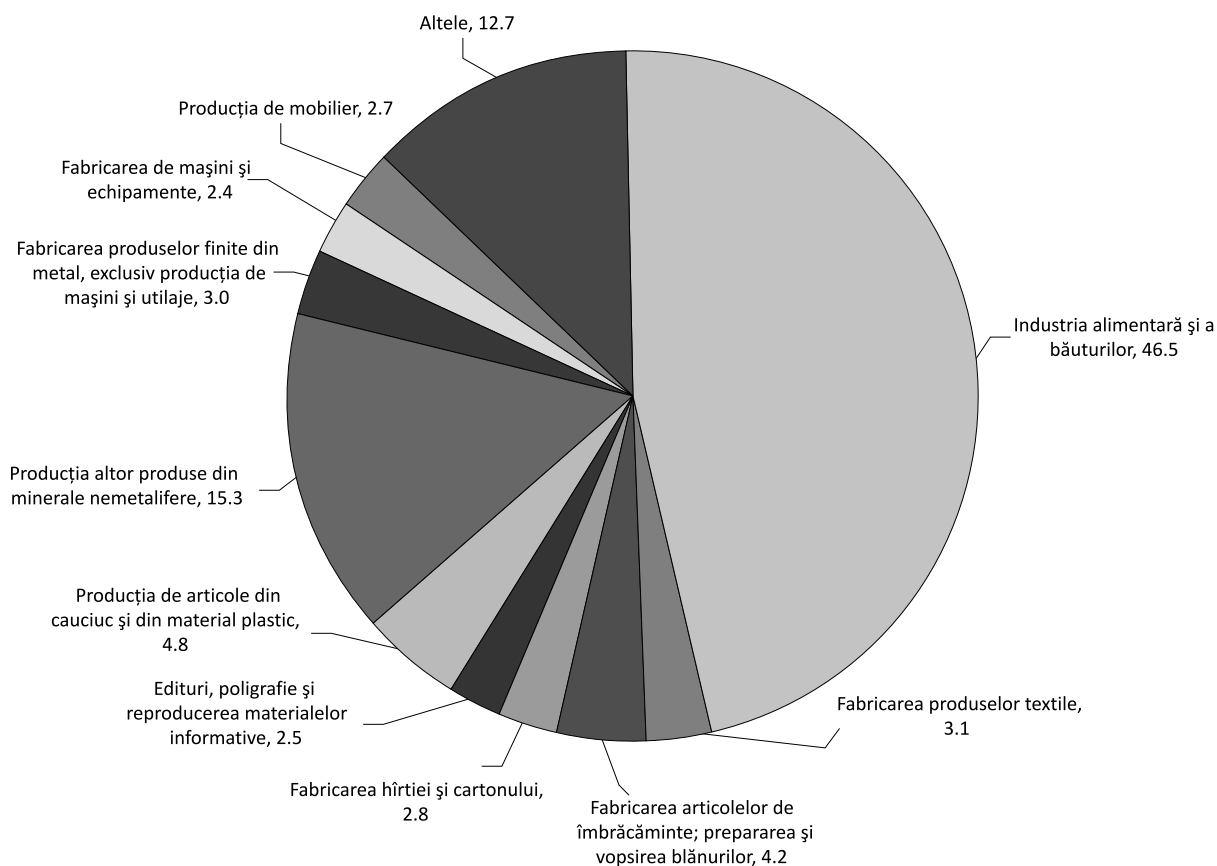
	Republica Moldova		România	
	1995	2008	1995	2008
Agricultură, silvicultură și Piscicultură	33,0	10,9	21,4	7,2
Industrie	28,2	17,5	35,6	25,6
Construcții	4,0	6,1	7,1	11,8
Comerț; repararea automobilelor și articolelor casnice; hoteluri și restaurante; transporturi și telecomunicații	15,7	32,4	19,7	26,1
Activități financiare; imobiliare, închirieri și servicii pentru întreprinderi	2,9	11,9	7,3	14,2
Alte activități de servicii	16,3	21,2	8,8	15,2

Sursa: BNS, INSSE

În ceea ce privește structura industriei, există diferențe importante între Republica Moldova și România. Peste 50% din producția industriei prelucrătoare a Republicii Moldova este asigurată de industria alimentară și a băuturilor alcoolice, o contribuție majoră având producerea vinului (Grafic 3). Astfel, valoarea adăugată în industrie este relativ joasă în Republica Moldova, cca. 7,7 mii USD per salariat în 2008 comparativ cu 30,3 mii USD în România. Fabricarea materialelor de construcții este a doua ramură ca importanță pentru industria moldovenească. Recent a crescut și ponderea produselor textile și a îmbrăcămintei în totalul producției industriale. Deși acestea au avut o pondere însemnată și în anii '90, în urma crizei regionale și a restructurărilor ineficiente, volumul producției în sector s-a redus semnificativ în anii 2001-2004. Creșterea a fost relansată în mare măsură ca urmare a influxurilor de ISD, dar în majoritatea cazurilor este vorba de companii care activează pe baza unor contracte de procesare externă (lohn agreements).

Grafic 3.

Structura producției industriale în industria prelucrătoare în Republica Moldova, 2008 (%)

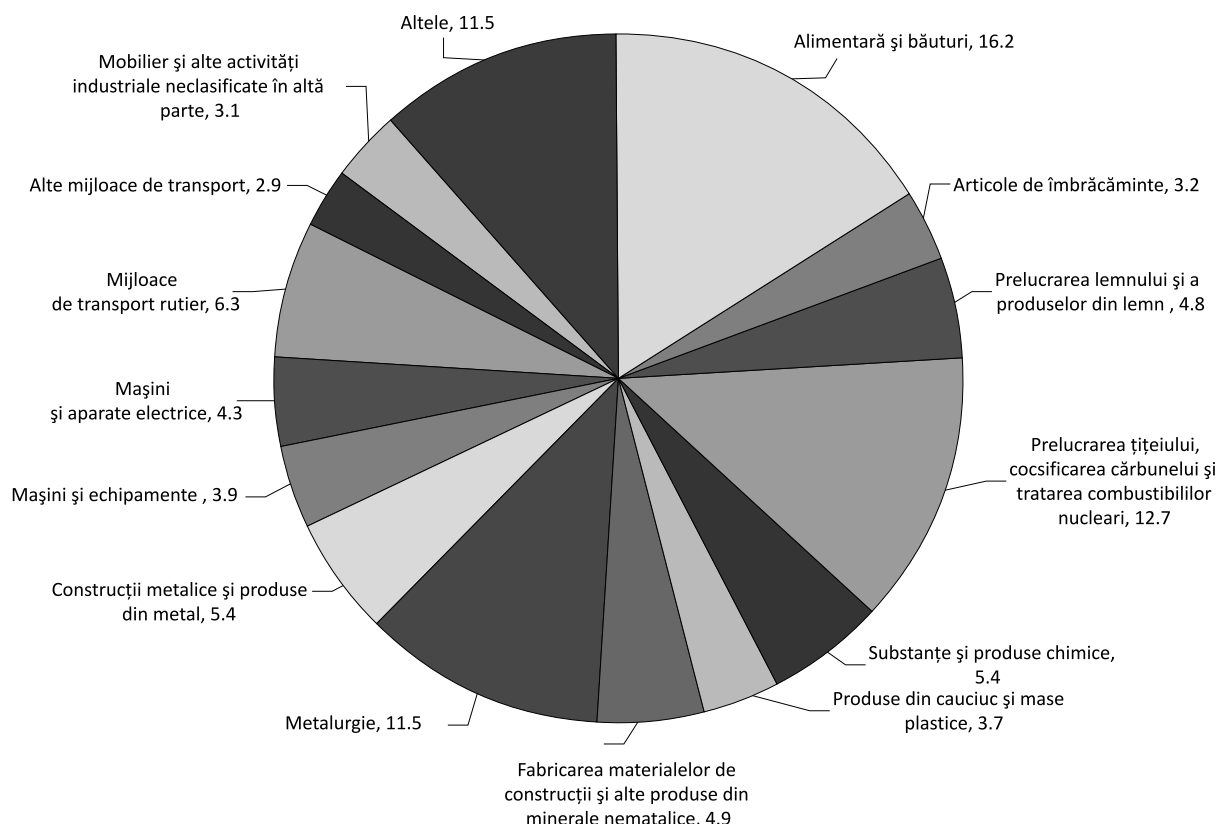

Sursa: BNS

În România ponderea industriei alimentare și a băuturilor alcoolice este mult mai mică și reprezintă doar 16% din producția industriei prelucrătoare (Grafic 4). Datorită structurii industriei alimentare, România asigură într-o măsură mai înaltă cererea internă cu produse alimentare proprii, importul produselor alimentare reprezentând 2,9% din importurile totale, față de 7% a Republicii Moldova. Existența resurselor naturale în România de asemenea a influențat dezvoltarea industriei metalurgice și de prelucrare a țițeiului.

Grafic 4.

Structura producției industriale în industria prelucrătoare în România, 2008 (%)

Sursa: INSSE

1.2. Tendințe în comerțul exterior

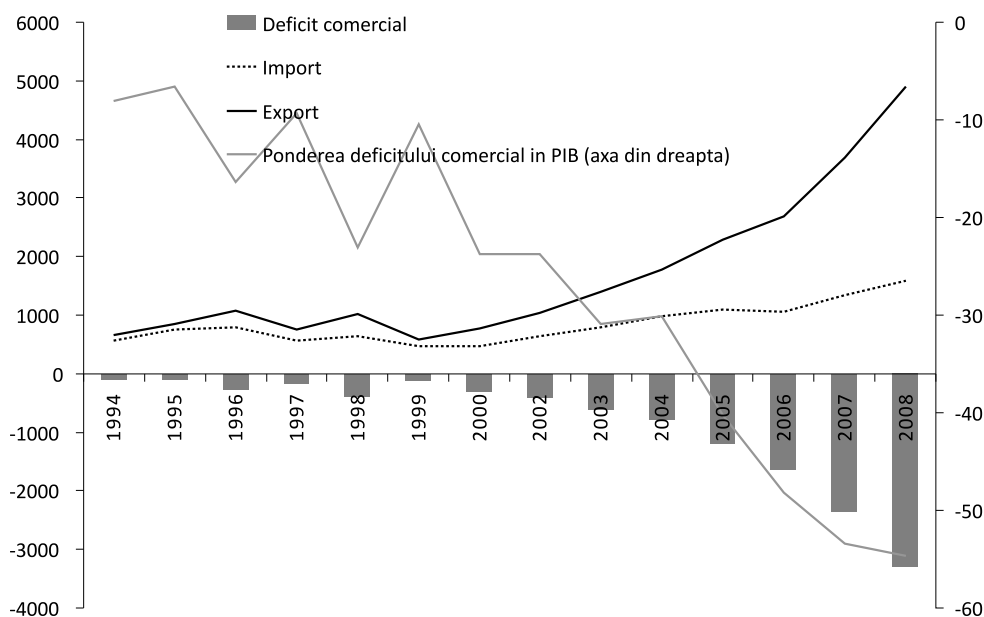
Creșterea consumului a influențat evoluțiile economice în ambele state. Aparent, nici în Republica Moldova, nici în România sectorul real nu a putut răspunde creșterii cererii interne prin majorarea proporțională a ofertei interne. Astfel, în ambele state de-a lungul perioadei de tranziție importul a crescut mai puternic decât exportul, deficitul comercial agravându-se (Grafic 5 și Grafic 6).

Republica Moldova, fiind o țară încă dependentă de sectorul agricol, nu doar datorită ponderii sectorului în VAB, dar și a rolului dominant al industriei alimentare în structura generală a industriei, exportă în principal produse alimentare și vegetale (Tabelul 3). Mai recent, datorită creșterii ISD, au crescut și exporturile de textile și mașini și aparate electrice. În România cea mai mare parte a exporturilor este asigurată de mașini și echipamente, mijloace și materiale de transport și textile, care într-o anumită măsură s-au dezvoltat de asemenea datorită ISD. În exporturile românești figurează și alte clase de produse importante, de exemplu, produsele energetice, care formează 9,2% din exporturi.

La un nivel mai înalt de dezagregare se observa o anumită similitudine între exporturile celor două țări, ceea ce sugerează că există și o concurență importantă pentru câteva clase de produse exportate de ambele state (Tabel 4). Aceste exporturi nu erau caracteristice Moldovei și României în perioada timpurie a tranziției și se datorează investițiilor străine intrate în sectoare orientate spre export (textile, articole de textile, încălțăminte și accesorii). Diferențele în exporturi țin de specializările tradiționale ale României și Moldovei.

Grafic 5.

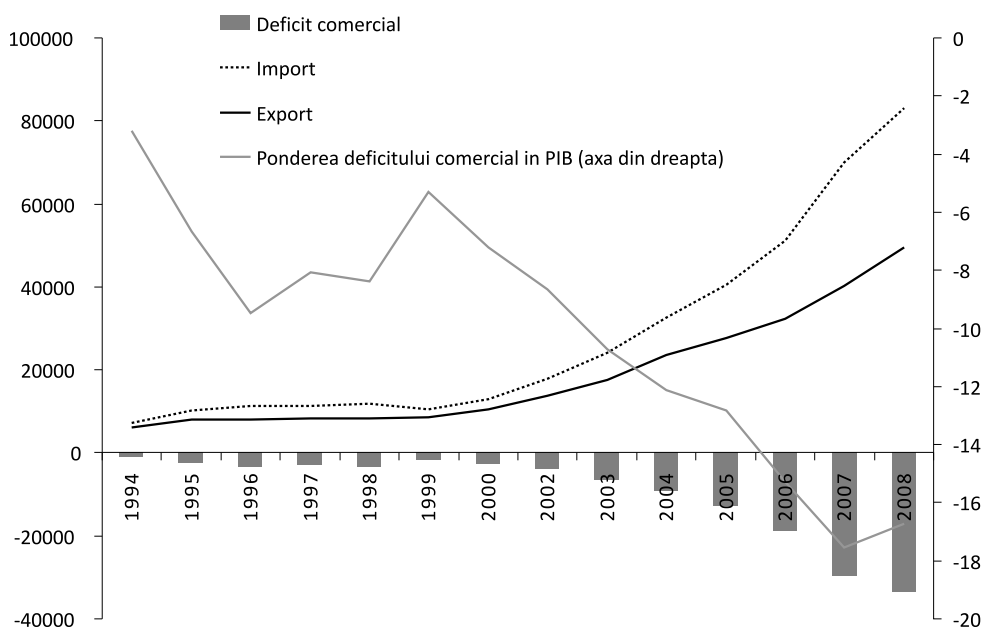
Evoluția comerțului total al Republicii Moldova 1994-2008 (mil. USD)

Sursa: Calculule autorilor în baza Comtrade

Grafic 6.

Evoluția comerțului total al României 1994-2008 (mil. USD)

Sursa: Calculule autorilor în baza Comtrade

Pentru clasele de produse concurente, se poate constata că România și Republica Moldova concurează și în ceea ce privește piețele de desfacere. Mai mult de 90% din exporturile de textile din România și 80% din Moldova sunt orientate spre Uniunea Europeană (în cazul Moldovei 12% din exporturile de textile au ca piață de desfacere România). Printre țările principale de export ale ambelor țări figurează Italia, Germania și Marea Britanie. Totuși, în cea mai mare parte doar clasele 62 și 61 sunt concurente (articole și accesorii de îmbrăcăminte).

Tabel 3.

Structura exporturilor Republicii Moldova și României, 2008 (%)

	Moldova	România
Animale vii și produse animaliere	0,6	0,8
Produse vegetale	17,1	3,8
Produse alimentare	19,6	1,7
Produse minerale	4,0	9,4
Produse chimice și industrii conexe	2,0	4,2
Materiale plastice / cauciuc	2,4	5,0
Piei crude, piei tăbăcite, blănuri	2,1	0,7
Lemn și produse din lemn	1,4	3,1
Textile	19,7	10,3
Încălțăminte / pălării	3,0	3,6
Articole din piatră / sticlă	3,3	0,6
Metale	7,5	14,6
Mașini și aparate / echipamente electrice;	10,1	23,5
Mijloace și materiale de transport	1,0	12,1
Diverse	5,3	4,9
Servicii	0,7	1,8

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Comtrade

Tabel 4.

Ponderea celor mai importante categorii de export a Republicii Moldova și României conform HS-1992, % din total, anul 2008

Moldova			România		
Cod	Descrierea produselor	%	Cod	Descrierea produselor	%
2204	Vin și must din struguri	9.6	2710	Uleiuri din petrol sau uleiuri din minerale bituminoase, altele decât brute	7.9
8544	Fire, cabluri și alte conductoare electrice izolate, cu sau fără conectori; cabluri de fibre optice, constituite din fibre izolate individual	6.3	8544	Fire, cabluri și alte conductoare electrice izolate, cu sau fără conectori; cabluri de fibre optice, constituite din fibre izolate individual	5.7
2520	Gips; anhidrit; ipsos, chiar colorat	3.8	8708	Părți și accesorii de autovehicule	4.6
1512	Uleiuri din semințe de floarea-soarelui, de sofrânaș, de bumbac și fracțiunile lor, chiar rafinate, dar nemodificate chimic	3.0	7208	Produse laminate plate, din fier sau din oțeluri nealiat, cu o lățime minimum de 600 mm, laminate la cald, neplacate și neacoperite	3.2
7213	Bare și tije laminate la cald, rulate în spire nearanjate, din fier sau din oțeluri nealiat	2.8	8703	Autoturisme și alte autovehicule pentru transportul persoanelor, inclusiv mașinile de tipul "break" și de curse	2.9
6204	Taioare, seturi, jachete, rochii, fuste, pantaloni, salopete cu bretele, șorturi (altele decât pentru baie), pentru femei și fete	2.6	8901	Mijloace de transport maritim și fluvial a pasagerilor și bunurilor	2.2
7010	Damigene, sticle, borcane, fiole și alte recipiente pentru transport sau ambalare; recipiente pentru conserve; dopuri, capace, din sticlă	2.6	6403	Încălțăminte cu fețe din piele naturală	2.0
0802	Alte fructe cu coajă, proaspete sau uscate, chiar fără coajă sau decorticate	2.6	7204	Deșeuri și bucăți metalice,	2.0
6203	Costume sau compleuri, seturi, sacouri, pantaloni, salopete cu bretele, pantaloni scurți și șorturi, pentru bărbați sau băieți	2.5	6204	Taioare, seturi, jachete, rochii, fuste, pantaloni, salopete cu bretele, șorturi (altele decât pentru baie), pentru femei și fete	1.9

Moldova			România		
Cod	Descrierea produselor	%	Cod	Descrierea produselor	%
1205	Semințe de rapiță sau de rapiță sălbatică, chiar sfărâmate	2.4	4011	Anvelope pneumatice noi, din cauciuc	1.9
2208	Rachiuri, lichioruri și alte băuturi spirtoase	2.4	9403	Alt mobilier și părți ale acestuia	1.8
5702	Covoare și alte acoperitoare de podea din materiale textile, țesute, fără smocuri sau șuvițe, chiar confecționate	2.1	6203	Costume sau compleuri, seturi, sacouri, pantaloni, salopete cu bretele, pantaloni scurți și șorturi, pentru bărbați sau băieți	1.6
1003	Orz	2.1	3102	Îngrășămintă minerale sau chimice azotate	1.4
9403	Alt mobilier și părți ale acestuia	1.8	9401	Scaune chiar transformabile în paturi și părțile lor	1.4
6109	Tricouri și maiouri de corp, tricotate sau croșetate	1.7	7304	Tuburi, țevi și profile tubulare, fără sudura, din fier sau din oțel	1.3
6403	Încălțăminte cu fețe din piele naturală	1.7	8525	Aparate de emisie pentru radiotelefonie, radiotelegrafie, radiodifuziune, televiziune; camere de televiziune și video; aparate fotografice numerice	1.3
0808	Mere, pere și gutui, proaspete	1.6	8414	Pompe de aer sau de vid, compresoare de aer sau de alte gaze și ventilatoare; hote aspirante de extracție de reciclare, cu ventilator încorporat	1.3
6106	Bluze, cămăși și bluze-cămăși tricotate sau croșetate, pentru femei sau fete	1.5	8482	Rulmenți cu bile, cu galeți, cu role sau cu ace	1.3
6202	Paltoane, canadiene, pelerine, hanorace, bluzoane și articole similare, pentru femei sau fete	1.4	4407	Lemn tăiat sau cioplit longitudinal, spin-tecat sau cojit, chiar geluit, șlefuit sau lipit prin asamblare cap la cap, cu o grosime de peste 6 mm	1.1
6110	Jerseuri, pulovere, cardigane, veste și articole similare, tricotate sau croșetate	1.4	1001	Grâu și meslin (amestec de grâu cu secară în proporție de doi la unu)	1.1
1206	Semințe de floarea-soarelui, chiar sfărâmate	1.4	8536	Aparatură pentru comutarea, tăierea, protecția, branșarea, racordarea sau conectarea circuitelor electrice pentru o tensiune de maxim 1000 volți	0.9

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Comtrade

Pentru mașini și echipamente piețele de desfacere sunt diferite. Piața principală de desfacere pentru România este UE cu peste 80% din totalul exporturilor de mașini și echipamente. Republica Moldova exportă doar 38% din mașini și echipamente în UE (dintre care 17% în România). Piețele principale de desfacere al mașinilor și echipamentelor produse în Moldova sunt Federația Rusă și Ucraina.

În ceea ce privește importurile, lipsa produselor minerale în Republica Moldova și mai cu seamă a resurselor energetice determină ca principalul import al țării să fie produsele minerale și anume combustibilii și uleiurile minerale, materiile bituminoase și cerurile minerale (Tabel 5). Resursele energetice sunt importate în proporție de 90% din Rusia (gaze și uleiuri din petrol), România (gaze și uleiuri din petrol) și Ucraina (cărbune și energie electrică). România, care dispune de resurse naturale energetice proprii, este mai puțin dependentă de importurile de energie importând totuși combustibil și uleiuri, în mare parte din Rusia și Kazahstan.

Diferențele dintre România și Moldova privind exportul total, produsele exportate și piețele de desfacere se datorează nu doar competitivității produselor pe piețele externe, dar și de costurilor diferite legate de derularea comerțului transfrontalier. În această privință, Moldova rămâne în urma multor state și, în pofida reformei serviciului vamal, barierele birocratice au rămas neschimbate pe parcursul ultimilor ani (Tabel 6 și Tabel 7).

Tabel 5.

Structura importurilor Republicii Moldova și României, % din total, anul 2008

	Moldova	România
Animale vii și produse animaliere	2,0	2,0
Produse vegetale	3,8	2,5
Produse alimentare	7,0	2,9
Produse minerale	23,0	13,9
Produse chimice și industrii conexe	8,5	8,1
Materiale plastice / cauciuc	5,7	5,6
Piei crude, piei tăbăcite, blănuri	0,6	1,2
Lemn și produse din lemn	3,8	2,7
Textile	5,8	5,9
Încălțăminte / pălării	0,6	0,9
Articole piatră / sticlă	2,9	1,8
Metale	7,6	11,1
Mașini și aparate /echipamente electrice;	14,7	23,3
Mijloace și materiale de transport	7,9	12,2
Diverse	4,2	3,6
Servicii	1,7	2,2

Sursa: Comtrade

Tabel 6.

Indicatorii Comerțului Transfrontalier

	Moldova	România
Ratingul comerțului transfrontalier	140	46
Documente pentru export (număr)	6	5
Timpul pentru export (zile)	32	12
Costul unei tranzacții de export (USD/container)	1815	1275
Documente pentru import (număr)	7	6
Timpul pentru import (zile)	35	13
Costul unei tranzacții de import (USD/container)	1945	1175

Sursa: Doing Business 2010

Tabel 7.

Ratingul Băncii Mondiale privind Indicatorii Comerțului Internațional

	Total țări	România	Moldova
Politici comerciale	125	25	11
Conjunctura externă	126	20	100
Conjunctura instituțională	181	47	103
Facilitarea comerțului	151	51	106
Rezultatul comerțului	161	12	37

Sursa: World Trade Indicators 2008, <http://info.worldbank.org/etools/wti2008/1a.asp>

Un alt aspect important în comerțul exterior îl reprezintă tarifele vamale, care au un impact major asupra structurii geografice a comerțului. Atât Republica Moldova, cât și România au regimuri comerciale destul de liberale (Tabel 8). România deține avantajul de a face parte din piața europeană unică, iar țările UE sunt principalele sale parteneri comerciale și respectiv, media ponderată a tarifelor vamale la import este relativ joasă. Și Republica Moldova are un regim comercial foarte liberal, cele mai înalte tarife fiind cele pentru produsele agricole.

Tabel 8.
Tarifele vamale de import în România și Moldova, 2007

	Total	Produse agricole	Produse neagricole
Moldova (media simpla)	5,2	11,7	4,2
Moldova (media ponderata)	1,9	4,9	1,5
România (media simpla)	5,5	16,7	3,8
România (media ponderată)	2,1	10,1	1,6

Sursa: World Bank, Trade at a Glance, 2008

1.3. Poziția Republicii Moldova și a României în ratingurile internaționale

Doing Business (Banca Mondială)

Ambele țări sunt distanțat poziționate în cadrul ratingurilor Doing Business. Astfel, în ultimul raport Doing Business 2010 România deținea poziția 55, iar Moldova – 94, în timp ce media regională¹ a fost 72 (Grafic 7 și Grafic 8). Totuși, față de raportul precedent discrepanța s-a diminuat ca urmare a avansării Moldovei cu 14 poziții și a regresului României cu 10 poziții în clasament. Principalii factori care au stat la baza avansării Moldovei au fost rezultatele implementării reformei regulatorii „Ghilotina 2”: diminuarea numărului de proceduri, a costurilor și timpului necesar lansării unei afaceri, diminuarea drastică a timpului necesar pentru înregistrarea proprietății (de la 48 la 5 zile) și reducerea timpului aferent administrării fiscale. Regresul României în ultimul clasament Doing Business 2010 a fost condiționat în mare parte de progresul altor state analizate care au avansat față de România, unde ușurința derulării afaceri a rămas practic neschimbată. O excepție negativă este majorarea absolută a costurilor aferente procedurilor de insolvență în România și a procedurilor de obținere a autorizațiilor de construcție. Totodată, poziția României în comparație cu media regională este mult mai bună, spre deosebire de cea a Moldovei, care se află pe unul din cele mai joase locuri din regiune. Diferențele majore dintre climatele de afaceri din ambele state sunt relevate de graficele 7 și 8, fiind analizate detaliat în continuare.

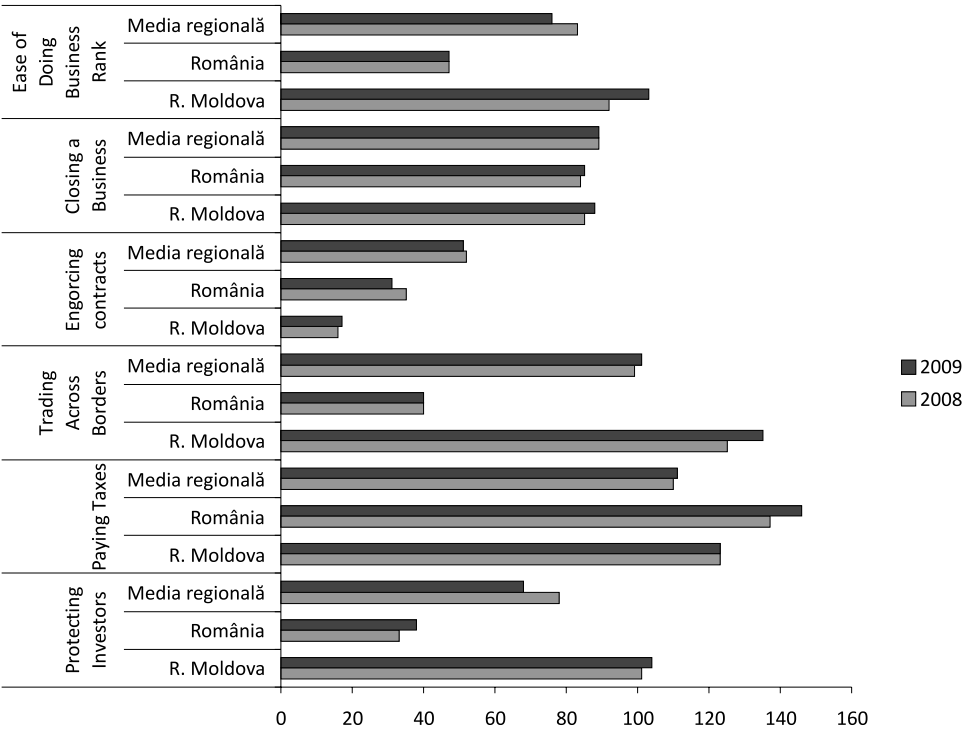
Domeniile cele mai favorabile ale climatului de afaceri din România țin de procedura de înregistrare a afacerii, obținerea unui credit, protejarea investitorilor. În același timp, cele mai problematice domenii sunt procedurile de obținere a permiselor pentru construcții, legislația muncii, cea fiscală, înregistrarea proprietății, precum și procedura de închidere a afacerii.

În Moldova cele mai favorabile aspecte ale climatului de afaceri sunt legate de procedura de înregistrare a proprietății, soluționarea litigiilor comerciale, înregistrarea afacerilor; cele mai problematice fiind, ca și în România, procedurile de obținere a permiselor pentru construcții, legislația muncii, cea fiscală, precum și comerțul transfrontalier.

¹ Europa de Est și Asia Centrală

Grafic 7.

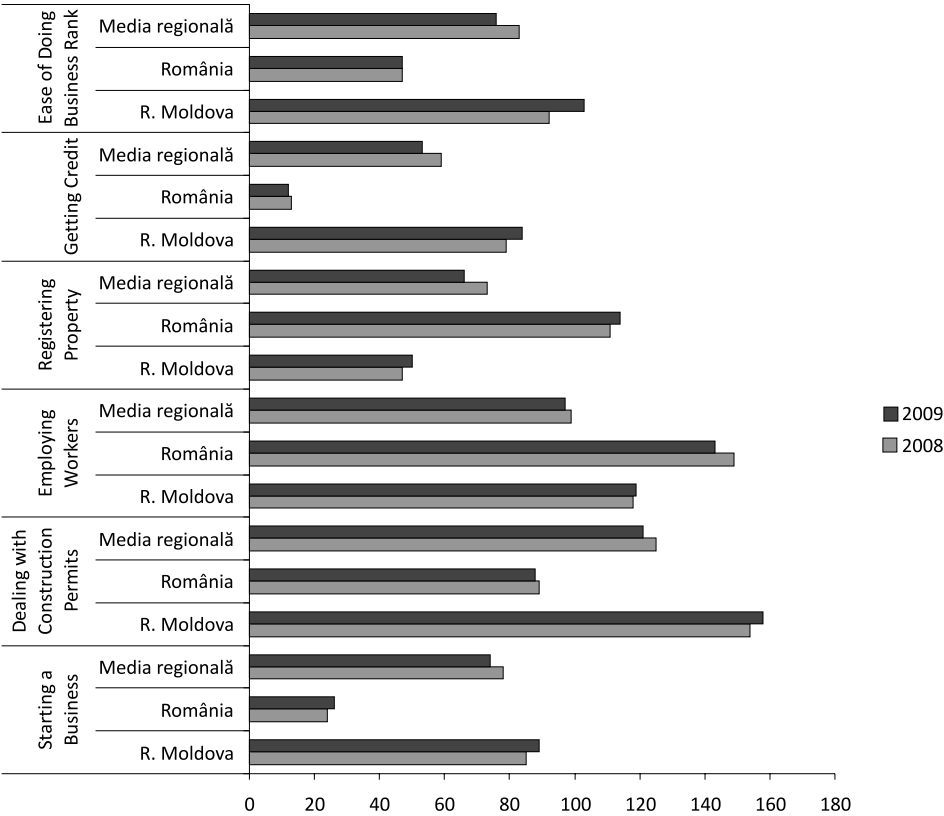
Evoluția comparativă a indicatorului Doing Business 2009 și 2010 pentru Republica Moldova și România

Sursa: www.doingbusiness.org

Grafic 8.

Evoluția comparativă a indicatorului Doing Business 2009 și 2010 pentru Republica Moldova și România

Sursa: www.doingbusiness.org

Cele mai mari discrepanțe dintre ambele state au fost remarcate la capitolul comerțului transfrontalier, România deținând locul 46, iar Moldova – 140. Cauza constă în procedurile anevoioase și costisitoare de efectuare a operațiunilor de export/import din Moldova, unde atât durata (32 zile pentru export și 35 zile pentru import), cât și costul acestor proceduri (1775 USD/per container pentru export și 1895/per container pentru import) sunt semnificativ mai mari față de cele din România (durata: 12 zile/13 zile și costul: 1275 USD/1175 USD). Totodată, costurile tradițional mai mici aferente transportului maritim și fluvial, ponderea cărora în total transporturi de mărfuri este mult mai mică în Moldova, explică în mare parte de ce costurile pentru procedurile de comerț extern în această țară sunt mai mari față de cele din România.

Totodată, diferențe majore pot fi observate și la procedura de obținere a creditelor, România deținând unul din cele mai înalte locuri din regiune (15), iar Moldova – unul din cele mai joase (87). Rămânerea în urmă a Moldovei este cauzată de implementarea tergiversată a legislației cu privire la activitatea birourilor istoriilor de credit. Totuși, deoarece regulamentul cu privire la licențierea acestui tip de activitate a fost publicat abia în aprilie 2009¹, efectele acestei modificări ar putea fi văzute prin îmbunătățirea poziției în rating în următoarea ediție a raportului Doing Business. De asemenea, o altă discrepanță importantă se referă la indicatorul protejării investitorilor, România având locul 41, Moldova – 109, iar media regională – 69. Principalele restanțe ale Moldovei la acest capitol sunt legate de nivelul redus al transparenței în procesul decizional și al raportării activității firmelor, precum a responsabilității minime a directorilor executivi pentru eventualele prejudicii cauzate companiilor.

În același timp, situația Moldovei este mult mai favorabilă în ceea ce ține de procedura de înregistrare a proprietății, aceasta fiind pe locul 17 (unul din cele mai înalte din regiune), în timp ce România - pe poziția 92, iar media regională este 63. Cauza constă în durata lungă de timp necesară perfectării tuturor documentelor, în România aceasta fiind de aproape 10 ori mai mare decât cea din Moldova (48 de zile față de 5 zile). Totodată, Moldova posedă avantaje față de România și la capitolul implementării legislației muncii și a celei fiscale. Astfel, legislația României este practic de două ori mai restrictivă referitor la programul de lucru al angajaților (indicatorul rigidității privind orele de lucru este 80 în România și 40 în Moldova), precum și la procedura de angajare (indicatorul dificultății de angajare în România a constituit 67, iar în Moldova – 44). Totodată, administrarea evidenței contabile implică de două ori mai multe plăți pe an în România (113 față de 48 în Moldova). În același timp, menținerea evidenței contabile consumă mai mult timp în Moldova (228 ore față de 202 ore pe an în România). Totuși, în comparație cu media regională atât Moldova, cât și România sunt adevărate restanțiere la ambele subiecte, problemele menționate fiind mai curând comune ambelor state, acestea având doar intensități diferite.

Raportul Competitivității Globale 2008-2009 (Forumul Economic Mondial)

Și indicatorul competitivității globale relevă diferențe notabile între Republica Moldova și România. Pe lângă faptul că Republica Moldova în ultimul raport a fost poziționată pe locul 95, iar România – pe locul 68 din 135 de state, diferența principală dintre acestea constă în faptul că cele două țări sunt calificate la diferite etape ale competitivității² (Grafic 9). Astfel, dacă Republica Moldova este calificată drept stat aflat la prima etapă a competitivității, bazată pe abundența factorilor de producție (factors driven), atunci România este considerată ca un stat la cea de-a doua etapă a competitivității, bazată pe eficiența utilizării factorilor de producție (efficiency driven).

Din domeniile favorabile, comune ambelor țări, cele mai relevante țin de stabilitatea macroeconomică și sistemul de sănătate și educație primară. Totuși, indicatorii respectivi necesită a fi tratați foarte

¹ Hotărârea Nr. 7/4 din 20.02.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului privind licențierea activității biroului istoriilor de credit.

² Indicatorul analizat clasifică țările în dependență de 3 etape de dezvoltare (factor driven, efficiency driven, innovation driven) și 2 etape de tranziție dintre acestea. Astfel, în cadrul primei etape, țările concurează pe baza abundenței factorilor de producție, iar companiile – în mare parte pe baza prețurilor, și respectiv pe baza costurilor joase generate, în special de salarii joase. În cadrul celei de-a doua etape, statele concurează pe baza eficienței de utilizare a factorilor de producție, precum și a calității produselor finale. Statele din etapa 3 de dezvoltare concurează între ele pe baza inovațiilor.

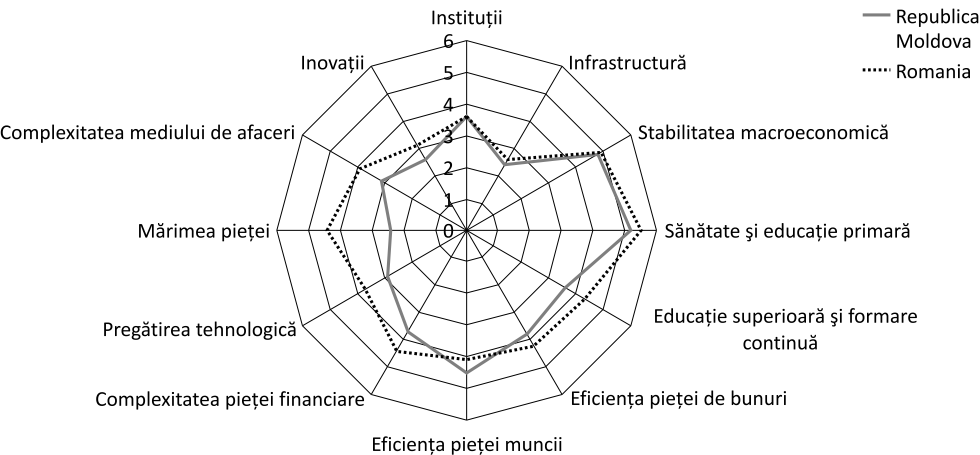
atent, luând în considerație faptul că factorii pe care se bazează evaluarea dețin o pondere egală în rating. Astfel, deși Moldova are o poziție relativ bună la capitolul stabilității macroeconomice, nivelul inflației sale este unul din cele mai înalte în grupul statelor analizate (locul 126). Aceasta însă a fost contrabalansată de un grad relativ scăzut de îndatorare a economiei. Aceasta este relevant și pentru România, avantajată de o datorie publică redusă, însă cu restanțe semnificative legate de rata scăzută a economiilor pe țară și un mare deficit bugetar.

Cel mai problematic domeniu, comun ambelor state, este infrastructura. La acest capitol problema fundamentală ține de calitatea drumurilor, precum și de calitatea infrastructurii portuare. Totuși, odată cu darea în exploatare a portului internațional de la Giurgiulești, poziția Moldovei în noua ediție a ratingului ar putea deveni mai favorabilă la acest capitol.

Alte probleme, caracteristice în special Republicii Moldova, țin de factorii care influențează eficiența utilizării factorilor de producție și inovațiile. Acestea se referă la pregătirea tehnologică (în special, disponibilitatea noilor tehnologii), dimensiunile pieței interne și externe, precum și achizițiile publice în domeniul tehnologiilor avansate, colaborarea în cadrul cercetării și dezvoltării dintre universități și firme, calitatea instituțiilor de cercetare.

Grafic 9.

Poziția comparativă a Republicii Moldova și a României conform celor 12 piloni ai Indicatorului Competitivității Globale

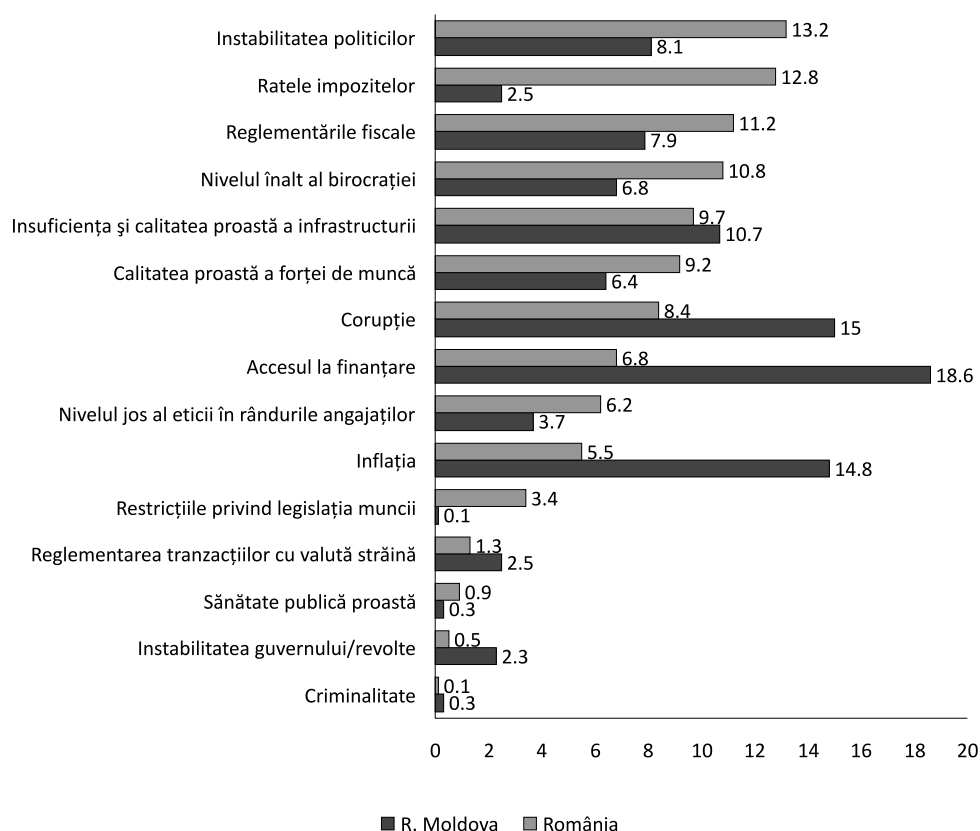
Sursa: Forumul Economic Mondial

În cazul României, o problemă specifică ține de legislația muncii, în special de procedura de angajare, cooperarea dintre patroni și angajați și costurile aferente forței de muncă care nu sunt legate de salarii. Totodată, sunt relevante și problemele legate de sectorul de cercetare și dezvoltare și a calității instituțiilor de cercetări.

Graficul 10 relevă cei mai problematici factori identificați în urma unei investigații sociologice efectuate în cadrul elaborării indicatorului analizat și la care au participat directorii de companii din ambele state. Aceasta a confirmat existența unor diferențe majore dintre mediile de afaceri din Republica Moldova și România. Astfel, în timp ce în Moldova problema majoră ține de accesul întreprinderilor la surse de finanțare, în România aceasta pe departe nu este cea mai stringentă barieră. Totodată, cele mai importante probleme percepute de antreprenorii din România sunt legate de instabilitatea politicilor, precum și ratele la impozite și reglementările fiscale, în timp ce în Republica Moldova, în mare parte datorită cotei zero la impozitul pe profitul reinvestit, acestea nu par a fi probleme majore. Mai mult ca atât, legislația fiscală pare mult mai sofisticată și instabilă față de cea din Republica Moldova, fapt ce este perceput negativ de mediul de afaceri român.

Grafic 10.

Cei mai problematici factori pentru climatul de afaceri din Republica Moldova și România¹

Sursa: The World Economic Forum, Global Competitiveness Report, 2008-2009

1.4. Sistemele de impozitare din Republica Moldova și România

Impozitele directe

În ambele state impozitul pe venitul persoanelor juridice este utilizat ca una din principalele pârghii de natură fiscală de stimulare a activității investiționale și atragere a investițiilor străine directe. Totuși, această pârghie este utilizată în mod diferit, iar veniturile impozabile și facilitățile variază în România și Moldova.

Republica Moldova este singurul stat din Europa Centrală și de Est (ECE) unde impozitul pe venitul persoanelor juridice constituie 0% începând cu 1 ianuarie 2008, deși această prevedere ar putea fi revizuită în cadrul noii politici fiscale începând cu anul 2012. Totodată, aceeași cotă se aplică gospodăriilor țărănești, întreprinderilor individuale, precum și deținătorii de patente de întreprinzător. În același timp, în venitul brut este inclus venitul provenit din activitatea de întreprinzător, royalty, dividendele precum și alte plăți efectuate de agenții economici. Prin urmare, respectiva facilitate fiscală este atribuită veniturii persoanelor juridice care este reînvestit în activitatea antreprenorială. În cazul dividendelor și a altor plăți efectuate în beneficiul rezidenților și nerezidenților se aplică o taxă de 15% din valoarea totală, și 10% pentru alte plăți, luându-se în considerație excepțiile menționate în legislație.

¹ Respondenții au selectat din o listă de 15 factori cei mai problematici 5 factori care afectează mediul de afaceri în țara lor și i-au apreciat de la 1 (cel mai problematic) la 5. Coloanele din grafic reprezintă răspunsurile ponderate în dependență de aprecierile respondenților.

În România, cota impozitului pe venitul persoanelor juridice este de 16% ceea ce este practic la nivelul mediei din țările ECE. Totuși, începând cu anul 2009 micro-întreprinderile pot beneficia de o cotă de 3% din venitul impozabil, în caz dacă îndeplinesc o serie de condiționalități stipulate în legislație. Totodată, nu sunt impozitate dividendele investite într-o companie românească cu scopul de a păstra/majora numărul de angajați și de a impulsiona activitatea. Nu sunt impozitate nici veniturile obținute din tranzacții pe piața de capital din România. În schimb, dividendele, dobânzile, royalty, comisioanele și plățile pentru servicii efectuate în beneficiul nerezidenților sunt taxate cu 16%, în timp ce dividendele plătite rezidenților sunt taxate la 10%. Adicional, legislația fiscală din România prevede anumite pârghii pentru a stimula activitatea de cercetare și dezvoltare a agenților economici. Astfel, companiile beneficiază de o deducere de 20% din valoarea cheltuielilor destinate proiectelor de cercetare și dezvoltare și posibilitatea de a aplica o metodă de depreciere accelerată pentru echipamentul utilizat în cadrul activităților respective.

Diferența fundamentală între sistemele de impozitare a veniturilor din Republica Moldova și România constă în caracterul său progresiv aplicat în Moldova și cel bazat pe o rată fixă aplicat în România. Astfel, în timp ce în Republica Moldova acesta este bazat pe raționamente de natură socială în direcția diminuării poverii fiscale asupra persoanelor fizice cu venituri mici, în România acesta este bazat pe raționamente de natură economică, în direcția simplificării procedurilor fiscale și diminuării evaziunilor fiscale.

În Republica Moldova există 2 praguri de impozitare a veniturilor persoanelor fizice: 7% din venitul anual impozabil ce nu depășește suma de 25200 lei, și 18% pentru venitul superior acestui nivel. În același timp, fiecare persoană fizică are dreptul la o scutire anuală în mărime de 7200 lei (pentru anul 2009) care formează partea venitului nesupus impozitării. În România povara fiscală este egal distribuită tuturor păturilor sociale ale populației datorită cotei unice de 16% din venitul impozabil.

În același timp, codurile fiscale din ambele state sunt bazate pe conceptul stimulării economisirii din partea cetățenilor, în direcția reorientării unei părți a cheltuielilor de consum spre depozite bancare sau alte instrumente de economisire. Astfel, în ambele state dobânda acumulată la depozitele făcute în bănci sau la alte instrumente de economisire nu sunt incluse în venitul impozabil.

Tabel 9.

Contribuțiile de securitate socială în Republica Moldova și România, % din fondul de salarii, anul 2009

	Republica Moldova		România	
	Patron	Angajat	Patron	Angajat
Asigurarea socială obligatorie de stat	23	6	20,8; 25,8; 30,8 în funcție de condițiile de muncă	10,5
Asigurare medicală obligatorie de stat	3,5	3,5	5,2	5,5
Fondul de șomaj	-	-	0,5	0,5
Contribuție pentru concedii medicale	-	-	0,85	-
Fondul de garantare (din fondul salarial)	-	-	0,25	-
Fondul de asigurare pentru accidentelor de muncă și boli profesionale	-	-	0,15-0,85	-
Comisionul oficiului pentru ocupare	-	-	0,25-0,75	-

Sursa: PwHC, Raportul „Taxes at a Glance 2009”

Atât în Republica Moldova, cât și în România, contribuțiile privind securitatea socială sunt partajate dintre patroni și angajați, ultimilor revenindu-le o povară fiscală mai mică (Tabel 9). În Republica Moldova contribuțiile respective sunt colectate de Casa Națională de Asigurări Sociale (23% - patron; 6% - angajat) și Compania Națională de Asigurări în Medicină (câte 3,5% de la patron și angajat). În același timp, sistemul de securitate socială din România este mult mai complex, contribuțiile fiind segregate pe mai multe fonduri:

- ☐ Casa Națională de Pensii și alte Drepturi Sociale (20,8%-30,8% - patron; 10,5% - angajat);
- ☐ Casa Națională de Asigurări de Sănătate (5,2% - patron; 5,5% - angajat);
- ☐ Fondul de Șomaj (câte 0,5% de la patron și angajat);
- ☐ Contribuții pentru concedii medicale (0,85% - patron);
- ☐ Fondul de garantare (0,25% din fondul salarial - patron);
- ☐ Fondul de Asigurare pentru Accidente de Muncă și Boli Profesionale (0,15%-0,85% - patron);
- ☐ Comisionul oficiului pentru ocupare (0,25%-0,75% - patron).

Prin urmare, povara fiscală aferentă taxelor sociale plătite de patron și angajat este superioară în România celei din Republica Moldova, acestea variind între 28%-39,2% pentru patron și 16,5% pentru angajat (în Republica Moldova - 26,5%/9,5%). În Republica Moldova tariful contribuției de asigurări sociale de stat plătită de angajator poate crește până la 33% pentru angajații care activează în condiții speciale de muncă (stipulate în legile bugetelor anuale privind bugetul asigurărilor sociale de stat). Adicional, legislația moldovenească prevede o serie de facilități pentru anumite categorii de întreprinderi:

- ☐ angajatorii din agricultură plătesc 22% la fondul de salarizare, 6% fiind subvenționate din bugetul de stat;
- ☐ întreprinzătorii individuali, avocații sau notarii privați, titularii de patente, cetățenii Republica Moldova angajați prin contract în străinătate plătesc o contribuție anuală de 3708 lei.
- ☐ Plata contribuțiilor de asigurări sociale și medicale de stat este opțională pentru imigranții care lucrează în Republica Moldova.

După aderarea României la Uniunea Europeană, legislația UE prevalează asupra celei românești. Prin urmare, imigranții, atât din UE, cât și din afara UE, pot fi scutiți de plata contribuțiilor de asigurări sociale în cazul în care aceștia pot obține certificatul E101 din alt stat membru UE unde este localizat angajatorii acestora.

Impozitele indirecte

Impozitele indirecte formează principalele surse de venit la bugetele de stat, atât în Republica Moldova, cât și în România, ponderea majoră revenind taxei pe valoare adăugată (TVA). Pentru majoritatea produselor și serviciilor aceasta constituie în Republica Moldova 20%, iar în România - 19%, fiind practic la nivelul mediei în țările Europei Centrale și de Est. Totuși, pentru o serie de produse se aplică o cotă redusă a TVA (Tabel 10).

Tabel 10.

Produse cu cote reduse a TVA

Moldova		România	
produse de panificație, lactate și farmaceutice	8%	taxe de intrare în, muzee, expoziții, cinematografe, livrările de cărți, ziare, medicamente, servicii de cazare	9%
gaze naturale și lichefiate	5%	locuințe	5%

Deși scopul general al aplicării cotelor respective constă în stimularea accesului consumatorilor finali la o serie de produse/servicii, beneficiarii-țintă de pe urma aplicării cotelor diferențiate de TVA diferă. În fond, această diferență derivă din orientarea integrală a politicii fiscale, în Republica Moldova aceasta fiind bazată preponderent pe raționamente sociale, iar în România - pe cele economice. Astfel, în Republica Moldova cotele diminuate la o serie de produse se aplică pentru a proteja într-o anumită măsură categoriile de populație socialmente vulnerabile. În același timp, în România cotele reduse la

TVA sunt aplicate în vederea facilitării accesului populației la unele bunuri/servicii de importanță strategică: valorificarea potențialului turistic și dezvoltarea sectorului imobiliar locativ pentru facilitarea accesului populației la locuințe noi. Adițional, în ambele state există posibilitatea returnării TVA pentru unele categorii de întreprinderi, iar durata procedurilor respective este de 45 de zile, deși deseori în practică aceasta este depășită.

Accizele în ambele state sunt aplicate pentru băuturile alcoolice, resursele energetice și produsele din tutun. De asemenea există posibilitatea restituirii accizelor pentru bunurile utilizate în procesul de prelucrare și sau de fabricare pentru obținerea altor bunuri supuse accizelor.

2.

Cadrul legal și instituțional de cooperare între Republica Moldova și România la nivel Comunitar și bilateral

2.1. Evoluția cadrului instituțional al relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și România

Relațiile bilaterale moldo-române au început odată cu independența Republicii Moldova. După semnarea Tratatului cu URSS în 1990, Guvernul român a decis crearea unui subsecretariat permanent (ulterior, la sfârșitul lunii iunie 1991, transformat în secretariat) pentru relațiile cu Republica Moldova în cadrul Ministerului de Externe. La 6 august 1991 la Chișinău a fost semnat Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României cu privire la colaborarea economică și schimburile comerciale și Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României privind înființarea Comisiei interguvernamentale de colaborare economică, comercială și tehnico-științifică.

În prezent, România este principalul susținător al integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. România a fost principalul susținător al ideii că Moldova trebuie să fie considerată în același grup cu Balcanii de Vest în negocierile de aderare la UE, și nu cu spațiul estic, și prin demersurile sale diplomatice a ținut prezentă problema Republicii Moldova pe agenda UE. Deși dorința României de a fi percepută ca principal facilitator al integrării Republicii Moldova în UE a fost primită cu ostilitate de guvernarea comunistă din perioada 2001 – 2009, în prezent – după preluarea mandatului de către guvernul Alianței pentru Integrare Europeană - se produce o detensionare a relațiilor.

Aspectele care rămân în continuare contencioase în relațiile dintre România și Republica Moldova sunt semnarea tratatului de bază și a tratatului de frontieră. România se opune semnării ambelor acorduri susținând că ele ar constitui o ratificare a pactului Ribbentrop-Molotov. Moldova insistă asupra lor în virtutea imperativelor sale geopolitice, inclusiv cel de asigurare și garantare a inviolabilității frontierelor. Un alt lucru dezavuat de opinia publică din Moldova îl reprezintă dificultatea de a călători în România – există un singur consulat unde se pot procura vize, și în plus moldovenii trebuie să facă dovadă a deținerii a 500 de euro în momentul trecerii graniței. România poate înlesni acest proces prin deschiderea unor noi consulate la Cahul și Bălți (procedura de deschidere a acestora deja a început), și prin renunțarea la obligativitatea deținerii acestei sume.

2.2. Evoluția cadrului legal între Moldova și Uniunea Europeană

Integrarea în Uniunea Europeană este principalul scop al politicii externe și interne a Republicii Moldova. În acest moment relațiile Moldovei cu Uniunea Europeană sunt definite prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate. Un prim obiectiv care trebuie atins în direcția integrării europene este semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. După semnarea acestui acord Moldova poate beneficia de ridicarea regimului de vize, poate miza pe obținerea statutului de țară candidată și accederea la Instrumentele de Asistență pentru Preaderare.

Principalul document care setează cadrul relațiilor dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova este Acordul de Parteneriat și Cooperare, semnat în 1994 și intrat în vigoare în 1998, pe durata a 10 ani. În 2005 Republica Moldova a semnat Planul de Acțiuni Moldova-UE, care are ca principal rol armonizarea legislației, normelor și standardelor din Moldova cu cele ale Uniunii Europene. Scopul integrării europene a fost reconfirmat în septembrie 2009, o dată cu accederea la guvernare a Alianței pentru Integrare Europeană.

Conform diplomației moldovene, cei doi piloni ai integrării Moldovei în Uniunea Europeană sunt respectarea Planului de Acțiuni și alăturarea Moldovei la grupul Balcanilor de Vest. Acest ultim punct poate fi realizat prin valorificarea oportunităților din cadrul Consiliului Regional de Cooperare, Procesului de Cooperare din Europa de Sud-est și CEFTA. Din 2008, Consiliul Regional de Cooperare este continuatorul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-est, o inițiativă a UE și a SUA de stabilizare a spațiului sud-est european și de întărire a colaborării între țările din regiune. În 2006 Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Procesului de Cooperare din Europa de Sud-est, alături de România, Bulgaria, Grecia, Turcia și Balcanii de Vest. CEFTA este zona de liber schimb a țărilor care au un acord de asociere cu Uniunea Europeană, din care în prezent fac parte Balcanii de Vest și Republica Moldova.

Moldova colaborează cu Uniunea Europeană și în planul securizării frontierelor, din 2005 funcționând Misiunea de Asistență la frontiera moldo-ucraineană (EUBAM).

3.

Comerțul bilateral între Republica Moldova și România

3.1. Evoluția cadrului regulator al comerțului extern

Sub aspect comercial, România și Republica Moldova au încheiat în 1994 un acord de liber schimb, care a fost în vigoare până în 2007, la aderarea României la Uniunea Europeană. Începând cu anul 1998 Moldova a beneficiat de pe urma Sistemului Generalizat de Preferințe al Uniunii Europene – o derogare de la clauza națiunii celei mai favorizate pentru ajutorarea țărilor celor mai puțin dezvoltate.

În prezent Moldova beneficiază de Preferințele Comerciale Autonome acordate de UE. Începând din martie 2008, acest regim oferă accesul liber de taxe și fără cote tuturor produselor originare din Republica Moldova pe piața Uniunii Europene, cu excepția unui număr de produse agricole sensibile pentru piața din UE, care suferă restricții cantitative. Datorită acestui sistem, liberul schimb între România și Republica Moldova este unilateral: Moldova impune taxe vamale produselor românești, însă România nu taxează produsele moldovenești.

Alte acorduri de liber schimb ale Moldovei sunt cu țările CSI – ratificat în 1994 - și CEFTA (din care în acest moment mai fac parte doar Balcanii de Vest), ratificat în 2007.

3.2. Comerțul bilateral de bunuri între Republica Moldova și România

Proximitatea geografică, limba comună și relațiile istorice dintre Moldova și România au facilitat de-a lungul ultimelor două decenii intensificarea comerțului între aceste două state. Evident, importanța comerțului bilateral este mai mare pentru Republica Moldova din cauza economiei sale mai mici. Pe parcursul ultimului deceniu au crescut atât exporturile, cât și importurile Republicii Moldova din România, aceasta fiind în prezent principalul partener comercial la exporturi și al treilea (după Ucraina și Rusia) la importuri. În ceea ce privește comerțul extern al României, dimensiunile și structura economică a României au permis o diversificare comercială mai pronunțată, atât a produselor, cât și a piețelor de desfacere. De asemenea, aderarea României la UE a determinat orientarea exporturilor în statele membre, atât datorită pieței comune, cât și datorită plasării investițiilor europene în sectoarele economice ale orientate spre export României. Ponderea comerțului cu Moldova, deși a crescut ca pondere în fluxurile comerciale totale ale României, rămâne insignifiant oscilând în jurul a 1% (Tabel 11).

Performanța statelor în comerțul bilateral a fost diferită. Fluxurile comerciale din România spre Moldova au crescut mult mai rapid decât fluxurile comerciale din Moldova spre România, în special în ultimii cinci ani. Astfel, de la surplus comercial în relațiile bilaterale Moldova trecut la deficit comercial deja în anul 1998 (Grafic 11).

Tabel 11.

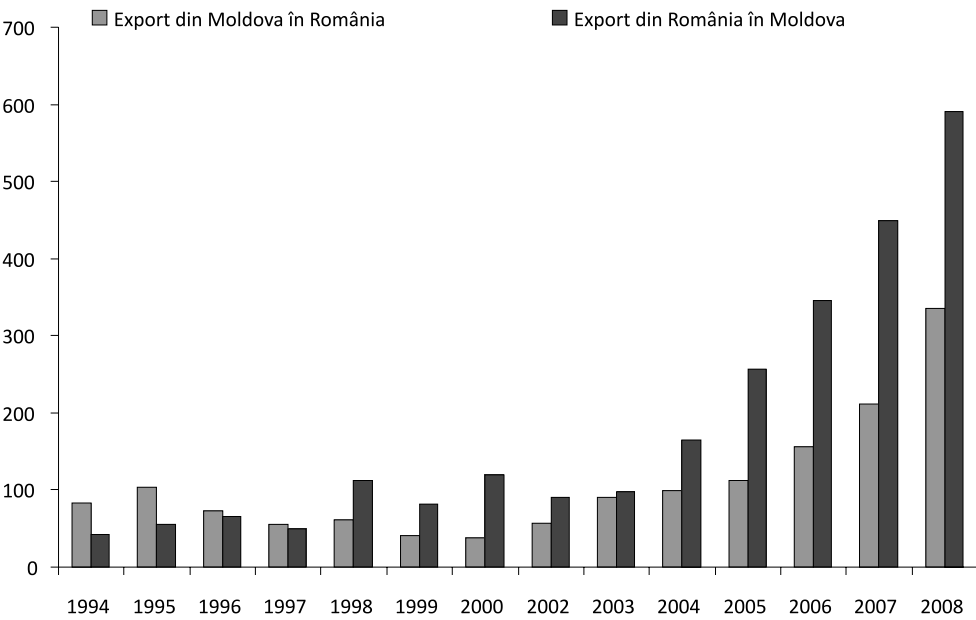
Ponderea comerțului bilateral în comerțul total al Moldovei și României, % din total flux comercial

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Exportul din Moldova în România în total exporturi moldovenești	13,9	9,1	9,8	9,6	8,9	8,0	8,8	11,4	10,0	10,2	14,8	15,7	20,4
Importul din România în Moldova în total importuri moldovenești	6,7	6,1	6,7	11,0	13,9	15,3	8,7	7,0	9,3	11,2	12,8	12,2	12,0
Exportul din România în Moldova în total exporturi românești	1,0	1,2	1,5	1,5	1,2	1,4	0,8	0,8	0,9	1,2	1,3	1,6	1,7
Importul din Moldova în România în total importuri românești	1,0	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4

Sursa: Calculele autorilor în baza Comtrade

Grafic 11.

Comerțul bilateral între România și Moldova (mil. USD)

Sursa: Comtrade

Creșterea valorii importurilor Moldovei din România din 2004 s-a datorat, într-o anumită măsură, creșterii prețului mondial la combustibili, aceștia reprezentând produsul principal de import al Moldovei din România. În același timp, Republica Moldova a reușit să mențină creșterea exporturilor în România chiar și după aderarea acesteia la UE. Creșterea exporturilor a fost însoțită și de schimbarea structurii acestora, ca urmare a condițiilor noi de comerț între România ca stat membru al UE și Republica Moldova.

Exportul Republicii Moldova în România

Exporturile Republicii Moldova în România diferă atât de exporturile în statele CSI, cât și de cele către Uniunea Europeană în ansamblu. Structura acestora s-a schimbat după aderarea României la UE. România reprezintă principala piață de desfacere din UE pentru Republica Moldova cu o pondere de 40,9% în 2008. Iar pentru unele clase de produse România reprezintă principala destinație pentru exporturile totale (Tabel 12).

Tabel 12.

Clasele de produse pentru care România este principala piață de export pentru Republica Moldova, 2008

Cod	Descrierea	Export în România (mii USD)	Ponderea exportului în România în exportul total (%)
11	Produse ale industriei morăritului; malț; amidon; gluten de grâu	266,9	97,7
95	Jucării, jocuri, articole pentru divertisment sau pentru sport; părți și accesorii ale acestora	4119,4	90,9
17	Zahăr și produse zaharoase	15035,8	86,7
69	Produse ceramice	6965,2	83,8
85	Mașini, aparate și echipamente electrice și părți ale acestora, aparate de înregistrat sau de reprodus sunetul, aparate de televiziune de înregistrat sau de reprodus imagine și sunet, părți și accesorii ale acestor aparate	110477,4	83,8
31	Îngrășăminte	205,2	81,9
49	Cărți, ziare, ilustrate imprimate și alte produse ale industriei de imprimare (poligrafice); manuscrise, texte dactilografiate și schițe sau planuri	3045,7	78,8
09	Cafea, ceai, mate și condimente	598,0	76,9
53	Alte fibre textile vegetale; fire de hârtie și țesături din fire de hârtie	114,9	76,2
18	Cacao și produse din cacao	2361,1	73,9
64	Încălțăminte, ghetre și articole similare; părți ale acestor articole	47555,4	60,0
03	Pește și crustacee, moluște și alte nevertebrate acvatice	105,7	55,5
68	Articole din piatră, ipsos, ciment, azbest, mică sau din materiale similare	3055,8	50,6

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Comtrade

Structura exporturilor moldovenești în România s-a schimbat semnificativ pe parcursul a 15 ani. Astfel, exporturile agricole au pierdut poziția lor dominantă încă înainte de aderarea României la UE, iar după aderare unele dintre acestea chiar au dispărut, fie ca urmare a aplicării unor tarife vamale mai înalte (în cazul cerealelor) sau a standardelor sanitare și fitosanitare europene care nu sunt implementate adecvat în Moldova (animale vii, carne, lactate, ouă, miere naturală). Acestea au fost înlocuite de unele produse noi (Tabel 13), care au crescut mult mai puternic. Astfel, în anul 2008 principalele articole de export ale Republicii Moldova în România le constituiau firele, cablurile și alte conductoare electrice izolate, care până în 2007 reprezentau mai puțin de 1% din exporturi.

Exporturile din clasa 85, și anume firele, cablurile și alte conductoare electrice izolate au crescut ca importanță începând cu anul 2007, odată cu stabilirea companiei „Draexlmaier Automotive” în Moldova. Relocarea afacerii din România în Moldova în 2007 a determinat creșterea exporturilor totale din clasa 85, care nu erau caracteristice Moldovei până atunci, și creșterea exporturilor totale spre România. Fără contribuția acestora, se aștepta declinul exporturilor spre România în 2007 ca urmare a aderării României la UE, din cauza tarifelor vamale înalte pentru unele produse și noilor standarde sanitare și fitosanitare europene.

Tabel 13.

Exporturile principale din Republica Moldova în România conform HS1992 la nivel de 4 cifre (2008)

Co	Descriere	Export (mii. USD)	Ponderea în exporturile totale în România (%)
8544	Fire, cabluri si alte conductoare electrice izolate, cu sau fără conectori; cabluri de fibre optice, constituite din fibre izolate individual	89814424	27,8
1512	Uleiuri din semințe de floarea-soarelui, de sofrănaș, de bumbac și fracțiunile lor, chiar rafinate, dar nemodificate chimic	24901,0	7,7
6403	Încălțăminte cu fețe din piele naturală	14929,0	4,6
2520	Gips; anhidrit; ipsos, chiar colorat	13332,0	4,1
1701	Zahar din trestie sau din sfecla de zahar si zaharoza pura din punct de vedere chimic, in stare solida	11584,5	3,6
6406	Părți de încălțăminte; tălpi interioare detașabile, brânțuri; ghetre, jambiere s.a.	10071,8	3,1
6203	Costume sau compleuri, seturi, sacouri, pantaloni, salopete cu bretele, pantaloni scurți și șorturi, pentru bărbați sau băieți	9637,1	3,0
7213	Bare și tije laminate la cald, rulate în spire nearanjate, din fier sau din oțeluri nealiat	9230,8	2,9
4202	Valize, serviete, ghiozdane, binocluri, aparate fotografice, de filmat, cutii pentru instrumente muzicale sau similare	7573,7	2,3
9401	Scaune chiar transformabile în paturi și părțile lor	5941,3	1,8
6106	Bluze, cămăși si bluze-cămăși tricotate sau croșetate, pentru femei sau fete	5493,1	1,7
6204	Taioare, seturi, jachete, rochii, fuste, pantaloni, salopete cu bretele, șorturi pentru femei și fete	5284,1	1,6
1514	Uleiuri de rapiță sau de muștar si fracțiunile lor, chiar rafinate, dar nemodificate chimic	4738,1	1,5
7308	Construcții și părți de construcții din fonta, fier sau oțel	4671,4	1,4
2204	Vin și must din struguri	4324,4	1,3
9503	Alte jucării; minimodele și modele similare pentru divertisment, animate sau nu; jocuri enigmistice (puzzle) de orice fel	3671,5	1,1
5702	Covoare și alte acoperitoare de podea din materiale textile, țesute, fără smocuri sau șuvițe, chiar confecționate, inclusiv covoare "Kelem"s.a.	3442,9	1,1
6402	Altă încălțăminte cu tălpi exterioare și fețe din cauciuc sau din material plastic	3394,0	1,1

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Comtrade

Tot din 2007 au crescut exporturile de articole și accesorii de îmbrăcăminte și încălțăminte în România. Parțial acesta este rezultatul extinderii companiilor din România care lucrează în cadrul unor acorduri lohn cu companii din Moldova. Salariile mai mici în Moldova constituie una din cauzele relocării sau extinderii afacerilor din România în țara vecină. Totuși, acest factor de atracție ar putea rapid să devină irelevant, deoarece salariile au crescut și în Republica Moldova până în 2008, iar odată cu ieșirea din criză se așteaptă reluarea acestei creșteri.

Produsele de zahăr au constituit întotdeauna un export moldovenesc important spre România, acesta reprezentând peste 30% din exporturile în România (în anul 1998 chiar 50% din totalul exporturilor). În 2007, la intrarea României în UE, exportul de zahăr a scăzut cu cca. 80% din cauza tarifelor vamale. În 2007 tariful pentru 100 kg de zahăr era de 41,9 Euro, ceea ce ridica semnificativ prețul de export al zahărului. În anul 2008, la acordarea Preferințelor Comerciale Autonome unilaterale de către UE, Republica Moldova a reluat exportul de zahăr în România. Acesta chiar a crescut semnificativ comparativ cu 2006 (cu 32%). Astfel, în 2008 au fost exportate aproape integral cele 15000 tone de zahăr care

faceau parte din contingentului tarifar anual scutit de taxa vamală. Și în 2009 în primul semestru au fost exportate 14000 din cele 18000 tone din contingentul tarifar anual scutit de taxa vamală.

Exportul României în Republica Moldova

Conținutul exporturilor din România în Moldova au fost determinate în mare măsură de existența resurselor naturale în România și inexistența acestora în Republica Moldova. Este vorba, în primul rând, de produsele petroliere, care constituie mai mult de 50% din exporturile României în Republica Moldova (Tabel 14). Republica Moldova importa uleiuri din petrol din România încă de la începutul perioadei de tranziție. Totuși, ponderea acestora era mai mică și chiar în descreștere până în 1998. În 1998, odată cu investiția realizată de compania Petrom în Moldova, care la momentul actual se plasează printre cei mai importanți investitori români în Moldova, exporturile de petrol din România în Moldova au început să crească rapid. În ultimii câțiva ani, la creșterea valorii exporturilor de petrol a contribuit nu doar creșterea cantității exportate, dar și evoluția prețului la barilul de petrol pe piețele internaționale.

Tabel 14.
Exporturile principale din România în Republica Moldova conform HS1992 la nivel de 4 cifre (2008)

Cod	Descriere	Export (mii. USD)	Ponderea în exporturile totale în Moldova (%)
2710	Uleiuri din petrol sau uleiuri din minerale bituminoase (produse petroliere), altele decât brute	300409,8	51,1
9403	Alt mobilier și părți ale acestuia	27006,6	4,6
3402	Preparate pentru spălat rufe sau pentru curățat	13020,2	2,2
2202	Ape, inclusiv ape minerale și ape gazeificate care conțin zahăr sau alți îndulcitori sau aromatizanți și alte băuturi nealcoolice	11863,3	2,0
8703	Autoturisme și alte autovehicule pentru transport, inclusiv mașinile de tipul “break” și de curse	10166,0	1,7
3917	Tuburi, țevi, furtunuri și accesorii ale acestora, din materiale plastice	9862,7	1,7
7308	Construcții și părți de construcții (poduri, turnuri, piloni, stâlpi, coloane, acoperișuri, uși, ferestre, balustrade) din fonta, fier sau oțel	7925,7	1,3
7304	Tuburi, țevi și profile tubulare, fără sudura, din fier sau din oțel	7227,5	1,2
8544	Fire, cabluri și alte conductoare electrice izolate, cu sau fără conectori; cabluri de fibre optice, constituite din fibre izolate individual	6310,9	1,1
7616	Alte produse din aluminiu	5992,2	1,0

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Comtrade

Schimbările în structura exporturilor României în Moldova au fost mai puțin importante. Cele mai importante reduceri în export au avut loc la clasa 84 (reactoare nucleare, cazane, mașini, aparate și dispozitive mecanice) și clasa 22 (Băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi). În cazul băuturilor alcoolice este vorba de reducerea exporturilor vinurilor albe, pentru care condițiile de cultivare a strugurilor sunt mai favorabile în România, și care erau exportate în cantități mai mari în Republica Moldova până în 2004. Totuși, în urma creșterii producției locale de vinuri albe, importurile din România s-au redus.

3.3. Indicele Avantajului Comparativ Relevat

Această secțiune este destinată măsurării performanței produselor exportate bilateral între România și Republica Moldova, utilizând Indicele Avantajului Comparativ Relevat elaborat de Bela Balassa. Avantajul comparativ al produselor exportate se calculează în felul următor:

$$ACR_{ij} = (X_{ij}/X_{iw})/(X_{ij}/X_{rw})$$

Unde:

X_{ij} = cantitatea de marfă i , exportată de țara j pe piața unei țări

X_{iw} = cantitatea de marfă i , exportată de toate țările lumii pe piața unei țări

X_{ij} = volumul total al exporturilor țării j pe piața unei țări

X_{rw} = volumul total al exporturilor mondiale pe piața unei țări

Dacă indicele ACR este supraunitar, atunci țara relevă avantaj comparativ pentru produsul respectiv în țara respectivă de export. În cazul indicelui ACR subunitar, nu există avantaj comparativ pentru produsul dat în țara respectivă de export.

În cazul exporturilor Moldovei pe piața României, acestea prezintă avantaj comparativ pentru principalele mărfuri de export (Tabel 15). Unele dintre produse au fost competitive întotdeauna pe piața românească, competitivitatea altora a crescut odată cu creșterea ISD românești în Moldova. Existența unor produse cu un indice foarte înalt al competitivității relevante, trebuie să determine producătorii moldoveni să intensifice colaborarea în aceste sectoare.

Tabel 15.

Indicele Avantajului Comparativ Relevat pentru produsele moldovenești pe piața României

Cod	Descriere	1995	2000	2005	2006	2007	2008
8544	Fire, cabluri si alte conductoare electrice izolate, cu sau fără conectori; cabluri de fibre optice, constituite din fibre izolate individual	0,1	0,0	0,0	0,02	0,6	3,4
1512	Uleiuri din semințe de floarea-soarelui, de sofrănaș, de bumbac și fracțiunile lor, chiar rafinate, dar nemodificate chimic	0,3	8,1	30,4	38,9	16,6	8,5
6403	Încălțăminte cu fețe din piele naturală	0,1	0,1	0,3	0,04	3,2	8,4
2520	Gips; anhidrit; ipsos, chiar colorat	0,01	2,1	12,1	18,3	28,6	26,7
1701	Zahăr din trestie sau din sfecla de zahar si zaharoza pura din punct de vedere chimic, in stare solida	3,0	0,3	0,9	1,7	0,0	1,9
6406	Părți de încălțăminte; tălpi interioare detașabile, branțuri; ghetre, jambiere s.a.	0,0	0,02	0,4	0,8	1,0	1,2
6203	Costume sau compleuri, seturi, sacouri, pantaloni, salopete cu bretele, pantaloni scurți și șorturi, pentru bărbați sau băieți	0,1	0,02	1,7	2,9	2,4	3,1
7213	Bare și tije laminate la cald, rulate în spire nearanjate, din fier sau din oțeluri nealiat	4,2	0,1	0,9	0,1	0,4	1,1
4202	Valize, serviete, ghiozdane, binocluri, aparate fotografice, de filmat, cutii pentru instrumente muzicale sau similare	0,1	19,6	8,4	8,3	4,4	3,1

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Comtrade

Surprinzător, dar clasa 22 de produse (băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi), care reprezintă exportul de bază a Republicii Moldova nu reprezintă un avantaj comparativ pe piața României, deși la mijlocul deceniului precedent indicele ACR era ușor supraunitar. Producția proprie înaltă de băuturi alcoolice în România este unul din factorii care a redus competitivitatea băuturilor alcoolice moldovenești.

În ceea ce privește competitivitatea produselor românești pe piața moldovenească, și acestea reprezintă în mare parte avantaj comparativ, având în vedere structura mai puțin diversificată a importurilor moldovenești (Tabel 16).

Tabel 16.

Indicele Avantajului Comparativ Relevat pentru produsele românești pe piața Republicii Moldova

Cod	Descriere	1995	2000	2005	2006	2007	2008
2710	Uleiuri din petrol sau uleiuri din minerale bituminoase (produse petroliere), altele decât brute	1,9	3,2	3,6	3,9	4,3	4,2
9403	Alt mobilier și părți ale acestuia	10,7	2,9	4,4	3,8	4,0	3,7
3402	Preparate pentru spălat rufe sau pentru curățat	1,4	3,6	3,2	3,2	3,4	3,3
2202	Ape, inclusiv ape minerale și ape gazeificate care conțin zahăr sau alți îndulcitori sau aromatizanți și alte băuturi nealcoolice	12,4	6,4	6,0	5,0	4,6	4,2
8703	Autoturisme și alte autovehicule pentru transportul, inclusiv mașinile de tipul “break” și de curse	1,1	0,1	0,4	0,6	0,6	0,4
3917	Tuburi, țevi, furtunuri și accesorii ale acestora, din materiale plastice	3,3	0,0	3,9	3,6	2,9	2,6
7308	Construcții și părți de construcții (poduri, turnuri, piloni, stâlpi, coloane, acoperișuri, uși, ferestre, balustrade) din fonta, fier sau oțel	0,0	4,3	1,3	1,3	2,1	1,9
7304	Tuburi, țevi și profile tubulare, fără sudura, din fier sau din oțel	1,0	1,9	0,9	0,2	1,1	5,8
8544	Fire, cabluri și alte conductoare electrice izolate, cu sau fără conectori; cabluri de fibre optice, constituite din fibre izolate individual	2,2	0,1	0,8	0,9	1,1	0,7
7616	Alte produse din aluminiu	0,0	0,0	2,8	3,0	1,3	4,9

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Comtrade

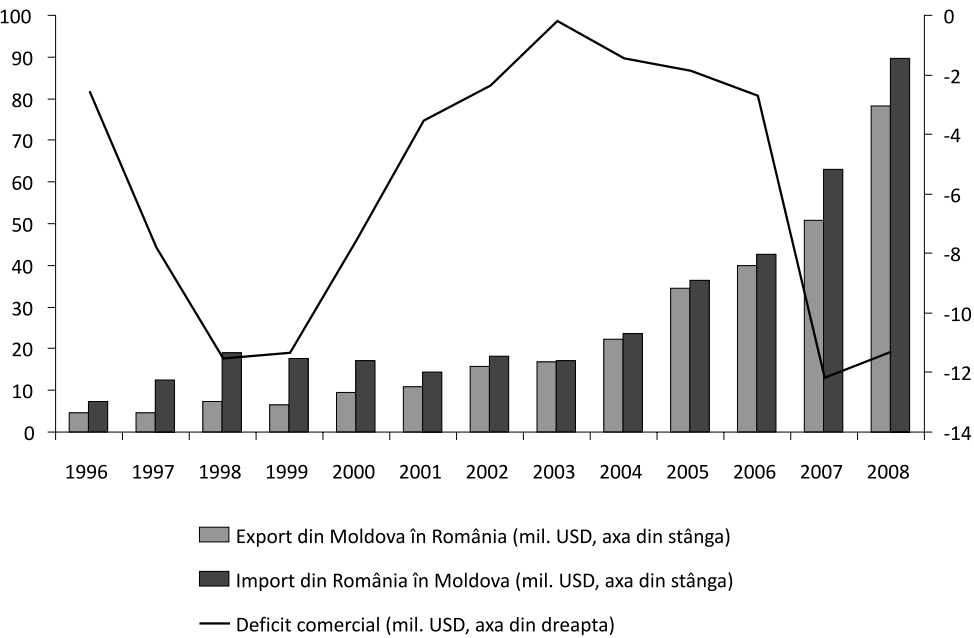
3.4. Comerțul cu servicii

1 2% din fluxurile comerciale dintre Moldova și România le reprezintă comerțul cu servicii. Acesta a crescut mai rapid decât comerțul cu bunuri, din 1996 majorându-se de 14 ori (față de 6,7 ori în cazul comerțului cu bunuri). Balanța comercială de servicii dintre cele două țări a fost întotdeauna favorabilă României, dar cu evoluții diferite pe parcursul anilor (Grafic 12), cu un deficit mai înalt în anii care au urmat crizei regionale din 1998 și care s-a agravat din nou din 2007, odată cu aderarea României la UE.

Importanța comerțului bilateral cu servicii este inferioară comerțului bilateral cu bunuri. Pentru Republica Moldova fluxurile comerciale bilaterale reprezintă doar 9,4% din exporturi și 10,9% din importurile de servicii. În cazul României comerțul cu servicii cu Moldova este și mai puțin important, reprezentând mai puțin de 1%, atât din exporturile totale, cât și din importuri.

Structura exporturilor bilaterale de servicii este asemănătoare, ponderea cea mai mare revenind serviciilor de transport și comunicații (Grafic 13 și Grafic 14). Republica Moldova este mai competitivă în serviciile de comunicații, în care înregistrează surplus comercial cu România. De altfel, serviciile de comunicații dețin avantaj comparativ pe mai multe piețe europene (datele disponibile din balanța de plăți a Moldovei au permis calcularea indicelui ACR doar pentru Germania și România, care în ambele cazuri este supraunitar). Deși exportul de servicii de transport a Moldovei este orientat în principal spre piața CSI (mai mult de 50%), indicele ACR releva un avantaj comparativ ușor supraunitar pentru exportul de servicii de transport în România. Aceasta este determinat de apartenența Moldovei la CSI și a României la UE, ceea ce facilitează transportatorii pe teritoriul statelor membre a entităților din care fac parte.

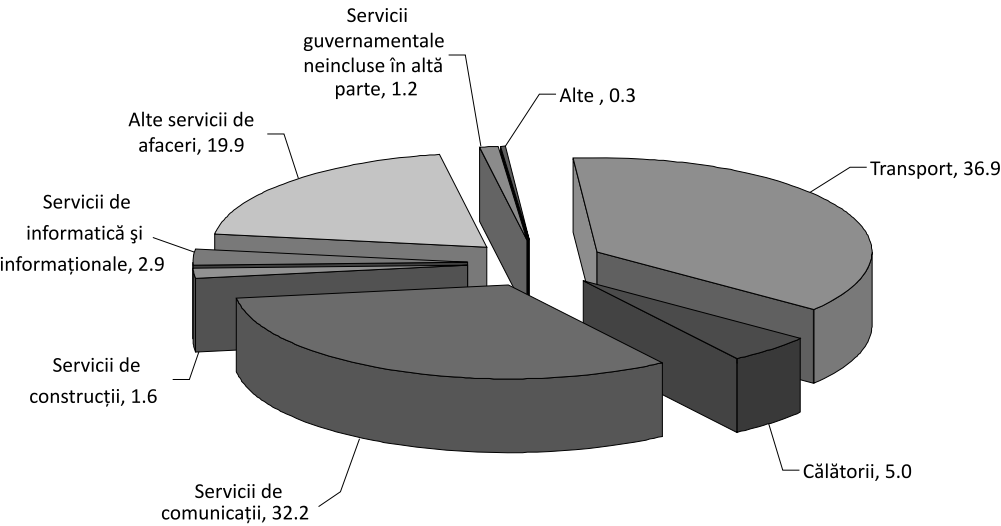
Grafic 12.
Comerțul cu servicii între Republica Moldova și România, 1996-2008

Sursa: Balanța de plăți, BNM

În exporturile importante ale României în Moldova se includ și serviciile de călătorie care sunt competitive pe piața din Republica Moldova. Totuși, oportunitățile oferite de proximitatea geografică și apartenența României și Moldovei la entități politice și economice diferite, oferă posibilități noi de extindere a comerțului cu servicii.

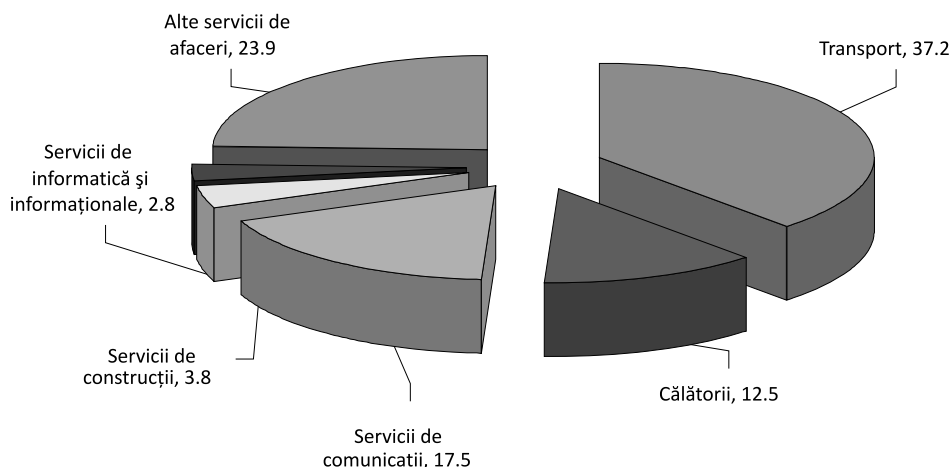
Grafic 13.
Structura exportului de servicii din România în Moldova, 2008

Sursa: Balanța de plăți, BNM

Grafic 14.

Structura exportului de servicii din Moldova în România, 2008

Sursa: Balanța de plăți, BNM

3.5. Impactul crizei economice asupra comerțului bilateral

Criza economică globală a afectat puternic atât România, unde PIB-ul în primul semestru s-a diminuat cu 7,6%, cât și în Republica Moldova, unde declinul economic a fost de 7,8% în aceeași perioadă. Economia ambelor state este puternic dependentă de evoluțiile pe piețele externe, producția în multe ramuri răspunzând cererii externe. De asemenea, reducerea consumului intern a generat comprimarea importurilor. Astfel, în primul semestru al anului importurile moldovenești s-au redus cu 40%, iar exporturile cu 20% față de perioada similară a anului precedent. În România declinul a fost de 20,3% în cazul exporturilor și 26,6% în cazul importurilor.

În ceea ce privește schimburile bilaterale, acestea s-au redus disproportional. Dacă fluxurile comerciale din Moldova în România s-au redus cu cca. 25%, atunci exportul din România în Moldova a scăzut cu 56%. În cazul exporturilor moldovenești, a scăzut în cea mai mare parte cantitatea exportată, iar în ceea ce privește exporturile românești a scăzut nu doar cantitatea, dar și prețul. Aceasta se referă mai ales la produsele petroliere (prețul barilului de petrol pe piețele internaționale în semestru I al anului 2009 era cu 63,7% mai mic în mediu decât în semestrul I al anului 2008).

Reducerea exporturilor moldovenești în România în primul semestru a fost mai puternică decât a exporturilor sale totale. Aceasta chiar s-a agravat în trimestrul II (-33% în trimestrul II față de -12% în trimestrul I), România revenind pe poziția a doua între țările partenere de export ale Republicii Moldova. Deși introducerea vizelor pentru cetățenii români în Moldova în aprilie 2009 a prejudiciat imaginea Moldovei și a tensionat relațiile politice între state, declinul mai profund al comerțului este mai degrabă rezultatul structurii exporturilor moldovenești în România.

Astfel, exporturile de textile, pentru care a scăzut semnificativ cererea externă, au înregistrat cel mai puternic declin, care de fapt a contribuit cel mai mult la reducerea totală a exporturilor (Tabel 17). De asemenea au scăzut exporturile de ghips, anhidrit, ipsos. Aceasta a avut loc în baza stagnării sectorului de construcții în România și reducerii cererii pentru materiale de construcție. Descreșterea de cca. 60% s-a reflectat asupra industriei extractive, România fiind principalul importator al producției acestei ramuri, cu o pondere de 40%.

Iar unele clase de produse chiar au înregistrat o creștere printre care și firele, cablurile și conductoarele electrice izolate (deși în trimestrul II pentru exporturile acestora s-a înregistrat o reducere ușoară). De asemenea, există și alte modificări importante în structura exporturilor. Au scăzut exporturile de

uleiuri din semințe de floarea-soarelui, în timp ce au crescut exporturile de semințe de floarea soarelui. Astfel, România se orientează spre producția proprie de ulei, iar valoarea adăugată a exporturilor moldovenești scade.

Tabel 17.

Evoluția exporturilor moldovenești în România în semestrul I 2009 față de semestrul I 2008

Cod	Descriere	Valoarea exporturilor (mii USD)	Ponderea în exporturile totale în România (%)	Creșterea în semestrul I 2009 față de semestrul I 2008 (%)
8544	Fire, cabluri si alte conductoare electrice izolate, cu sau fără conectori; cabluri de fibre optice, constituite din fibre izolate individual	40446,3	34,5	17,8
1701	Zahar din trestie sau din sfecla de zahar si zaharoza pura din punct de vedere chimic, in stare solida	8999.6	7.7	30.9
1206	Semințe de floarea-soarelui, chiar sfărâmate	6216,0	5,3	571,4
6203	Costume sau compleuri, seturi, sacouri, pantaloni, salopete cu bretele, pantaloni scurți și șorturi, pentru bărbați sau băieți	4143.3	3.5	-13.2
2520	Gips; anhidrit; ipsos, chiar colorat	4086,4	3,5	-41,1
1512	Uleiuri din semințe de floarea-soarelui, de sofrănaș, de bumbac și fracțiunile lor, chiar rafinate, dar nemodificate chimic	3522,3	3,0	-61,7
6406	Părți de încălțăminte; tălpi interioare detașabile, brânțuri; ghetre, jambiere ș.a.	3340,5	2,9	-30,0
7010	Damigene, sticle, borcane, fiole și alte recipiente pentru transport sau ambalare; recipiente pentru conserve; dopuri, capace, din sticlă	3321,5	2,8	-44,9
4104	Piei tăbăcite sau piei semifinite de bovine sau de cabaline, epilate, chiar despicate	3151,3	2,7	-
4202	Valize, serviete, ghiozdane, binocluri, aparate fotografice, de filmat, cutii pentru instrumente muzicale sau similare	2254.0	1.9	-41.4

Sursa: BNS

Au continuat să crească și exporturile de zahăr, având în vedere producția înaltă din 2008 comparativ cu 2007 și capacitățile mai mari de export ale Moldovei. În semestrul I al anului 2009 au fost exportate 14000 din cele 18000 din cota anuală scutită de taxa vamală.

Evoluția exporturilor românești în Moldova a suferit recent schimbări mai importante. De altfel, și comprimarea acestora a fost mai semnificativă decât în cazul exporturilor moldovenești – de 56% (60% în trimestrul I și 53% în trimestrul II). Dar structura exporturilor românești indică asupra declinului atât a cantității exporturilor, cât și a prețului de export al acestora (Tabel 18).

Astfel, uleiurile de petrol și uleiurile minerale bituminoase au rămas pe prima poziție în pofida reducerii exporturilor cu cca. 60%. Totuși, această scădere nu este cauzată atât de reducerea cantităților fizice importate, cât de reducerea prețului la petrol. Cantitatea de uleiuri de petrol exportată în Moldova a diminuat cu doar 35% față de anul 2008. Ca urmare, reducerea valorii exporturilor de petrol a contribuit cu 31,2% la reducerea exporturilor totale din România în Moldova.

Reducerea altor clase de exporturi de asemenea se datorează reducerii cererii în Moldova, dar și reducerii activității companiilor moldovenești cu ISD românești care lucrează în regim de prelucrare activă.

Tabel 18.

Evoluția exporturilor românești în Moldova în semestrul I 2009 față de semestrul I 2008

Cod	Descriere	Valoarea exporturilor (mii USD)	Ponderea în exporturile totale în Moldova (%)	Creșterea în semestrul I 2009 față de semestrul I 2008 (%)
2710	Uleiuri din petrol sau uleiuri din minerale bituminoase (produse petroliere), altele decât brute	63181,8	48,2	-59,6
9403	Alt mobilier și părți ale acestuia	6307,8	4,8	-48,6
3402	Preparate pentru spălat rufe sau pentru curățat	4557,7	3,5	-23,4
2202	Ape, inclusiv ape minerale și ape gazeificate care conțin zahăr sau alți îndulcitori sau aromatizanți și alte băuturi nealcoolice	3279,3	2,5	-46,2
8517	Aparate electrice pentru telefonie sau telegrafie prin fir, inclusiv aparate telefonice, dotate cu receptor CORDLESS	3166,5	2,4	146,2
4410	Plăci aglomerate și panouri similare, din lemn sau din alte materiale lemnoase	2020,6	1,5	-19,7
8703	Autoturisme și alte autovehicule pentru transportul persoanelor, inclusiv mașinile de tipul "break" și de curse	1948,7	1,5	-57,6
3917	Tuburi, țevi, furtunuri și accesorii ale acestora (de ex: îmbinări, coturi, flanșe), din materiale plastice	1602,8	1,2	-57,4
6217	Alte accesorii de îmbrăcăminte confecționate; părți de îmbrăcăminte sau de accesorii de îmbrăcăminte	1475,3	1,1	-38,6
3904	Polimeri de clorură de vinil sau de alte olefine halogenate, sub forme primare	1418,6	1,1	-46,1
7308	Construcții și părți de construcții (poduri, turnuri, piloni, stâlpi, coloane, acoperișuri, uși, ferestre, balustrade) din fonta, fier sau oțel	1329,0	1,0	-71,8

Sursa: BNS

Comerțul cu servicii între România și Moldova a fost afectat mai puțin decât comerțul cu bunuri. Astfel fluxurile din România spre Moldova s-au redus cu 10,5% față de scăderea cu 20% a importurilor totale de servicii ale Moldovei. Iar fluxurile din Moldova spre România s-au redus cu 6,7% față de scăderea cu 23,3% a exporturilor totale de servicii ale Moldovei. Totuși, având în vedere potențialul de creștere al comerțului bilateral cu servicii, care a fost superior față de creșterea totală a comerțului de servicii pentru Republica Moldova, putem conchide că declinul real a fost mult mai semnificativ în semestrul I al anului 2009.

Exportul serviciilor din Moldova s-a redus aproape pentru toate categoriile cele mai importante, inclusiv pentru transport și servicii de afaceri. Totuși, pentru cea mai importantă categorie de export – serviciile de comunicație – exportul a crescut cu 61% în primul semestru, în trimestrul II creșterea fiind chiar mai pronunțată.

Unele tendințe recente în evoluția comerțului bilateral nu corespund așteptărilor. De exemplu exportul serviciilor de transport din Moldova în România care, conform Asociației Internaționale a Transportatorilor Auto din Moldova ar fi fost influențat de regimul de vize impus de Republica Moldova în aprilie 2009, se aștepta să fie în creștere (ca urmare a alocării mai multor comenzi de servicii de transport către cărașii moldoveni), ceea ce însă nu s-a a fost atât de semnificativ.

În ceea ce privește importurile din România, acestea s-au redus pentru toate categoriile importante: transport, servicii de afaceri, servicii de comunicație, cu excepția călătoriilor care au crescut cu 90% față de semestrul I al anului precedent. Totuși, această creștere a avut loc doar în primul trimestru, în trimestrul II înregistrându-se deja declin și în acest sector, ca urmare a accentuării impactului crizei asupra veniturilor populației.

4.

Investițiile străine bilaterale dintre Republica Moldova și România

4.1. Analiza comparativă a cadrului regulator al activității investitorilor străini

Din 15 iunie 1997 a intrat în vigoare Acordul privind promovarea și protecția reciprocă a investițiilor între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul României, semnat la București la 14 august 1992 cu termenul de 10 ani și cu posibilitatea de a fi prelungit cu 10 ani.

Legislația ambelor state reglementează statutul investițiilor străine, măsuri de stimulare a acestora, precum și garanții acordate investitorilor de către Guvern. Atât în Republica Moldova, cât și în România se aplică principiul tratamentului național, astfel încât investitorii străini sunt tratați de legislație în mod egal cu cei locali. Excepția majoră în acest sens aparține legislației moldovenești, conform căreia investitorii străini nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor cu destinație agricolă și a celor din fondul silvic pentru a desfășura activitatea de întreprinzător¹. Această particularitate nemulțumește mult investitorii interesați de investiții în sectorul agricol din Republica Moldova.

În România, cadrul juridic general privind măsurile de sprijinire a investițiilor este stipulat în Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 85 din 24 iunie 2008. Aceeași ordonanță stabilește principiile care stau la baza stimulării investițiilor, tipurile de facilități, condiții de eligibilitate etc. În urma aderării la Uniunea Europeană (1 ianuarie 2007), România beneficiază de asistență financiară din partea UE fapt ce a permis dezvoltarea unor scheme de ajutor de stat în vederea sprijinirii investițiilor. Astfel, o serie de hotărâri de Guvern stabilesc principiile de alocare a ajutorului de stat pentru investiții mai mari de 30 milioane Euro, care creează minim 300 de noi locuri de muncă²; pentru investiții realizate în toate sectoarele industriale și în sectorul energetic, cu privire la activități de consum și producere a energiei electrice și termice³; pentru întreprinderile mari, care realizează investiții de minim 100 milioane Euro, cu costuri eligibile de peste 50 milioane Euro și creează minim 500 de noi locuri de muncă⁴. Pe lângă subvenții, se prevăd și un șir de alte măsuri de sprijinire a investitorilor: excepții sau amânări de la plata taxelor și impozitelor sau reducerea cuantumului acestora; renunțarea la obținerea unor venituri normale de pe urma fondurilor publice (inclusiv acordarea de împrumuturi cu dobânzi preferențiale); participări cu capital ale statului, autorităților publice centrale sau locale, în cazul în care rata profitului acestor investiții este mai mică decât cea normală, anticipată de către un investitor privat; garanții acordate de către autoritățile publice centrale și locale în condiții preferențiale.

În Republica Moldova activitatea investitorilor atât străini, cât și locali este reglementată de o singură lege: Legea cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător intrată în vigoare din 2004. Adicional, în prezent există Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor adoptată de către Mi-

¹ Art. 22 din Legea nr. 81-XV din 18 martie 2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător

² Hotărârea Guvernului nr. 1165 din 26 septembrie 2007 (schema de ajutor de stat I) și Hotărârea Guvernului nr. 1680 din 10 decembrie 2008 (schema de ajutor de stat II).

³ Hotărârea de Guvern nr. 718 din 14 iulie 2008.

⁴ Hotărârea de Guvern nr. 753 din 2008

nisterul Economiei și Comerțului pentru perioada 2006-2015. Spre deosebire de România, în Republica Moldova, în lipsa suportului financiar direct al structurilor europene în vederea atragerii investițiilor, pârghiile stimulatorii ale activității investiționale sunt preponderent de natură fiscală. Astfel, Codul Fiscal prevede o serie de facilități ce țin de cota zero a impozitului pe venit, TVA și accize pentru anumite categorii de investitori. Totuși, odată cu introducerea cotei zero a impozitului pe venitul reinvestit al persoanei juridice din 2008, facilitățile fiscale privind acest tip de impozit și-au pierdut relevanța. Prin urmare, singurele pârghii fiscale utilizate pentru a stimula activitatea investițională au rămas cele ce țin de zonele economice libere. Astfel, mărfurile și serviciile livrate în/din zona economică liberă din/în afara teritoriului vamal al Republicii Moldova, livrate în zona economică liberă din restul teritoriului vamal al Republicii Moldova, precum și cele livrate de rezidenții ZEL unuia altuia sunt impozitate la cota zero a TVA și sunt scutite de plata accizelor¹. Totodată, începând cu 2008 Codul Fiscal prevede dreptul de restituire a TVA la valorile materiale, serviciile procurate ce țin de investiții capitale, cu excepția investițiilor cu destinație locativă și investițiilor în mijloacele de transport în scopul încurajării investițiilor în afara municipiilor Chișinău și Bălți².

4.2. Evoluția investițiilor bilaterale directe

Investițiile străine directe dintre cele două țări au crescut mult mai lent decât comerțul bilateral. Deși în plan comercial România este principala destinație a exporturilor moldovenești, nu același lucru se întâmplă cu investițiile. În cadrul investițiilor bilaterale directe pe parcursul ultimilor ani Republica Moldova s-a manifestat drept un recipient net al investițiilor românești. În general, investițiile moldovenești în România sunt mult mai fragmentate, fiind reprezentate de un număr mai mare de întreprinderi de calibru relativ mic, în timp ce companiile cu capital românesc din Moldova, deși mai puține la număr, desfășoară proiecte investiționale de anvergură mult mai mare. Astfel, la începutul anului 2009 în România activau 3236 societăți mixte cu capital moldovenesc în valoare de 33 mil. USD, iar în Moldova activau doar 650 societăți mixte cu capital românesc în valoare de 68 mil. USD³. Totodată, prezența investițională a României în Moldova este incomparabilă cu prezența Republicii Moldova în România. Astfel, în timp ce România se află pe locul 10 în topul investitorilor din Moldova, ponderea Republicii Moldova după valoarea capitalului social subscris în România constituie 0,12% din totalul investițiilor străine în România, fiind pe poziția 38 în clasament la finele semestrului I 2009. Sunt două cauze care explică acest fenomen. Prima constă în faptul că investițiile românești în Republica Moldova, în mare parte, au la origine capital olandez, german, francez, turcesc etc. Astfel, România servește drept o punte de acces pentru mai mulți investitori occidentali care au venit sau intenționează să vină în Republica Moldova. În ultimii ani asemenea companii ca Draexlmaier Group Automotive Site, Mobiasbanca-Gruppe Societe Generale, Orange Moldova, Metro Cash and Carry, McDonalds etc. au venit în Republica Moldova prin intermediul României și, respectiv, au fost catalogate de statistici drept investiții românești. Nu putem exclude nici factorul legat de competitivitatea economică superioară a României față de cea din Republica Moldova, fapt ce explică într-o anumită măsură, participarea economică mai activă a companiilor în Republica Moldova, față de cele moldovenești în România.

Totuși accelerarea fluxurilor investiționale bilaterale din ultimii doi ani a fost determinată, pe lângă alți factori, de aderarea României la Uniunea Europeană. Astfel, după 2007 mai multe companii din Republica Moldova au început să-și delocalizeze afacerea sau să deschidă filiale în România. Totodată, în urma intensificării concurenței după aderare dintre producătorii autohtoni și cei din alte state membre UE, multe companii din România și-au diminuat cotele pe piața internă. Prin urmare, mai multe întreprinderi și-au concentrat mai intens eforturile în vederea extinderii prezenței pe piețele estice, Republica Moldova fiind percepută drept o punte de acces în această direcție.

¹ Articolele 104 și 124 din Codul Fiscal al Republicii Moldova

² Art. 101 din Codul Fiscal al Republicii Moldova

³ Datele Camerei de Comerț a României

Investițiile directe românești în Republica Moldova

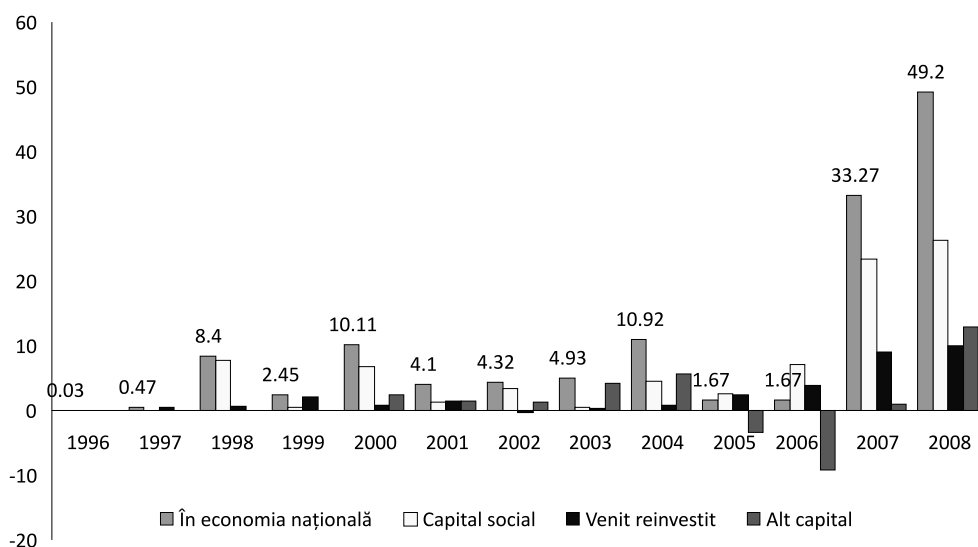
În pofida proximității teritoriale, tradițiilor istorice și lipsei barierelor lingvistice, prezența investitorilor din România a fost relativ modestă în Republica Moldova pe parcursul ultimilor ani. Astfel, către finele anului 2008 România deținea locul 10 în topul celor mai importanți investitori în Republica Moldova după soldul investițiilor străine directe cu o pondere de circa 3% din totalul ISD.

Analiza evoluției investițiilor românești directe în Republica Moldova în perioada 1996-2008 nu relevă o tendință clară, anumite proiecte investiționale majore determinând creșteri spectaculoase în unii ani (Grafic 15). Spre exemplu creșterea puternică a investițiilor românești directe în 1998 a fost cauzată de intrarea “Băncii Comerciale Române” S.A. pe piața moldovenească, precum și a companiei “Petrom-Moldova” S.A. La moment cele două companii dețin primul și, respectiv, al treilea loc în topul întreprinderilor create cu participarea capitalului din România¹. Dublarea investițiilor românești în 2004 a fost determinată în special de lansarea “Metro Cash and Carry Moldova” SRL. Totodată, creșterile din 2007 și 2008 relevă conturarea unei tendințe de creștere a investițiilor românești directe în Republica Moldova. Astfel, în 2007 fluxul acestora a crescut de la 3,29 mil. USD la 32,27 mil. USD, iar în 2008 acesta a ajuns la 51,1 mil. USD. În această perioadă participarea capitalului românesc în Moldova a fost marcată de lansarea unor asemenea companii ca “Orange Moldova” S.A., BC “Mobiasbanca-Groupe Societe Generale”, “Raiffeisen Leasing” SRL care deși au la origine capital francez sau austriac, sunt catalogate de statistici drept fiind investiții românești.

În structura investițiilor românești în Republica Moldova, ponderea majoră o deține capitalul social subscris, care a crescut în 2008 față de 2007 de la 23,32 mil. USD la 26,34 mil. USD. Venitul reinvestit a crescut cu un ritm mai modest, de la 8,98 mil. USD la 9,99 mil. USD, fapt determinat de perioada de timp relativ scurtă de la venirea în Republica Moldova a investițiilor române, care nu au reușit încă să înregistreze rezultate financiare semnificative.

Grafic 15.

Evoluția investițiilor străine directe din România în Republica Moldova (1996-2008), mil. USD

Sursa: BNM

Cele mai atractive domenii unde au fost până acum direcționate investițiile românești în Republica Moldova sunt sectorul financiar-bancar, construcțiile și industria ușoară (textile, fabricarea încălțămintei)². Interesul sporit al investitorilor români pentru sectorul financiar-bancar din Republica Moldova a

¹ Datele BNS conform situației din 01.01.2009

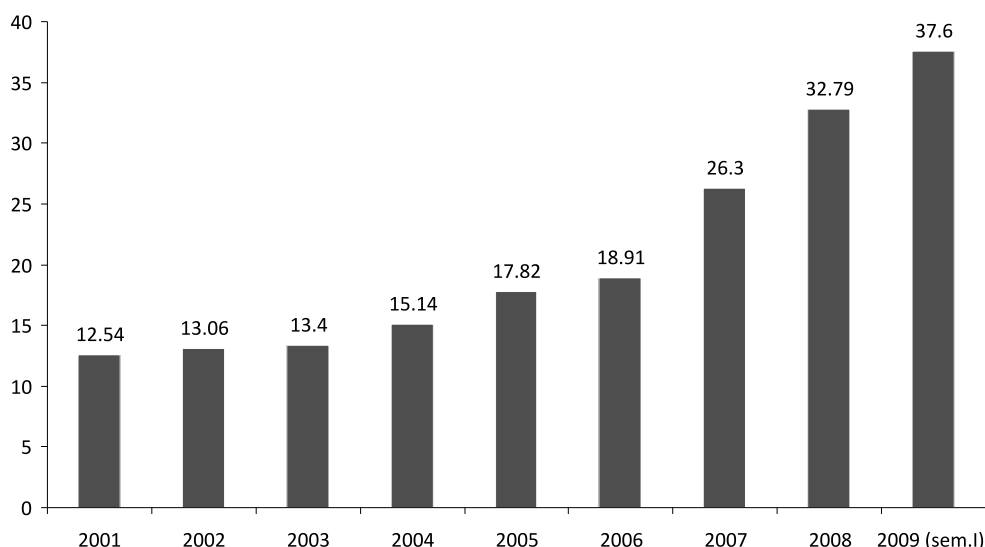
² Biroul Național de Statistică, conform situației din 01.01.2009

început să fie vizibil începând cu anul 2007, odată cu creșterea agregată a influxurilor investiționale din România. Acestea s-au manifestat prin venirea pe piața moldovenească a BC “Mobiasbanca-Groupe Societe Generale” S.A., “Raiffeisen Leasing” SRL, “BT Leasing” SRL care, deși nu au la origine capital românesc, au venit în Republica Moldova prin România.

O altă tendință ilustrativă o constituie venirea în Republica Moldova în ultimii 2-3 ani a unor companii românești specializate în operațiuni lohn, în particular în confecționarea articolelor de îmbrăcăminte și încălțăminte. În marea lor majoritate, acestea și-au extins sau și-au delocalizat activitatea peste Prut, motivul fundamental fiind costul mai mic al forței de muncă din Republica Moldova. O bună parte din aceste companii și-au plasat activitatea în localitățile adiacente frontierei cu România cu scopul micșorării costurilor de transport a producției finite și materiilor prime. Unele companii angajează chiar rezidenți români din zonele apropiate de frontieră. Drept consecință, în 2007 exporturile de articole de îmbrăcăminte și încălțăminte au crescut enorm față de 2006, tendință care a continuat și în 2008, România devenind principalul partener comercial în derularea exporturilor moldovenești.

Grafic 16.

Valoarea capitalului social provenit din Moldova subscris în societățile comerciale din România, mil. USD

Sursa: Oficiul Național al Registrului Comerțului, Ministerul Justiției și Libertăților Cetățenești al României

Investițiile directe moldovenești în România

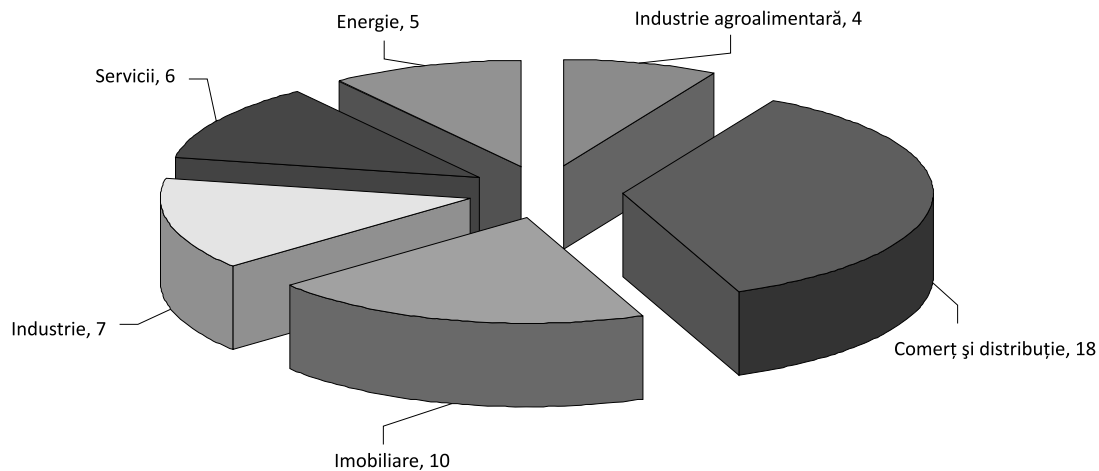
Prezența investițională a Republica Moldova în România este determinată de un grup mai numeros de întreprinderi mult mai mici față de companiile românești în Moldova. Din 2001 și până în prezent numărul de întreprinderi din România create cu participarea capitalului moldovenesc practic s-a triplat, crescând de la 1134 la 3385 unități. La fel s-a triplat și soldul capitalului social subscris la aceste companii (Grafic 16), evoluând de la 12,5 mil. USD la 37,6 mil. USD, cea mai pronunțată creștere fiind înregistrată începând cu anul 2007. Forța motrice a acestei evoluții din ultimii doi ani a fost aderarea României la UE, fapt ce a determinat mai multe companii din Republica Moldova să investească în statul vecin fiind ghidați preponderent de așteptări pozitive privind creșterea economică și extinderea pieței interne de desfacere. Prin urmare, România la finele anului 2008 a atras de două ori mai mult capital moldovenesc față de valoarea cumulată a capitalului atras de țările CSI (7,13 mil. USD față de 3,93 mil. USD).

La o analiză a investițiilor străine directe moldovenești în România se observă faptul că o bună parte din investitori sunt persoane fizice. Conform datelor românești, între cei mai mari 50 de investitori moldoveni în România se numără doar 5 firme. Ca domenii de activitate, cele mai mari investiții sunt în sectorul energetic – comerțul cu curent electric, livrarea de combustibil pentru termocentrale, fabri-

carea de utilaj petrolier (ex. Nemo Upet Târgoviște). Creșterea sectorului imobiliar din România a adus cu sine investiții moldovenești în dezvoltare imobiliară. Împărțirea pe domenii a celor mai mari 50 de investiții directe moldovenești este redată în *Graficul 17*.

Grafic 17.

Distribuția pe domenii a primelor 50 de investiții directe moldovenești în România

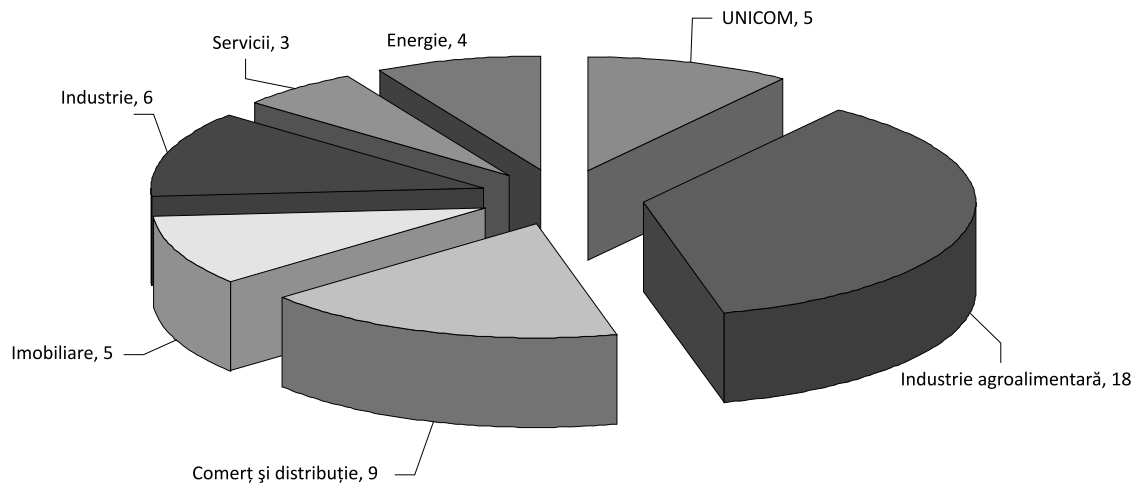

Sursa: Agenția Română pentru Investiții Străine

Cea mai mare investiție cu capital moldovenesc din România este grupul de firme Unicom, condus de omul de afaceri Constantin Iavorski. Fost ministru al resurselor în guvernul Mircea Druc, acesta are 8 firme active în România. Grupul Unicom este axat în principal pe energie, fiind principalul furnizor de păcură pentru Termoelectrica și deținând și licență de furnizare a curentului electric. Firma Marc Trust, la care Iavorski a fost asociat în anii '90, a fost pionierul tranzacțiilor cu curent electric, înainte ca piața să fie liberalizată. Pe lângă operațiunile din domeniul energetic, grupul Unicom derulează și operațiuni de producție și comerț cu construcții din lemn, precum și de intermediere imobiliară. Omul de afaceri moldovean deține în România și o firmă de securitate, Unisecurity. Trei dintre cele mai mari șase firme moldovenești din România fac parte din grupul Unicom. Mai jos poate fi observată distribuția pe domenii a celor mai mari 50 de companii cu capital moldovenesc, cu evidențierea grupului Unicom.

Grafic 18.

Distribuția pe domenii a primelor 50 de investiții directe moldovenești în România, cu evidențierea UNICOM

Sursa: Agenția Română pentru Investiții Străine

4.3. Efectele crizei economice mondiale

Actuala criză economică mondială a avut repercusiuni dramatice asupra relațiilor bilaterale investiționale dintre Republica Moldova și România. În special aceasta s-a manifestat prin retragerea capitalului românesc din capitalul social al companiilor mixte din Republica Moldova. Respectivul fenomen de dezinvestire a putut fi observat începând cu anul 2009, în primul trimestru fiind retrase 9,29 mil. USD din capitalul social al întreprinderilor¹. Astfel, companiile românești au fost printre primele care au început să-și retragă capitalul din Republica Moldova, în timp ce fenomenul respectiv a putut fi urmărit în cazul altor companii, inclusiv cele cu capital rusesc începând cu trimestrul II 2009.

Totuși, în trimestrul II, în pofida așteptărilor, a fost înregistrat un influx de investiții străine venite din România în Republica Moldova. Astfel, dacă pe durata primului trimestru din companiile cu capital românesc a fost retras capital social în volum de 7,91 mil. USD, atunci în trimestrul doi volumul companiilor au făcut subscrieri de capital social în volum de 1,88 mil. USD. Totuși, marea majoritate a influxurilor de investiții directe din România reflectate în balanța de plăți poartă forma de angajamente ale companiilor locale față de investitorii români sub formă de trageri. În același timp, pe durata trimestrului II companiile cu capital românesc au înregistrat pierderi, volumul profitului reinvestit fiind în descreștere cu 2,8 mil. USD. Acest fenomen derivă din încrederea scăzută a investitorilor români față de evoluțiile economice, dar și politice la acel moment, din Republica Moldova. Prin urmare, pe lângă impactul crizei economice mondiale, un factor major care a determinat fenomenul de dezinvestire a companiilor cu capital românesc din Republica Moldova a fost și tensionarea relațiilor politice dintre ambele state, culminând cu introducerea regimului de vize pentru cetățenii români la intrarea pe teritoriul Moldovei. Totodată, luând în considerație și faptul că fenomenul respectiv a început să se contureze până la implementarea acestei hotărâri, este complicat de disociat și cuantificat impactul crizei economice de cel al regimului de vize asupra fluxurilor investiționale bilaterale dintre ambele state.

În pofida crizei, soldul capitalului social moldovenesc subscris la companiile din România s-a majorat pe durata primului trimestru cu 4,8 mil. USD (de la 32,79 mil. USD la 37,6 mil. USD), deși ritmul de creștere a acestuia a temperat considerabil. Totodată, a crescut și numărul întreprinderilor create cu participarea capitalului moldovenesc de la 3257 unități la finele anului 2008, până la 3385 unități la finele primului semestru 2009.

4.4. Oportunități majore privind investițiile străine directe bilaterale

Faptul că două state care se află în imediata vecinătate fac parte din organizații internaționale și sunt semnatare a unor acorduri absolut diferite ca orientare și extindere geografică, ar putea fi considerat ca factor care intensifică atractivitatea investițională reciprocă dintre aceste țări. Este exact situația caracteristică Republica Moldova și România: România este membru al UE și are acces liber și direct la piața comunitară conform principiilor de comerț liber; Republica Moldova este membru al CSI, ceea ce implică și participare la acordurile de comerț liber cu țările membre ale acestei comunități. Astfel, investitorii români au posibilitatea accesului la piața estică, iar cei din Republica Moldova la cea occidentală prin intermediul unei cooperări economice intense. Ținând cont și de lipsa barierelor lingvistice sau a diferențelor culturale majore, atractivitatea investițională reciprocă a ambelor state ar trebui să fie mare, superioară chiar celei dintre România și Ungaria sau Republica Moldova și Ucraina. Această ipoteză este confirmată și de ponderea investițiilor directe românești în Ungaria în exporturi românești în aceeași țară (0,05%) care este mult inferioară ponderii investițiilor românești în Moldova în exporturi românești în Moldova (5,11%)². Cât privește relațiile investiționale moldo-ucrainene, în 2008 fluxurile investiționale se manifestă într-o singură direcție: au fost înregistrate investiții directe din Ucraina în Moldova în volum de 15,87 mil. USD, în timp ce fluxuri de investiții moldovenești către

¹ Balanța de plăți a R. Moldova, www.bnm.md

² Sursele: BCR, BNM. Anul 2008.

această țară nu au fost înregistrate¹. Totuși, ponderea volumului investițiilor directe venite din Ucraina în Republica Moldova în total exporturi ucrainene spre această țară a constituit doar 1,62% în anul 2008. Astfel, premisele culturale prognozează o apropiere economică continuă între Moldova și România, dacă nu vor exista bariere politice care să submineze aceste premise.

Totodată, ambele state înregistrează un nivel relativ redus al similitudinii economice, manifestat prin cadrul juridic diferit aferent comerțului extern al fiecărei țări, precum și nivele diferite a competitivității naționale². Acestea reprezintă motive temeinice pentru a considera ambele state drept mai curând complementare, decât concurente în ceea ce ține de activitatea investițională, excepție fiind doar comerțul bilateral cu textile și mobilă. La rândul său, aceasta deschide mai multe oportunități de cooperare dintre companiile din Republica Moldova și România în regim de complementaritate.

Prin urmare, oportunitățile majore privind facilitarea relațiilor investiționale reciproce sunt următoarele:

Extinderea piețelor externe de desfacere occidentale (UE) și orientale (CSI) Grație proximității teritoriale dintre state (distanța rutieră dintre București și Chișinău este în jur de 460 km) și a faptului că țările beneficiază de regimuri de comerț liber pe destinații geografice diametral opuse, companiile din România și cele din Republica Moldova au posibilitatea accesării noilor piețe de desfacere. Această oportunitate s-a conturat după aderarea României la Uniunea Europeană (2007).

Efectele respectivului fenomen au fost ambigue pentru companiile românești deoarece, pe de o parte, acestea au putut să-și extindă prezența pe piața UE, însă pe de altă parte, companiile locale au fost nevoite să facă față concurenței în creștere cu companiile occidentale. Prin urmare, multe companii autohtone românești și-au diminuat cotele pe piața locală în favoarea unora mai competitive din Occident, fiind determinate să sondeze noi piețe de desfacere. Republica Moldova, beneficiind de regim de comerț liber cu statele CSI, trebuie privită drept o punte de acces spre această piață unde exigențele instituționale sunt mai mici și, respectiv, se poate obține mai ușor o poziționare stabilă pe piață³.

Totodată, faptul că România este membru UE nu poate să nu servească drept punct de atracție pentru investitorii moldoveni care sunt interesați de piața de desfacere comunitară. În plus, o bună parte din investitorii moldoveni preferă să vină în România grație pieței de desfacere interne mult mai mari, precum și a mai multor oportunități privind stabilirea conexiunilor cu partenerii de afaceri din Occident.

Constituirea parcurilor industriale și altor infrastructuri de business la frontieră. Oportunitatea respectivă este bazată pe avantajul proximității teritoriale, precum și pe cel legat de posibilitatea exportului în regim de comerț liber din România în UE și din Republica Moldova în CSI. Principiul general de activitate a acestor parcuri ar fi constituirea unor lanțuri de producere, prelucrare, sortare etc. din care să facă parte companii care să se complementeze reciproc. Mai multe companii producătoare din România sunt interesate de această oportunitate ținând cont de diferențele de costuri (cu forța de muncă, chiria spațiilor, facilitățile etc.), față de țara vecină. Iar companiile din Moldova și furnizorii de materie primă (în special gospodăriile țărănești) vor putea încheia contracte de livrare pe termen mai lung, asigurându-se cu piață de desfacere relativ stabilă. Totodată, pe baza principiului originii mărfurilor, o parte din bunurile produse în cadrul parcurilor industriale vor putea fi exportate în regim de comerț liber în CSI, iar cealaltă parte în UE, fapt ce reprezintă un avantaj reciproc pentru ambele state. Totodată, o premisă fundamentală pentru activitatea eficientă a acestor parcuri este asigurarea unei legături rutiere și feroviare eficiente între cele două țări.

Programul Operațional Comun România-Ucraina-Moldova și euroregiunile. Facilitarea cooperării bilaterale prin intermediul acestor instrumente oferă posibilitatea accesului autorităților publice locale, asociațiilor intercomunitare, cât și a altor instituții, la fondurile structurale europene. Acestea

¹ Sursa: BNM

² Conform Raportului Competitivității Globale (Global Competitiveness Report) elaborat de Forumul Economic Mondial (The World Economic Forum)

³ Afirmația mai multor oficiali și reprezentanți ai asociațiilor profesionale chestionate în procesul elaborării studiului.

prevăd acțiuni de reabilitare și modernizare a infrastructurii sociale și economice, modernizarea sistemelor de management a APL, facilitarea schimbului de experiență și comunicarea dintre instituțiile din ambele state etc. Prin urmare, proiectele respective ar putea avea externalități pozitive importante asupra situației social-economice din regiunile adiacente frontierei dintre Republica Moldova și România. Din acest punct de vedere, un rol decisiv revine administrațiilor publice locale, care trebuie să-și fortifice capacitățile instituționale și umane de a elabora și implementa asemenea proiecte.

Construirea centralelor de energie electrică la frontiera dintre state. Oportunitatea respectivă este bazată pe practica de succes privind constituirea centralelor de energie electrică la frontiera dintre România și Ungaria în perioada când România era în imediata vecinătate cu UE. Ideea rezultă din exigențele mari impuse de UE privind protecția mediului în cazul construcției unor asemenea obiective industriale. Prin urmare, din 2007 exigențele respective au crescut semnificativ în România odată cu aderarea acesteia la UE, fapt ce ar putea alimenta interesul autorităților române privind construirea unor asemenea centrale la frontiera cu Republica Moldova. Un parteneriat sustenabil în acest sens dintre ambele state ar oferi posibilitatea Republica Moldova să exporte energia electrică creată la aceste centrale spre România, iar România va putea importa la prețuri mai avantajoase energia respectivă pentru a fi ulterior re-exportată spre Balcani. Totodată, această măsură va diminua dependența de centrala de energie electrică de la Cuciurgan atât a Moldovei, ca cumpărător direct, cât și a României care ulterior cumpără această energie din Moldova¹.

Participarea investitorilor români la programele de privatizare din Republica Moldova. Mesajele transmise de noul Guvern moldovenesc relevă deschiderea sa față de conlucrarea cu investitorii străini, inclusiv în cadrul programelor de privatizare a anumitor active importante care se află în prezent în proprietatea statului. Totodată, ministrul moldovean al economiei și comerțului a anunțat că curând vor fi lansate câteva oferte privind deetimizarea proprietății de stat, care va fi efectuată la bursă și respectiv în condiții de maximă transparență și în conformitate cu principiile economiei de piață. Luând în considerație faptul că actuala guvernare pune un accent deosebit pe consolidarea relațiilor bilaterale cu partenerii strategici ai Republica Moldova, printre care se numără și România, investitorii români ar putea fi invitați, alături de alți investitori, să participe activ la programele de privatizare din Republica Moldova. Interesul mediului de afaceri românesc față de oportunitățile respective a fost confirmat și de oficiali din România în cadrul discuțiilor private pe durata elaborării studiului.

4.5. Barierele majore în relațiile economice bilaterale moldo-române

Tensiunile politice dintre fosta guvernare din Republica Moldova și România. În pofida unui potențial enorm de cooperare economică bilaterală dintre Republica Moldova și România, valorificarea pe deplin a acestuia a fost bruiată de tensiunile politice dintre ambele state pe parcursul ultimilor ani. Unul din nucleele disensiunilor este nesemnarea Acordului de bază și a Acordului de frontieră dintre România și Republica Moldova, fapt ce a agravat esențial relațiile politice, generând și conflicte diplomatice dintre țări. Acestea au atins punctul culminant în aprilie 2009 când România a fost învinuită de autoritățile moldovenești de tentativă lovitură de stat, motivând astfel instituirea la 8 aprilie a regimului de vize pentru cetățenii români². Disensiunile fundamentale pe plan politic au tergiversat esențial intensificarea relațiilor economice bilaterale, iar costul de oportunitate al acestora a fost unul enorm. Există o corelație directă între relațiile politice bilaterale și nivelul de încredere reciprocă dintre mediile de afaceri din ambele state. Disensiunile politice explică, în mare parte, nivelul relativ mic al fluxurilor investiționale dintre state (România se află pe locul 10 în topul investitorilor din Republica Moldova, iar Republica Moldova după valoarea subscrierilor la capitalul social la companiile din România deține poziția 38). Nivelul redus de încredere, subminat și mai mult de acutizarea relațiilor politice dintre state în ajunul alegerilor parlamentare din 2009, a dus la accentuarea fenomenului de dezinvestire caracteristic doar companiilor cu capital românesc din Republica Moldova.

¹ Măsura a fost menționată în cadrul interviurilor cu oficiali români efectuate pe parcursul efectuării studiului.

² HG nr. 269 din 08.04.2009 cu privire la instituirea regimului de vize.

Lipsa Acordului privind micul trafic la frontieră semnat dintre Republica Moldova și România. Deși valoarea agregată a exporturilor moldovenești către România a continuat să crească după anularea Acordului de comerț liber în urma aderării României la UE (2007), iar în 2008 aceasta a devenit principalul partener comercial al Moldovei, volumul schimburilor comerciale dintre agenții economici amplasați lângă frontieră s-a redus considerabil. Prin urmare, în lipsa unui regim preferențial care ar reglementa asemenea schimburi de mărfuri s-a observat o răcire vizibilă a activității antreprenoriale în raioanele/județele adiacente frontierei. La rândul său, aceasta s-a răsfrânt imediat asupra nivelului de trai al populației din aceste regiuni și, respectiv, asupra încasărilor bugetelor locale. Pe lângă faptul că lipsa unui acord bilateral care ar reglementa micul trafic la frontieră a afectat negativ o serie de agenți economici, aceasta a avut un impact la fel de negativ asupra cooperării bilaterale dintre autoritățile publice locale române și moldovene din raioanele/județele adiacente frontierei. Cauza constă în aplicarea regimului de vize cetățenilor moldoveni, una din cerințele UE după aderarea României (2007). În consecință, aceasta a tergiversat consolidarea relațiilor de parteneriat dintre APL-urile de pe ambele maluri ale Prutului. În noiembrie 2009 acest acord a fost finalmente semnat de Miniștrii de Externe ai Moldovei și României, urmând să fie ratificat pentru a intra în vigoare din ianuarie 2010.

Procedura complicată de obținere a vizelor românești pentru cetățenii Republica Moldova. În fond, această problemă derivă din carențele relațiilor diplomatice dintre ambele state, costurile cărora sunt suportate în mod direct de societatea civilă și mediul de afaceri. Problema fundamentală nu ține de regimul de viză propriu-zis, care este o cerință impusă de UE, ci de procedura extrem de anevoioasă de eliberare a acestora. Prin urmare, deși regimul de vize nu poate fi eliminat, gestionarea acestuia ține în mod direct de competențele autorităților de pe ambele maluri ale Prutului. Cu toate acestea, din cauza conflictelor politice, cele două părți nu au putut pune la punct un sistem eficient de eliberare a vizelor pentru cetățenii moldoveni. O măsură binevenită în acest sens, care de altfel este și discutată intens de actualul Guvern cu oficialii români, ar fi fost deschiderea unor consulate românești adiționale (ex. la Bălți și Cahul) în vederea majorării capacității de procesare a solicitărilor de vize. Rămâne cert însă faptul că bariera respectivă servește drept un impediment enorm spre valorificare potențialului de cooperare economică bilaterală dintre Republica Moldova și România, iar impactul direct al blocajului în relațiile diplomatice moldo-române este resimțit de agenții economici care dezvoltă sau intenționează să stabilească relații de parteneriat cu companii din România.

Introducerea vizelor pentru cetățenii români. Impactul introducerii vizelor pentru cetățenii români a fost unul negativ. Mulți exportatori sau investitori nu au putut să facă vizite în Republica Moldova sau au trebuit să aștepte foarte mult. Unii dintre cei intervievați au apreciat procesul birocratic de obținere a vizei moldovenești ca fiind mai anevoios decât cel pentru Statele Unite. Prin această măsură, climatul de afaceri s-a înrăutățit semnificativ pentru oamenii de afaceri de pe ambele maluri ale Prutului. De aceea este de salutat recenta ridicare a vizelor de către Republica Moldova.

5.

Moldova în contextul politicii românești de sprijinire a Parteneriatului Estic și Asistența oficială a României pentru Moldova.

5.1. Asistența oficială pentru dezvoltare

Între donatorii guvernamentali activi în Republica Moldova, cei mai mari sunt SUA, Suedia și Marea Britanie. Olanda, Elveția, Danemarca, Polonia, Letonia, Cehia și Japonia finanțează de asemenea proiecte importante în această țară.

Până în 2007, singura formă în care Guvernul României a oferit ajutor de dezvoltare Republicii Moldova a fost prin cooperarea culturală. Sumele erau gestionate de Departamentul pentru Relații cu Românii de Pretutindeni și de Institutul Cultural Român, și proiectele erau din zona cultural-educatională, în general de mică amploare.

În 2007, o data cu intrarea în Uniunea Europeană, România a devenit și țară donoare de asistență oficială pentru dezvoltare (ODA). Din totalul asistenței acordate de România, Republica Moldova a fost beneficiara unei treimi, și anume 800.000 EUR, la care se adaugă 2,1 milioane EUR oferți ca ajutor umanitar. Celelalte două țări beneficiare ale asistenței pentru dezvoltare, aflate în zonele prioritare ale diplomației românești, sunt Serbia (400.000 EUR) și Georgia (300.000 EUR). Pana acum România nu a dezvoltat niște programe proprii de asistență pentru dezvoltare, ci a donat sumele respective către Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Deși acest lucru a ferit acest ajutor de problemele politice create între cele două țări, banii au fost cheltuiți mai degrabă pentru diferite studii și analize, având până acum un impact limitat în societate¹.

Prioritățile finanțate de Guvernul României în Republica Moldova până acum sunt în zona oferirii de oportunități sporite tinerilor și femeilor, elaborării unor strategii locale de dezvoltare, întăririi societății civile și îmbunătățirii sistemului de furnizare a apei, cu precădere în zonele rurale. România este un donor minor în Republica Moldova, dar dorește să își crească rolul și vizibilitatea în anii următori².

5.2. Programe transnaționale și transfrontaliere

Uniunea Europeană investește anual sume considerabile în programe transnaționale și transfrontaliere, menite să stimuleze cooperarea între membri dar și să accentueze efectele pozitive ale mutării granițelor Uniunii Europene pentru regiunile din imediata vecinătate. Cooperarea româno-

¹ Ghinea, C. – „Donors And Their Priorities: The Republic of Moldova. Research report” accesat pe secțiunea Asistență Oficială pentru Dezvoltare a Ministerului Afacerilor Externe al României

² Idem

moldoveană poate fi stimulată în cadrul a două programe transfrontaliere - Programul Operațional de Cooperare Transfrontalieră România – Ucraina – Republica Moldova și Programul Operațional de Cooperare Transfrontalieră în Bazinul Mării Negre – și un program transnațional – Programul de Cooperare Transnațională Europa de Sud-est.

Programul de cooperare transfrontalieră între România, Ucraina și Republica Moldova

Programul de cooperare transfrontalieră între România, Ucraina și Republica Moldova oferă posibilitatea desfășurării de proiecte între județele românești de graniță cu Moldova și toate raioanele moldovenești. Scopul acestui program este de a îmbunătăți situația economică, socială și cea a mediului înconjurător în aria sa de acțiune, în contextul unor granițe sigure, prin intensificarea contactelor între partenerii de pe fiecare parte a graniței.

Obiectivele acestui program sunt următoarele:

- ☐ Promovarea economiei durabile și a dezvoltării sociale în zonele de graniță;
- ☐ Rezolvarea în comun a unor probleme în domenii precum mediul, sănătatea publică și prevenirea și lupta împotriva crimei organizate;
- ☐ Asigurarea unor granițe eficiente și securizate;
- ☐ Promovarea activităților de tipul „people to people”.

Alocarea financiară a UE pentru perioada 2007-2013 este de 126,7 milioane de euro, iar țările partene-re vor trebui să contribuie cu minimum 10% din contribuția UE la desfășurarea proiectului.

Programul de cooperare în bazinul Mării Negre

Programul de cooperare în bazinul Mării Negre are ca obiectiv sprijinirea unei dezvoltări economice și sociale mai puternice în regiune. Deși nu este riverană Mării Negre, Republica Moldova este și ea inclusă în acest program și poate accesa fonduri pentru a derula proiecte care să întărească colaborarea cu alte zone din aria de cooperare.

Cele șapte măsuri ale programului sunt următoarele:

- ☐ Întărirea accesibilității și legăturii între noi rețele regionale de informare, comunicare, comerț și transport;
- ☐ Crearea de rețele de turism pentru promovarea și integrarea inițiativelor comune de dezvoltare turistică;
- ☐ Consolidarea capacității administrative pentru promovarea politicilor de dezvoltare locală;
- ☐ Întărirea bazei de cunoștințe și informații comune necesare rezolvării provocărilor comune privind protecția mediului sistemelor marine și a râurilor;
- ☐ Promovarea cercetării și inovației pentru valorificarea și protecția mediului zonelor naturale protejate;
- ☐ Promovarea inițiativelor de cooperare pentru inovații în tehnologia și gestionarea sistemelor de management al deșeurilor și apelor reziduale;
- ☐ Promovarea rețelelor culturale și a schimburilor educaționale între comunitățile din bazinul Mării Negre.

Acest program este finanțat de Uniunea Europeană cu 17 milioane de euro pe perioada 2007-2013, guvernele naționale contribuind și ele cu 1,5 milioane de euro.

Programul de cooperare transnațională în Sud-estul Europei

Aria de cooperare în acest program este formată din trei state vechi ale UE (Austria, Grecia și Italia), cinci state membre noi (Bulgaria, Ungaria, România, Slovenia, Slovacia), două state candidate (Croația și Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei), patru state potențial candidate (Albania, Bosnia, Muntenegru și Serbia), precum și două state cu care UE are relații speciale: Moldova și Ucraina.

Acest program operațional are cinci axe prioritare:

- ☐ Sprijinirea inovării și antreprenoriatului;
- ☐ Îmbunătățirea accesibilității;
- ☐ Protecția și îmbunătățirea mediului înconjurător;
- ☐ Dezvoltarea sinergiilor transnaționale a zonelor cu potențial;
- ☐ Asistența tehnică pentru implementarea programului și creșterea capacității;

Bugetul total pentru perioada 2007-2013 este de 245 miliarde de euro, dintre care 38 de miliarde sunt oferite de statele membre ale programului.

5.3. Euroregiunile și impactul acestora asupra dezvoltării

Euroregiunile sunt structuri de cooperare transnaționale între două sau mai multe teritorii aflate în țări europene diferite. Euroregiunile reprezintă un tip special de regiune transfrontalieră. Colaborarea în cadrul euroregiunilor se face prin întărirea legăturilor dintre autoritățile locale aflate de o parte și de alta a granițelor, și are următoarele obiective:

- ☐ Creșterea încrederii și toleranței, înțelegerii și relațiilor de bună vecinătate, în special în regiunile de graniță unde există minorități
- ☐ Îmbunătățirea eficienței și capacității de furnizare de servicii publice prin asocierea facilităților și serviciilor între frontiere
- ☐ Gestionarea unor probleme care implică frontierele: mediu, dezastre naturale sau provocate de om
- ☐ Coordonarea politicilor de interes reciproc, cum ar fi domeniul planificării regionale, dezvoltarea urbană și rurală
- ☐ Stabilirea organismelor de cooperare transfrontalieră pentru a se asigura că relațiile transfrontaliere sunt susținute și îmbunătățite.

România și Republica Moldova sunt asociate în trei euroregiuni: Euroregiunea Siret-Prut-Nistru, Euroregiunea Dunărea de Jos și Euroregiunea Prutul de Sus.

Euroregiunea Siret-Prut-Nistru

La această euroregiune participă două județe din România (Iași și Vaslui) și trei raioane din Republica Moldova (Chișinău, Ungheni și Lăpușna). Protocolul cooperării transfrontaliere a euroregiunii a fost semnat la Iași în septembrie 2002, iar în decembrie a fost semnat Statutul de funcționare al Euroregiunii.

Proiectele finanțate până acum sunt următoarele:

- ☐ „Utilizarea demonstrativă a surselor alternative de energie în Moldova prin cultivarea experimentală a recoltei – ALTER ENERGY”, implementat de Consiliul Raional Fălești.
- ☐ „Turism Ecorural în codrii Lăpușnei”, implementat de Consiliul Raional Hîncești.
- ☐ „Îmbunătățirea antreprenoriatului femeilor de afaceri – crearea unei rețele transfrontaliere”, implementat de Primăria Ungheni.

- ☐ „Prevenirea traficului de ființe umane”, implementat de Consiliul Raional Leova.
- ☐ „Asociația Regiunilor de frontieră din Moldova și stabilirea unei rețele a actorilor din sectorul public și privat implicați în inițiativele socio-economice regionale și transfrontaliere”, implementat de Primăria Raionului Ungheni.

Următoarele proiecte sunt în curs de finanțare:

- ☐ Reabilitarea și modernizarea infrastructurii de transport în regiunea transfrontalieră Iași-Ungheni, pe sectorul DJ 249 A”, Beneficiar: Consiliul Județean Iași (PHARE CBC).
- ☐ „Centru de Arte și Meșteșuguri Tradiționale”, Beneficiari: Consiliul județean Iași, Consiliul Raional Ungheni (PHARE CBC).
- ☐ „Dezvoltarea capacităților investiționale în zona turistică Hîncești-Leușeni”; Beneficiar: Consiliul Raional Hîncești; Partener: Consiliul Județean Iași (TACIS CBC).
- ☐ „Semnalizarea obiectivelor turistice de interes regional din județul Iași”; Beneficiari: Consiliul Județean Iași și Consiliul Raional Leova (PHARE CBC).

Strategia pentru dezvoltare economică și socială a euroregiunii a fost finalizată în anul 2009, și a fost finanțată ca un proiect în cadrul euroregiunii. Faptul că strategia a fost elaborată la 7 ani de la înființarea euroregiunii denotă o posibilă lipsă de comunicare la nivelul autorităților locale. Acest document consemnează următoarele obiective:

- ☐ Dezvoltarea potențialului economic al Euroregiunii pentru a oferi un nivel ridicat de trai populației și pentru a reduce migrarea forței de muncă.
- ☐ Dezvoltarea serviciilor publice și a capacității administrațiilor publice, a mediului de afaceri și a sectorului neguvernamental de a implementa proiecte comune în baza politicilor sectoriale euroregionale și naționale.
- ☐ Îmbunătățirea și protejarea mediului natural
- ☐ Dezvoltarea resurselor umane.

Euroregiunea Prutul de Sus

Această euroregiune a fost înființată la inițiativa părții române, în anul 2000, după ce prevederea înființării a fost înscrisă în tratatul de bună vecinătate și colaborare între România și Ucraina, semnat în 1997. Inițial participau la ea două județe din România (Botoșani și Suceava), două raioane din Republica Moldova (Bălți și Edineț) și regiunea Cernăuți din Ucraina, pentru ca în 2003 să li se alăture regiunea Ivano-Frankivsk din Ucraina și raioanele Fălești, Edineț, Glodeni, Ocnița, Râșcani și Briceni din Republica Moldova.

În 2004, în perioada tulburărilor post-electorale, euroregiunea a încetat să mai funcționeze, activitatea fiind reluată abia în a doua jumătate a anului 2005. De atunci și până acum activitățile în euroregiune și-au făcut destul de puțin simțite prezența, partea română reclamând lipsa de cooperare a părții ucrainene.

Până în prezent s-a obținut finanțarea următoarelor proiecte:

- ☐ Forumul Economic Regional Bucovina, Partener: Administrația Regională de Stat Cernăuți.
- ☐ Dezvoltarea unei rețele alternative de transport între România și Ucraina, Partener: Administrația Regională de Stat Cernăuți.
- ☐ Discover Bucovina, Partener: Administrația Regională de Stat Cernăuți.
- ☐ Festivalul dansului și cântecului tradițional bucovinean, Partener: Administrația Regională de Stat Cernăuți.
- ☐ Reabilitarea vechilor coridoare de transport din regiunea istorică Bucovina: DJ 175 Bena-Moldova Sulița, al cărui partener este Administrația Regională de Stat Cernăuți.

- ☐ Schimb de experiență între reprezentanți ai administrației publice locale din județul Suceava și regiunea Cernăuți, al cărui partener este Administrația Regională de Stat Cernăuți.

Euroregiunea Dunărea de Jos

Euroregiunea funcționează în baza convenției semnate în 1998, și cuprinde județele Tulcea, Brăila și Galați din România, raioanele Cahul și Cantemir din Republica Moldova, și regiunea Odessa din Ucraina. Proiectele derulate până acum sunt următoarele:

- ☐ Încheierea Protocolului între Consiliul raional Reni, Administrația raională de Stat Reni, Portul Reni, Consiliul Județean Galați, Administrația Porturilor Dunării Maritime Galați, privind condițiile de realizare a unei linii de transport fluvial de mărfuri, mijloace auto și pasageri între porturile Reni și Galați (5 mai 1999);
- ☐ Înființarea "Universității de Stat" Cahul, prin extinderea Universității "Dunărea de Jos" din Galați (1 octombrie 1999);
- ☐ Deschiderea, la 14 decembrie 2001, a liniilor de transport fluvial Tulcea-Reni și Galați-Reni.

Ca proiecte prioritare se numără:

- ☐ definitivarea statutului și înființarea zonei economice libere Galați-Giurgiulești-Reni;
- ☐ crearea unui centru cultural românesc la Ismail;
- ☐ studiul navigației pe Dunăre (brațul Chilia, brațele și canalele existente la nord de Chilia);
- ☐ înființarea unor noi puncte de frontieră.

Deși este înființată de mai bine de 10 ani, euroregiunea nu a elaborat încă o strategie de dezvoltare. Euroregiunea a decis ca în 2008 să se transforme în asociație, autoritățile locale sperând că așa vor putea atrage mai ușor fondurile Uniunii Europene.

În concluzie, euroregiunile nu par să fie motoare puternice ale cooperării și integrării regionale, din cauza lipsei de comunicare între autorități și din cauza mecanismului mai dificil de accesare a fondurilor europene.

6.

Experiențe pozitive și negative a companiilor românești și moldovenești în relațiile bilaterale

6.1. Micul trafic la frontieră

O măsură bună a activității economice bilaterale o constituie micul trafic la frontieră. Astfel, producătorii agricoli din satele moldovenești din apropierea graniței își desfac produsele în piețele din orașele estice ale României (Galați, Iași etc.) pentru a beneficia de prețuri mai bune. Micul comerț la frontieră a înflorit în perioada 1990 – 2007, în primul rând datorită libertății cetățenilor moldoveni de a trece granița fără a avea nevoie de viză.

Micul trafic de frontieră a fost afectat de intrarea României în Uniunea Europeană, acesta reducându-se semnificativ după 2007. Dacă înainte de această dată cetățenii moldoveni puteau intra în România fără viză, acum ei sunt obligați să treacă printr-un proces complicat. Cu toate acestea, micul trafic de frontieră a supraviețuit, piețele Galațiului fiind în continuare destinații pentru mulți moldoveni din satele din apropierea graniței. Cu toate că obținerea unei vize este un proces costisitor, că au limitări drastice la cantitatea de produse pe care o pot transporta spre vânzare peste graniță, și că orașele românești în care își desfac marfa nu sunt nici pe departe unele bogate, pentru cetățenii moldoveni din satele de lângă graniță este profitabil să își vândă produsele agroalimentare în România.

Procesul de obținere a vizei este unul foarte anevoios, același pentru cei care locuiesc aproape de frontieră cu România ca și pentru restul cetățenilor Republicii Moldova. Ei trebuie să obțină o chemare și să facă câteva drumuri la consulatul român din Chișinău pentru a obține o viză pe 6 luni. În plus, măsura adoptată de Guvernul României de a solicita cetățenilor moldoveni dovada că au 500 de euro asupra lor în momentul trecerii frontierei, constituie o barieră suplimentară esențială în calea acestui comerț¹. Această măsură este prevăzută în textul Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 194 din 2002, care însă a început să fie aplicată pentru cetățenii moldoveni din septembrie 2009.

Micul comerț de frontieră are două laturi. Pe de o parte, cetățenii moldoveni din satele din apropierea graniței vând în România legume, fructe și produse obținute în gospodăria proprie. Pe de altă parte, există o piață a bunurilor electronice și tehnice aduse din China în România prin Republica Moldova. Comercianții moldoveni au fost foarte reticenți în a vorbi despre comerțul lor, temându-se fie de organele de control românești, fie de posibili agenți de securitate ai statului moldovean care le-a putea cauza neplăceri.

Guvernul comunist a refuzat sistematic propunerile României de încheiere a unui astfel de acord de mic trafic la frontieră, condiționându-l de semnarea Tratatului de bază, pe care România nu a dorit să îl semneze. Abia în octombrie 2009, în urma schimbării guvernului Republicii Moldova, acordul de mic trafic a fost parafat de miniștrii de externe ai celor două țări. Acest acord este un document-cadru al Uniunii Europene, și prevede că cetățenii Republicii Moldova care au domiciliul la o distanță mai mică de 30 de kilometri de granița cu România să poată trece granița fără viză.

¹ <http://chisinau.mae.ro/index.php?lang=ro&id=84422>

6.2. Experiența firmelor românești pe piața moldovenească

Dincolo de cifre și statistici, este important de văzut concret care sunt obstacolele întâmpinate de investitori și exportatorii români pe piața moldovenească.

Experiența Xerox

Firma Xerox vinde în Republica Moldova soluții hardware, având ca principali clienți firme și instituții de stat. Filiala moldovenească este subordonată Xerox România, însă compania livrează echipamentele nu din România, ci dintr-un depozit din Europa Centrală. Distribuția se face cu ajutorul unui distribuitor local. Raportul între vânzările din Republica Moldova și cele din România reflectă raportul celor două economii: 4%, la fel ca și raportul Produselor Interne Brute.

Conform unui manager de top al Xerox România, impactul intrării României în UE a fost resimțit negativ pe mai multe planuri.

- ☐ În primul rând, în urma intrării României în UE, exporturile românești au devenit mai puțin competitive ca preț în Republica Moldova, întrucât sunt supuse unui alt regim vamal decât înainte de 2007. Fiind bunuri comunitare, sunt taxate în medie cu 20%, în vreme ce bunurile similare venite din Ucraina, Rusia sau alte țări CSI nu sunt supuse taxelor vamale. Acest lucru creează presiuni puternice din partea concurenților ucraineni și ruși.
- ☐ Un alt exemplu este că logistica livrărilor a devenit mult mai complicată, întrucât înainte de aderare se făceau transporturi comune pentru România și Republica Moldova, și acum acest lucru nu mai este posibil din cauza diferențelor dintre standardele de calitate care funcționează în cele două state. În prezent firma Xerox preferă transporturi comune pentru Republica Moldova și Ucraina, datorită standardelor calitative similare.
- ☐ Sub aspectul pregătirii personalului din Republica Moldova, intrarea României în UE a constituit un obstacol semnificativ prin introducerea regimului de vize pentru cetățenii moldoveni. Companiile multinaționale care operează în România și în Republica Moldova întâmpină dificultăți în a organiza sesiuni de training în România din cauza duratei obținerii vizei.

Moldova poate fi o bună destinație pentru investiții sub mai multe aspecte.

- ☐ Outsourcingul este favorizat de costurile mai mici cu forța de muncă și cu construcțiile industriale, precum și de avantajele fiscale, taxa pe profitul reinvestit fiind 0. Există nenumărate exemple de firme care își relocă producția în Republica Moldova, cel mai recent fiind cazul Coca Cola Hellenic care și-a mutat fabrica de la Iași la Chișinău.
- ☐ Alte avantaje ale pieței moldovenești, conform persoanei intervievate, sunt acelea că forța de muncă locală învață mai ușor limbi străine, și are o mentalitate mai deschisă spre mediul privat decât alte țări din regiune (precum Ucraina). Limba este de asemenea un factor facilitator al relațiilor comerciale - în măsura în care în regiune se vorbește limba română.

Managerul intervievat a remarcat diverse probleme care pot constitui bariere în calea comerțului și investițiilor între România și Republica Moldova.

- ☐ Birocrația este una dintre ele: conform Legii achizițiilor publice, toate întreprinderile de stat din Republica Moldova sunt obligate să facă licitație pentru procurarea oricăror produse, indiferent de valoarea lor - inclusiv consumabilele de birou. Acest lucru le încetinește considerabil activitatea și le ridică costul de tranzacție, furnizorii români fiind nevoiți să aștepte destul de mult până la obținerea contractului.
- ☐ Lipsa de diversificare a economiei moldovenești a fost încă un factor amintit - existând doar întreprinderi mari și agenți casnici și nefiind nimic în zona mijlocie, care să își permită prețuri medii și care să își dorească calitate europeană.

- ❑ • Instabilitatea politică este un factor puternic descurajant pentru relațiile comerciale bilaterale. În contextul crizei politice actuale există o lipsă de decizie la nivel înalt, întrucât majoritatea managerilor publici se tem de pierderea posturilor în cazul unei schimbări de regim. Criza politică prelungită a condus la neaprobarea bugetului de cheltuieli pe anul în curs, astfel că blocajul instituțional creat a făcut imposibile achizițiile publice.
- ❑ • Limba poate fi de asemenea o barieră pentru companiile românești, în măsura în care zona unde se fac investițiile este predominant rusofonă, după cum arată experiențele unor companii care s-au relocat în Bălți. Un alt factor negativ în relațiile comerciale bilaterale îl poate constitui nivelul slab de pregătire al anumitor categorii profesionale (inginerii, personalul tehnic), precum și mentalitatea nereformată a angajaților.

În ciuda părerii generale din Republica Moldova, impredictibilitatea tranzitului vamal nu este o problemă pe care o întâmpină exportatorii. Managerii de export au caracterizat tranzitul mărfurilor prin vamă ca făcându-se fără probleme, și au spus că lucrătorii vamali respectă regulile.

Experiența unui exportator de profile metalice

Firma vinde în Republica Moldova profile metalice pentru construcții. Profilele sunt fabricate în Germania, și filiala română a firmei este responsabilă de operațiunile de export în Republica Moldova.

Conform managerului de vânzări, integrarea României în UE are preponderent aspecte pozitive pentru comerțul bilateral cu Moldova. Un aspect pozitiv este acela că produsele românești trebuie să se conformeze unor standarde de calitate mai înalte, ceea ce le face mai atractive și poate compensa în unele cazuri pentru prețul semnificativ mai ridicat.

Predictibilitatea tranzitului vamal a fost sesizată și de persoana intervievată, acest lucru nepunând probleme exportatorilor din România.

Pe de altă parte, între barierele în calea exporturilor și investițiilor românești în Republica Moldova se numără practicile neconcurențiale ale unor afaceriști moldoveni conectați politic. Una dintre practici este aceea de a impune taxe vamale produselor care fac concurență afaceriștilor locali, astfel încât să fie imposibilă intrarea lor pe piață. Barierele politice apar când oamenii de afaceri locali doresc să preia un business și reușesc să obțină sprijin din partea politicienilor să oprească aceste bunuri la vamă. Unii oameni de afaceri conectați politic folosesc această metodă în locul cercetării de piață – pentru că o dată ce văd că un produs are succes, îl blochează pentru ca să poată ei să îl producă sau importe.

Conform managerului de vânzări, criza are efecte limitate asupra economiei moldovene. Ele se rezumă la scăderea semnificativă a veniturilor populației, determinată de scăderea remitențelor din străinătate o dată cu accentuarea crizei în țările unde lucrează cetățenii moldoveni. Moldova este una dintre țările cele mai dependente de remitențe din lume, care au format 32% din PIB în 2007. Anumite sectoare precum cel de construcții și cel de retail au fost mai afectate decât altele, acest lucru transpunându-se în scăderi corespunzătoare ale cererii de materiale de construcții și de bunuri de consum importate din România.

Recomandarea cea mai importantă pe care managerul intervievat o are pentru stimularea relațiilor comerciale bilaterale este crearea la Chișinău de către România a unui centru de afaceri UE-Moldova. Acest lucru ar spori influența economică a României în zonă și i-ar consacra rolul de facilitator al relațiilor comerciale cu Uniunea Europeană.

7.

Concluzii. Utilitatea experienței integrării europene a României pentru Moldova

România este principalul susținător al aderării Moldovei la Uniunea Europeană. Se așteaptă ca relațiile bilaterale să se dezvolte și mai mult, o dată cu instaurarea noului guvern de orientare proeuropeană. România susține integrarea Moldovei în Uniunea Europeană în același val cu țările din Balcanii de Vest.

Relațiile bilaterale se pot îmbunătăți și mai mult dacă se rezolvă problemele cu semnarea Tratatului de bază și al celui de frontieră, precum și cu suma de 500 de euro pe care moldovenii care doresc să treacă granița în România sunt nevoiți să o prezinte. Este de așteptat ca deschiderea a două noi consulate în Bălți și Cahul să ducă la îmbunătățirea relațiilor economice bilaterale prin facilitarea accesului întreprinzătorilor moldoveni în România.

Investițiile moldovenești în România, cu excepția celor din sectorul energetic, sunt de foarte mică anvergură. Aproape toți investitorii sunt investitori individuali, persoane fizice, și nu companii moldovenești care se extind în România. Majoritatea firmelor cu capital moldovenesc desfășoară activități de comerț, intermediere și distribuție, sau activează în sectorul imobiliar.

Colaborarea economică și ajutorarea la nivel comunitar, prin intermediul asistenței oficiale de dezvoltare, al euroregiunilor și al programelor transnaționale și transfrontaliere este încă la nivel incipient. Toate aceste colaborări sunt încă la nivelul elaborării primelor strategii, iar proiectele derulate până acum sunt de mică anvergură. Colaborările prin programele transnaționale și transfrontaliere au șanse mai mari de reușită decât cele la nivel de euroregiuni întrucât este mai simplu mecanismul de finanțare.

Micul trafic la frontieră a supraviețuit impunerii regimului de vize pentru cetățenii moldoveni ca urmare a integrării României în Uniunea Europeană, și se așteaptă să crească în perioada următoare ca urmare a semnării acordului de mic trafic de către cele două guverne.

După intrarea României în Uniunea Europeană, exporturile românești în Republica Moldova au devenit mai competitive sub aspect calitativ, însă nu și ca preț. Produsele românești sunt supuse unui regim mediu de impozitare de 20%, spre deosebire de cele din CSI pentru care nu se plătesc taxe. Regimul fiscal prietenos din Republica Moldova, precum și costurile mai scăzute cu mâna de lucru și construcțiile, este favorabil investițiilor străine și outsourcingului.

Limba română este un factor facilitator al relațiilor, acolo unde ea este vorbită. Factori descurajanți ai investițiilor sunt instabilitatea politică și practicile neconcurențiale ale unor oameni de afaceri conectați politic. Criza a afectat Republica Moldova în special în sectorul construcțiilor și de retail, cele mai vulnerabile la scăderea fluxului de remitențe.

Pe viitor, Republica Moldova poate beneficia de pe urma experienței României de aderare la UE. Un prim și foarte important aspect pozitiv este faptul că aquis-ul comunitar este deja tradus în română. Apoi, Moldova poate beneficia de pe urma expertizei pe care au căpătat-o ministerele și agențiile guvernamentale, acest lucru putând fi realizat prin intermediul unor programe de twinning. Între lecțiile importante trebuie să fie și aceea de a evita erorile strategice ale României, cum ar fi, de exemplu, oprirea reformelor structurale după aderare.